

ERDÉLYI TUDOMÁNYOS INTÉZET

ERDÉLYI PERJOGI EMLÉKEK

IDEA PROCESSUUM 1776

ID. SZÁSZ KÁROLY PERJOGI ELŐADÁSAI 1836

BEVEZETÉSSSEL ELLÁTTA ÉS KOZZÉTESZI:

BÖNIS GYÖRGY

MINERVA IRODALMI ES NYOMDAI MŰINTÉZET RT.

KOLOZSVÁR

1942

Felelős kiadó : Bónis György.

Minerva Rt., Kolozsvár. 12721. — Felelős vezető : Major József.

BEVEZETÉS

Erdély újkori perjogának két nevezetes emlékét tartalmazza ez a kötet. Ezek az emlékek a XVIII. század végéről, illetve a XIX. század első feléből származnak és már csak a köztük fennálló korkülönbségnél fogva is tanulságosan szemléltetik a magyar alapokon önállóan továbbépített erdélyi perjog utolsó fejlődési fázisát az 1848-iki unió előtt. Az egyik értekezés névtelen szerzőnek vegyesen latin és magyarnyelvű, *Idea processuum* című munkája, a másik a legidősebb Szász Károlynak a nagyenyedi kollégiában magyarul tartott perjogi előadásait foglalja magában. Célunk e bevezetéssel nem az, hogy a két műből meríthető nagyszámú tanulságot tűzetesen feldolgozzuk, hiszen a forráskiadás éppen mások kutatásainak megkönnyítését szolgálja, hanem csupán az, hogy a két munka létrejövetelének körülményeit megismerjük, tartalmukat összefoglaljuk, a bennük előforduló nehézségeket eloszlassuk, a magyar jogtörténetben kevésbé ismert perjogi műszavakat megmagyarázzuk. Végül röviden a kiadás szempontjairól is kell szólnunk.

I.

Abban a hatalmas jogi gyűjteményben, amelyet Kemény József gróf a múlt század harmincas éveiben hangyaszorgalommal halmozott fel, s amely ezidőszerint az Erdélyi Múzeum Egyesület levéltárának egyik büszkesége, a VI. kötet utolsó helyét egy szerző, cím és évszám nélküli, 64 lapos kézirat foglalja el. A gyűjtő a kötés alkalmából ezt a címet adta neki: *Idea Processuum in Comitatus, et Sedibus Siculicalibus*. Ezt a megjelölést valószínűleg az első oldal felírata alapján fogalmazta meg, amely így hangzik: *Idea Processus Citationis in Comitatus et Sede Marus*. Kemény az elnevezéskor helyesen állapította meg, hogy a nagybetűs, aláhuzott cím csak a kézirat első lapjaira, az

időzés menetére vonatkozik és hogy a székelly székek közül a munka nemcsak Marosszékkal foglalkozik. De míg más kéziratoknál sokszor a legteljesebb tájékoztatást adja, ennél a gyűjtő nem emlékezik meg sem a szerzőről, sem a keletkezés idejéről. Így mindezeket a tartalomtól kell megállapítanunk, ha ez egyáltalán lehetséges.

A munkát forgatva azonnal feltűnik, hogy nem egységes értekezés, hanem több, szervesen össze nem függő részből áll. Először a megyei, ill. széki peres eljárás vázlatát olvassuk, amely a kéziratnak felén túl terjed. Azután következik a széksértési eljárás, az egyszerű birtokper és az úriszéki eljárás rövid leírása. Majd ismét bővebben követ a szerző egy háromszéki zálogváltási pert, amely az állandó tábla előtt folyt le; itt már nevek és évszámok is előfordulnak helyenként. Teljesen időhöz és személyekhez kötött osztálylevél, majd az oklevelekre vonatkozó megjegyzések zárják le a vegyes tartalmú művet. Felosztást, fejezeteket nem ismer, hanem folyamatosan halad, mint a végeláthatatlan magyar perek. Minden jel arra vall, hogy az Idea azoknak a gyakorlati céllal írott munkáknak az egyike, melyeket kancellisták, jogtanulók, fiatal ügyvédek maguk és társaik útbaigazítására szerkesztettek és adtak egymás közt kézzől-kézre. Feladatának megfelelően gyakran közli az egyes perbeli cselekmények formáját szószerint, s ezzel már a formuláskönyv műfajához jár közel.

Az Idea nem a perjogi tankönyvek előre átgondolt rendszerét követi, hanem egy elképzelt, talán a valóságból vett peres eljáráson vezeti végig olvasóit. Ezért a perorvoslatok közül egyiket-másikat hamarabb ismerjük meg, mint az ítéletet. Az egyes részek közötti arány sem egyenlő: a bizonyítás pl. meglehetősen kevés figyelemben részesül. Sajátos fordulatainál fogva érdemes ezt a pert egyes szakaszaiban is szemügyre venni.

A perbeli személyek felsorolása után a felperes teendőit írja le a szerző egy zálog kiváltására irányuló per megindítása alkalmából.¹ Az alperest megidéztetni, kikiálttatja az ajtó előtt, majd átnyújtja keresetlevelét a törvényszék jegyzőjének. A jegyző ki-

¹ Zálogot kiváltó ügy. Ld. iklandi *Filep József*: Törvénybéli gyakorlás mutató táblája, vagy az erdélyi ügyfolyások. Marosvásárhely, 1831. 101. sk. 1. E per tárgyalásánál sokszor eltérünk a mai perjog nyelvétől, hogy a régi fogalmakon ne kelljen változtatnunk. Kifejezéseink többnyire a 17. jegyzetben id. Táblai utasítás magyar fordítását követik.

kiáltja az alperest, de mivel nem jelent meg, marasztaló (makaesági) ítéletet hoznak ellene. Az alperes még aznap eltiltja az ítélet kiadását, de a perorvoslat folytán kitűzött új határnapon megint csak nem jelenik meg. Most már a marasztaló ítélettel szemben csak az eltiltással való perújítás perorvoslatához folyamodhatik. Az új per tárgyalásán megjelenik az eddig távolmaradt alperes is. Kéri az idézőlevél felolvasását, s még mielőtt érdemben válaszolna a keresetre, kifogást emel rendre a törvényszék, a felperesség és az eljárás ellen, majd szavatosra hivatkozik, de ezek a lépései nem vezetnek eredményre. Most kéri a felperes bemutatott okleveleinek felolvasását, s kifogást tesz a tudománylevelek külső kellékei, a pert megelőző tudományvétel kérdőpontjai és a tanúk ellen, de ismét sikertelenül. Végre érdemben válaszol, s a felelkezések után marasztaló ítéletet nyer. Sikertelenül kéri az ítélet felterjesztését, csak fellebbviteli parancs alapján bocsátják ügyét a felsőbbíróság megítélése alá. Azonban a keresetlevél benyújtása és a felelkezés után itt is elmarasztalják, s a felperes kérésére a végrehajtás is megtörténik. (A kézirat 1—9. lapja.)

Másként folyik le a per akkor, ha az alperes már a második határnapon megjelent. Ha az eljárást késleltetni akarja, számos halasztó kifogást hozhat fel, majd ügyvédet vall és a felperes ügyvédjétől meghatalmazását kéri. Ha ebben hibát talál, az ügyvéd elmozdítását kívánja. Majd kifogást emel a törvényszék, a felperesség és az eljárás ellen, de sikertelenül. Eredményre vezet azonban a keresetlevél ellen tett kifogása, mert ennek következtében a bíróság elveti a levátát. Most a felperes az ügyvédsvisszavonásával él és módosított keresetlevelet nyújt be. Ellenfele — még mindig az érdemi válasz előtt — szavatosra hivatkozik és annak előállítására kibocsátást kér. Itt megismerjük a szavatos perbehívásának (értesítésének) módját. A perbehívott szavatos az alperes helyébe lép. (9—15. l.)

Ha az alperes nem hivatkozott szavatosra, most már érdemben válaszol a felperes állítására, s a bizonyítás előkészítésére kibocsátást kap. Az újabb határnapon felolvassák a felperes okleveleit s az alperes előbb alakjukat, majd tartalmukat kifogásolja, de sikertelenül. A felelkezés után avatkozó lép fel, s azt állítja, hogy ő az elzálogosítónak egyenes ági rokona, míg a felperes csak oldalági; ezért a peres jószágok őt inkább megilletik. Állításának bizonyítására kibocsátást kap, de a következő határnapon a felelkezés és az oklevelek bemutatása után keresetét elutasítják. Most

már a felek kérésére ítéletet hoz a bíróság, s ítéletében a felperesnek ítéli a peres jószágokat. Az alperes egyszerű perújítással él s az új határnapon bemutatja bizonyító okleveleit. Hiába kifogásolja ezeket a felperes, a bíróság előbbi határozatának megváltoztatásával elutasítja keresetét. Most rajta a sor, hogy perorvoslatokkal éljen: fellebbezést jelent be, de meggondolja a dolgot s ehelyett inkább perújítással él (fellebbvitel elhagyásával való perújítás) s az új határnapon immár sikeresen terjeszti elő keresetét. (16—20. l.)

Most már csak a végrehajtás lenne hátra, de ezt megakadályozza az Ideál föltevése szerint az alperes halála s az özvegyének járó perhalasztás, majd egyéb országos akadályok. Mikor a felperes végrehajtáshoz jutna, az ítéletet fel kell élesztenie. Ezért megidézeti és kikiálttatja az alperes jogutódait, s a bíróság el is rendeli az ítélet végrehajtását. Az alperes utódai ezt visszaüzéssel akadályozzák meg, mire megidézik őket és a visszaüzés törvényes biróságát letévén újból vitathatják a felperes bizonyítékait. A visszaüzés megokolása nem sikerül, a bíróság újból elrendeli a végrehajtást. Az alperesek a királyi táblához fellebbeznek, de mivel az általboesátó levelet nem váltják ki, az ítéletet kiadják a felperesnek. Ha ezt a levelet kiveszik, a felperesnek ügyelnie kell, hogy az összes iratok benne foglaltassanak. A táblai tárgyalás után az alsóbíróság ítéletét helybenhagyják. Ugyanígy végződik a főkormányshékhöz intézett fellebbezés is, sőt a gubernium a további fellebbvitelt is megtiltja. De az alperes folyamodással él a királyhoz, s ha a felboesátó parancsot elnyeri, az ügy végső fokon a bécsi erdélyi kancellárián dől el. A végrehajtást, most már visszaüzés lehetősége nélkül, a királyi tábla foganatosítja. Még mindig nem nyugszik azonban az alperes: kegyelemmel való perújítással él és a pert új bizonyítékai alapján mégis megnyeri. (21—35. l.)

Az általános peres eljárás után a széksértési, „tüsténtes“ kereset leírását olvassuk, különösen ízes magyarnyelvű szóbeli idézési forma kíséretében. Ezután ugyancsak röviden a panaszos eljárás következik, vagyis régi jogunknak a sommás birtokkeresetet és a birtokháborítási keresetet összefoglaló processusa.² Majd néhány oldalon az úriszéki eljárás menetét olvassuk két részletben: akkor, ha a földesúr igazságot szolgáltat, és akkor, ha ezt

² *Filep* 138, 192. l.

megtenni vonakodik.³ Az első két per a gyors igazságszolgáltatás példája, a harmadikban azonban a fórumrendszer és a perorvoslatok használata éppen olyan bonyolult, mint más eljárásokban. A bíraskodást megtagadó földesúr ügye is eljuthat egészen az udvarig. (35—41. l.)

Ezután a kézirat elhagyva az eddig követett ködös általános-ságot, egy „háromszéki processus!“ ír le, amely az állandó tábla előtt kezdődött, vagy a benne szereplő időpontokból ítélve inkább ott folytatódott. Ez is zálogkiváltó eljárás. A felperes nagybátyja által zálogba adott jobbágyokat követel vissza az alperestől gyermekeikkel és telkeikkel együtt, s a zálogösszeg megfizetését felajánlja. Az alperes kérésére a bíróság elrendeli az ügyvédi képviselést, majd a megintés bizonyítását. A megintés és az idézés másolatát elnyerve, az alperes kifogásolja a megintés formásgait, de a bíróság elveti kifogásait. A bejelentett fellebbezés sem befolyásolja az ügy folyását, mert az alperes nem váltja ki a felbocsátó parancsot. Most már perhalasztással kísérletezik, s egyszer betegség miatt, egyszer az okleveleket őrző atyjafiának perbehívása végett halasztást is kap, de a harmadik alkalommal már érdemben kell felelnie. A feleket most kibocsátják bizonyításra, de az új határnapon az alperes másolatot kér az oklevelekről (párkérés) s ezzel újabb haladékhoz jut. Végül a felperes tudománylevelét bemutatja és tanuit előállítja, s az alperes kifogásai ellenére is megnyeri a pert. Később megtudjuk, hogy ez a határozat 1759. július 10-én kelt. (41—47. l.)

A felperes fellebbez, mert csak a jobbágyokat ítélte vissza neki a bíróság, de egyéb követeléseit nem, s fellebbez az alperes is, majd meggondolva a dolgot, perújítással él. Az új per tárgyalásán előterjeszti új állításait, s most a felperes húzza az időt párkéréssel. A felelkezés után a bíróság előbbi ítéletét megváltoztatva, elutasítja a keresetet. A továbbiakból kitűnik, hogy ez az ítélet 1760. június 10-én kelt. A felperes fellebbezést jelent be, majd inkább perújítással él. (47—50. l.)

Az új per tárgyalásán a felperes előadja a perújítás indokait, ezekre az alperes válaszol, majd egyes bírúk ellen kifogást emel, de a bíróság elveti ezt. E határozat ellen az alperes fellebbezni kíván, de a bíróság nem engedi, s ő a felbocsátó parancsot

³ *Filep* 235—239. l.

sem váltja ki. Így az eljárás tovább folyik. Az alperes az iratok felolvasása után, a felperes tiltakozása mellett szerződést mutat be. A bíróság a felek felhozott érveit és bizonyítékait mérlegelve, az előbbi ítéletet megváltóztatja és a jobbágyokat a felperesnek ítéli. A felperes a költség és fáradság megítélése végett, az alperes a határozat érdeme ellen fellebbez. A fellebbezési tárgyaláson a felperes a költségek megítélését kéri, az alperes azonban már megbánta felebbezését és az ügyvédszó visszavonásával él; kész a jobbágyokat az alsófok határozata szerint a felperesnek átadni. A bíróság az alsófokú ítéletet helybenhagyja, ez ellen a felperes a királyi táblához fellebbez. Itt a per leírása véget ér, vagy inkább megszakad. (50—57. l.)

A most leírt eljárás már sokkal inkább köthető helyhez és időhöz, mint az Idea első helyén közölt per. Az idézés Sepsi szék sedriájára, az Olt melléki seriesre történik. Tudjuk, hogy Háromszéken Sepsi, Kézdi, Orbai és Miklósvár székeknek külön-külön alszékük volt; az első háromnak alszékéről a fellebbezés közös derékszékükre, innen a királyi táblára, Miklósvártól egyenesen a táblára ment. Ugy látszik, a series (ügyrend) járasonként volt megállapítva, mert Sepsi széknek még 1869-ben is az olti az egyik járása. Sepsinek alszéke Szentgyörgyön volt.⁴ Az idézés és a tanuvallatások Oltszemén és Málnáson történnek, mindkettő sepsiszéki helység.⁵ Talán helyi sajtóság a vallomásokban említett „vántora“ szó is, kunyhó, ház értelemben.⁶

A háromszéki processusban csak két személy szerepel, a tanuvallatással kapcsolatban. Az egyik Veress Sámuel, ez valószínűleg azzal az árkosi Veress Sámuellel azonos, aki sepsiszéki birtokos volt és 1789-ben halt meg.⁷ A másik Apor Ferenc prókátor, bizonyára az a zalányi Apor Ferenc, akinek 1749-ben királyi parancs

⁴ *Filep* 1. l., *Orbán* Balázs: A Székelyföld leírása. III. Háromszék. Pest, 1869. 5. l.

⁵ *Orbán* III. 55—56.

⁶ Ezt az értelmet a szövegből következtetjük. A szót sem a szótárak, sem a megkérdezett szaktudósok sem ismerik. Feltéve sem szerint a vatrā = tűzhely, házhely oláh szóból származhatik.

⁷ *Pálmay* József: Háromszék vármegye nemes családjai. Sepsi-szentgyörgy, 1901. 672. l. Nem valószínű, hogy azonos lenne nagyváradi Veress Sámuellel, aki 1767-ben Zaránd megye táblai ülnöke volt. *Titulare Dacicum... pro anno 1767. Cibinii. 31. l.*

hagyja meg csíkszentsimoni Endes Miklós ügyeinek védelmét, 1763-ben pedig a tanuvallatást özv. Endes Miklósné ügyében.⁸

A gyűjtemény következő darabja már teljesen elhagyja a formuláskönyv névtelenségét. Gyulason, Kisküküllő vármegyében két táblai jegyző által végrehajtott osztályt tartalmaz a Horváth-család Küküllő- és Kolozs megyében fekvő birtokain. A két kiküldött nótáriust az érdekelt családtagok „megbírálják“, azaz választott bírakká teszik maguk között, majd megtörténik a felsorolt birtokok három részre osztása. Megállapodnak a testvérek, hogy amit még a felosztás nem érintett volna, később azt is megosztják, s a testvérek részére nézve kölcsönös szavatosságot vállalnak. A megállapodás megtartását 200 forint bírság terhe mellett ígérik, de Horváth Borbála fenntartja azt a jogát, hogy a lakóhelyre vonatkozó igényét a törvény útján kereshesse. (58—60. l.)

Az osztálylevél megyei területre vezet bennünket, de nem veszi el a Székelyfölddel való kapcsolatot. A felosztott birtokok mind a székely jogterület közelében fekszenek. Gyulas és Búzásbesenyő Kis-Küküllő vármegye radnóti járásában, Marosvásárhelytől délnyugati irányban fekszenek. Faragó pedig Kolozs megye első községe a Szászrégenből Kolozsvárra vezető úton. A birtokoscsalád is, amelynek tagjai között ezeket a jószágokat felosztják, megyei és székely területen egyaránt otthonos. A buzini Kovachichok I Apafi Mihály idején jöttek Horvátországból Erdélybe s itt változtatták nevüket Horváthra.⁹ Magyarzásokod mellett Búzásbesenyő régi birtokuk: erről írja magát Horváth József alsíkszéki királybíró 1745-ben, Horváth Sámuel 1766-ban búzásbesenyőinek.¹⁰

Oklevelünkben Horváth Ambrus jószágairól van szó. Erről a Horváth Ambrusról semmi közelebbit nem tudunk; felesége Geréb Krisztina volt. Három gyermeke osztozik birtokain: Juliánna, kinek férje Kőszegi Antal ítélmester, Farkas kancelláriai jegyző

⁸ Sándor Imre: A csíkszentsimoni Endes család levéltára. Kolozsvár, 1910. 522. 632. sz. regeszták.

⁹ Nagy Iván: Magyarország családai. V. k. Pest, 1859. 167. l., Pálmay i. m. 103. l. Ld. még az EM. levéltárának Gyulai Rikárd gyűjteményét a Horváth-Kovachich névnel.

¹⁰ Sándor i. m. 502. 658. sz. regeszták.

és Borbála, kinek férje esiktusnádi Pálffi Péter.¹¹ A családtagok közül csak galgóczyi Kőszegi Antal futott be közéleti pályát. 1767-ben a gubernium protokollistája, 1771-ben táblai assessor, 1776-ban az Idea szerint már ítélőmester, 1780-ban, 1784-ben mint ilyet említik. Nagy Iván szerint 1791-ig ítélőmester, ezután országgyűlési hivatalos.¹² 1773-ból megvan címerpecsétje a Teleki-levéltárban, 1783-ban Tordamegye törvényszékén mint kőszegi Galgóczyi Antal tiltakozik és ügyvédet vall néhai feleségétől, Horváth Júliától született gyermekei nevében a Baromlak puszta felett folyó perben.¹³ Utódai még 1860-ban is birtokosok Búzásbessenyőn.¹⁴ Az osztoztató csíkszentsimoni Endes Antal táblai jegyzőről nem tudunk semmit. A család csíkszentsimoni ágának családfáján nem szerepel, bizonyára a frátai ághoz tartozott.¹⁵

Az Idea procesuum befejező része az oklevelekre vonatkozó megjegyzéseket tartalmazza. Tárgyalja a közokirat és magánokirat, hiteles és nem hiteles pecsét különbségét, az oklevelek megtámadásának módját, az ellentmondó oklevelek bemutatásának kérdése, végül a törlés, elvesztés, hamis oklevél használatának következményeit. Tartalma nem sokban tér el a közismert megállapításoktól. Csak az a feltűnő, hogy az utolsó sorokban a magyar jogra hivatkozik (1723:11, 12. t. c.) és Szegedi János nagy Hármaskönyv-kommentárját, a Tyrociniumot idézi. Ebben a magyar jog hatása nyíltan is megmutatkozik. (61—64. l.)

A kézirat tartalmát megismerve hátra van, hogy létrejötteinek idejét és módját megállapítani törekedjünk. Vizsgálatunk alapján azt a tényt tekinthetjük, hogy ez a vegyes tartalmú mű nem egy

¹¹ Az EM. Gyulai R. gyűjteménye szerint Borbála férje Bálintffy Antal, Farkas pedig 1792-ben homagiális esküt tesz Küküllőmegyében.

¹² *Titulare Dacieum...* pro anno 1767. Cibinii. 5. l. *Calendarium Transilvanicum titulare pro anno .. 1768.* 4. l. U. az pro anno 1771. 10. l. *Calendarium titulare et historicum ... pro anno 1780.* 9. l. *Calendarium maius titulare pro anno 1784.* 12. l. U. az pro anno 1787.: nem szerepel! Nagy Iván i. m. VI. k. 453. l.

¹³ A pecsétet említi *Kempelen* Béla: Magyar nemes családok. VI. k. Budapest, 1913. 254. l. A tiltakozást ld. Torda vm. jegyzőkönyvében, 1783. évről, a 167. lapon. Az ítélőmester a következő leszármazásra hivatkozik: Kosztolányi Farkas, f. búzásbessenyői Füzi Margit — Kata, f. homoródszentmártoni Biró János — Biró Ilona, f. buzini Kovachich-Horváth Miklós — László — Ámbrus — Julia, f. kőszegi Galgotzi Antal. Az adatot *Kelemen* Lajos főigazgató úr szívességének köszönhetem.

¹⁴ Nagy Iván i. m. VI. k. 453. l.

¹⁵ Ld. az EM. Gyulai R. gyűjteményét, Endes névnel.

elgondolás alapján, tehát nem is egy időben keletkezett. A rendes eljárás a három függelékkal (birtokper, széksértés, úriszék) egy alkotás; a háromszéki per, az osztálylevél és a megjegyzések később gyarapították a már meglévő szöveget. Valószínű, hogy az időrend meg is felel a kéziratban elfoglalt helyek sorrendjének.

Az egyes részekben előforduló időmeghatározásokat tehát külön-külön kell szemügyre venni. Az Idea első részében többször történik hivatkozás az 1757-ben szentesített novelláris törvény-cikkre (1755:2. t. c.; a kézirat 11, 31. lapjain), de még későbbi időpontra utal az, hogy a per szemelláthatóan a *continua tabula* előtt folyik. Ezt a bíróságot pedig csak 1764-ben szervezték meg megyékben és székekben egyaránt.¹⁶ Ugyanez a körülmény van segítségünkre a háromszéki processzus idejének meghatározásánál. Ez a címe szerint a *continua tabula* előtt kezdődött, de minthogy 1759-ben, 1760-ban határozatokat hoznak benne, nyilván az alszéken indult s csak a bírói szervezet átalakulásával került az állandó táblához, amely 1765-ben ítéletet is hozott a per tárgyában. (56. l.) Eszerint az Idea első része 1764 után, a második része 1765 után keletkezett, az osztálylevél pedig 1776-ban, amint szövege elárulja. De az egész kézirat együtt volt 1777 előtt, mert ekkor megjelent az új táblai utasítás, amelyre a szerző sehol sem hivatkozik.¹⁷ Így lezárásának idejét bátran tehetjük 1776-ra, a *divisionalis* keltének időpontjára. Az előttünk fekvő szöveg azonban csak a XIX. században készült másolat, mert az ezidőben működött rozsnyói papírgyár papirosára írták.

Már az időpontok egymásutánjából is valószínű, hogy a kézirat több részletben jött létre. A jogi gyakorlatban jártas szerző leírta a maga és társai számára a rendes megyei ill. széki eljárást, három különös eljárással együtt. Azután egy bonyolult és érdekes háromszéki pert fűzött hozzá, majd a birtokába jutott osztálylevelet, s az oklevelekről szóló megfigyeléseit. Nem mondhatjuk meg teljes bizo-

¹⁶ Erre utal az 1791:96. prov. art. is ilyen módon: Tam in anno 1764. citra Statuum et Ordinum consensus erectis, et post vero in anno 1784. in aliam formam redactis Tabulis Continuis, quam etiam anno 1787. aequae citra Statuum et Ordinum consensus introductis Foris subalternis, seu Sedriis sublati... Az állandó táblák intézménye még további kutatásra vár.

¹⁷ *Instructio pro Tabula Regia Judiciaria Transsilvanica*. Szeben—Kolozsvár, 1777. Magyarul: Az erdélyi törvényes királyi tábla számára (1777-ik esztendőben adott) rendszabás. Kolozsvár, 1839.

nyóssággal, hogy ki volt ez a szerző, vagy esetleg kik voltak a mű egymásután működő összeállítói. De az bizonyos, hogy a Horváth-testvérek osztálylevele nem juthatott akárkinek birtokába, hogy leírhasa.

A gyűjtemény befejezőjét tehát az ebben szereplő jogászok között kell keresnünk. Ez lehet Endes Antal, az osztoztató, vagy Horváth Farkas, az egyik osztályos is; mindketten bírósági jegyzők. De legnagyobb a valószínűsége annak, hogy Kőszegi Antal ítélmester írta le az Ideát. A szerző mindenestre csak olyan ember lehetett, aki a vidéki és a központi, a magyar és a székely eljárásban egyaránt jártas volt. Ez a tájékozottság csak Kőszegiben található meg. Családi kapcsolatai révén otthonos volt a Székelyföldön és a megyei területen egyaránt. A táblai eljárást jegyzői, ülnöki, ítélmesteri pályáján részletesen megismerhette. Egyébként is az erdélyi ítélmesterek közül nem egy tette emlékezetessé a nevét éppen formuláriumok szövegezésével. Nem lehetetlen tehát, hogy Kőszegi Antal népes kancelláriája, jogtanuló jegyzői számára állította össze az eljárásjog gyakorlati leírását.

Az Idea műfaj szempontjából azokhoz a tanító és egyben formulákat közlő művekhez tartozik, amelyek ekkor Erdélyben a gyakorló jogászok között közkézen forogtak. 1742-ben jelent meg Kolozsvárott Répszeli Lászlónak *Idea actionum juridicarum* című könyve, melyet gr. Petki István nyomtatott ki bölcsészeti doktorátusa alkalmával. Ez a munka névtelenül még három kiadást ért meg, 1745-ben, 1759-ben és 1771-ben.¹⁸ A kolozsvári egyetem magyar jogi műveltséggel rendelkező jezsuita tanára ebben a munkájában részletesen tárgyalja az erdélyi peres eljárást és előadása során szószerint közli is azokat a formákat, amelyekben a per egyes eseményeinek történniök kell. Meg kell állapítanunk, hogy ezek a szövegek sokszor szószerint egyeznek az Ideában közöltekkel, tehát az erdélyi perjog külsőségei nem változtak meg az állandó táblák bevezetése után sem. Ugyanezt mondhatjuk el szerzőnk másik mintájáról, nagyajtai Cserei Eleknek *Praxis procuratoria c. művéről* is. Ez a munka nem sokkal Répszelié után, 1746-ban jelent meg, 1760-

¹⁸ *Répszeli László: Idea actionum juridicarum. Dum in... universitate Claudiopolitana positiones philosophiae universae publice propugnandas suscepit ... C. Stephanus Petki ... Praeside—, Kolozsvár, 1742. Ld. Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái. XI. k. 796—797. h.*

ban és 1772-ben két újabb kiadást ért.¹⁹ A főkormányshéék belső titkárára még közelebb jön a gyakorlathoz, mint a jezsuita professzor, s annak kánonjogi műveltsége és kitérései helyett célravezető rövídséggel, az ügyvéd szempontjából tárgyalja az eljárást, majd különösen az ügyvédszó visszavonását. Cserei is éppen úgy közli a szinte megmerevedett írásbeli formákat, s ezek éppen úgy hasonlítanak a mi Ideánkhoz, mint Répszeli művében. A két szerző munkája és Kőszegi Ideája között az egyezést és eltérést még részletesen, nagy tanulsággal vizsgálhatja a további kutatás.

Az *Idea processuum* jelentősége, hogy a negyvenes évek szerzői és a XIX. század tankönyvírói (Vajda, Szász, Dósa) között fennálló úrt áthidalva, éppen az állandó táblák átmeneti korszakának eljárására vet fényt. Részletes megvizsgálása bizonyára ki fogja mutatni ennek a két évtizednek alakító hatását az erdélyi perjog fejlődésére.

II.

Az Ideától éppen hatvan év választja el a kötetünkben kiadott másik művet, melynek címe: Az Erdélyi Nagy Fejedelemségbéli Magyarok és Székelyek Polgári Pereik Folyamattyanak Rajzolatlya. Negyedréti füzet foglalja magában ezt a munkát, az Erdélyi Múzeum kéziratárának 278. száma alatt. Címlapja azt is elárulja, hogy kézikönyv, melyet Sz. K. adott ki tanítványainak, és Nagy Lipót iratta le 1836-ban, Nagyenyeden. A két betű alatt az enyedi református kollégium nagynevű jogtanára, Szász Károly rejtőzik.

Szemerjai Szász Károly háromszéki nemes családból született Vízaknán, 1798. január 25-én. Az enyedi kollégiumban folytatott tanulmányok után 1814-ben Kolozsvárt a katolikus liceumban jogot hallgatott, majd felesküdt a vásárhelyi királyi táblához és itt ügyvédi oklevelet szerzett. Már ügyvédi vizsgája is általános feltűnést keltett, s a cenzorok megjegyezték, hogy emberemlékezett óta nem hallottak ilyen feleleteket. A képesítést megszerezve Bécsbe ment, mint Zeyk János és Teleki Elek nevelője, s itt matematikával és természettudományokkal foglalkozott. Hazájába

¹⁹ Cserei Elek: Praxis procuratoria. Kolozsvár, 1746. Ld. *Szinnyeci* i. m. II. k. 286. h.

visszatérve hamarosan jogi katedrához jutott: 1820-ban segéd-tanár, 1821-ben rendes tanár lett Enyeden. Alsó Fehér vármegye előbb táblabírájává, majd 1823-ban a generális szék rendes bírájává választotta. Ezóta nagy szerepet játszott az erdélyi közéletben. 1834-ben Vizakna követeként az alkotmányosság mellett szállt síkra az országgyűlésen. Politikai szereplése és tanártársainak irigysége folytán 1836-ban perbefogták és a kormánysszék vizsgálatot tartott ellene, de az eljárás felmentéssel végződött. 1839-ben a matematika tanszékére helyezték át, a politikai élettől is visszavonult. 1848-ban azonban ismét az országgyűlésen látjuk, majd az első felelős minisztériumban vallás- és közoktatásügyi államtitkár lesz. A szabadságharc után kegyelmet nyert és visszahelyezték tanári állásába, 1851-ben Bolyai Farkas tanszékét foglalta el Marosvásárhelyt és itt is halt meg 1853. október 25-én.²⁰

Ez a változatos életű férfiú mint jogtanár messze kimagaslott a korában már több erdélyi tanszéken működő kollégái közül. Hallgatói, közöttük a hálás Kemény Zsigmond, mindvégig feszült figyelemmel hallgatták előadásait, amelyeket kéziratban is megkapták. Az ő idején az enyedi kollégium tanrendjében két filozófiai osztály után következett a „*politicus cursus*“ két éve, amelyben a jogot is tanulták az ifjak. Szász Károly tanársága első két évében elkészítette kézikönyveit és kiadta tantárványainak. Ezeknek a műveknek akkora volt a becsületük, hogy a diákok elvitték magukkal a királyi táblára is, és itt a hivatalnokok, ügyvédek is leírástak, használták.²¹ A két év alatt az összes jogi tárgyak sorra kerültek: erdélyi jogtörténet, jogforrások, közjog, magánjog, büntetőjog és perjog. Ezeket a tárgyakat tanította Szásszal egyidőben kolozsvári kollégája, Tunyogi Csapó József is a református főiskolán.²²

A tanrendnek megfelelően Szász Károly is egységes rendszerbe foglalta az erdélyi tételes jogot. 1829-ből fennmaradtak kézikönyvei a Kemény-gyűjtemény VIII. és IX. kötetében. Az

²⁰ Szász Károly életére nézve ld. *Szinnyei* i. m. XIII. 425—427. h.; *P. Szathmáry* Károly: A gyulafehérvár-nagyenyedi Bethlen-főtanoda története. Nagyenyed, 1868.; *Székely* Ödön: Az öreg Szász Károly. Erdélyi Múzeum 1908. 193—202. l.

²¹ *Szathmáry* i. m. 226—227. l., *Székely* i. m. 194—195. l.

²² *Szilágyi* Ferenc: Egy lap Erdély legújabb történelméből. Emlékbeszéd N. Tunyogi Cs. József kolozsvári ref. jogtanár fölött. (Értekezések a tört. tud. köréből. I. k. 5. f.) Pest, 1867. 25. l.

egyik rész a közjog, a másik a magánjog elemeit tartalmazza. A közjog felosztása: a fejedelem, az erdélyi nemzetek, a törvényhozó és végrehajtó hatalom. A magánjogé: elmélet (jogok és kötelességek), ebben ismét jus generale: személyek, dolgok és rendek joga, és jus singulare: szerződések, delictumok; majd gyakorlat: jogvédelem.²³ A harmincas évek elején a magánjogi rendszer így alakult: a jog általában rendelő és végrehajtó törvénytudományra oszlik. A rendelő törvénytudomány szabályai alapulhatnak törvényen (általánosak) és kiváltságon, vagy szerződésen (különösek). Részei a személyek jussai, a dologi és történeti jussok. A végrehajtó törvénytudomány részei a policiai, a büntető és a perfolytai törvények tudománya.²⁴ Az eljárásjog tehát mindig az utolsó ebben a rendszerben, de ez adja meg a fogamatot a magánjogi szabályoknak. Ezért a mi kéziratunkban is többször történik hivatkozás Szász Károly magánjogi előadásaira, a Jus privatumra.

A kézirat Szász Károly perjogi előadásainak másolata.²⁵ Az eredetitől legfeljebb csak íráshibák tekintetében tér el, mert nem élőszó után jegyezték, hanem kiadott szöveg után írták le. Már említettük, hogy a tanár közkézre adta jegyzeteit, s erre utal a 25. r. lapon olvasható megjegyzés is: „ne töltsen itt a papirost“. A másoló átvette híven a mester szavait, s a törvényekre való bőszes hivatkozásait is, csak a szokott hibaszázalékkal kell nála is számolnunk; kevésbbé a folyamatos előadásban, mint inkább az idézésekben. Ezekről eltekintve az előttünk fekvő kéziratot Szász Károly hiteles szövegének tekinthetjük. A főiskolai élet közelsége kedvesen nyilatkozik meg egy a másoló kezével írott megjegyzés-

²³ *Kemény József* gróf: *Collectio Manuscriptorum Juridicorum*, Tom. VIII—IX. EM. levéltára.

²⁴ *Szász Károly*: Erdélyi polgári törvényeinek tudománya, 1831—1832. Bevezetésének végén. EM. kéziratár 1286. sz. V. ö. tőle: Az erdélyi nagyfejedelemség polgári igazgatásának törvényei, 1832. U. o. 301, 2365. sz.

²⁵ Két helyen említik Szász Károly hasonló című, *nyomtatott* művét. *Székely* szerint címe: Perrendtartás és perfolymat, Nagyenyed, 1838. (I. m. 202.) *Szinnyei* viszont egy cikkéről tud, mely a Házisegéd-ben jelent volna meg ilyen címen: Az erdélyi magyarok és székelyek pereí folyamata, 1840. (I. m. XIII. k. 426. h.) Azonban sem az önálló művet, sem a rejtélyes Házisegédet nem találtam a nagy kolozsvári könyvtárakban. A Házisegédet éppen *Szinnyei* nagy folyóiratbibliográfiája nem említi. Ha tehát írt is szerzőnk hasonló tartalmú munkát vagy cikket, s azt ki is adta, a mai kutatás szempontjából az teljesen hozzáférhetetlen. De valószínűbb, hogy téves hivatkozásokkal állunk szemben.

ben, a 42. r. lapon, melyben egy résznél megjelöli, hogy meddig felelte a vizsgán.

A Rajzolat beosztása már sokkal rendszeresebb, mint az Ideáé. Nemesak a jogtanár, hanem a matematikus pontossága is megnyilatkozik a mérték nélkül halmozott betű- és számrendszerekben, amelyek között természetesen sokszor eltéved a másoló. Egészében szemlélve azonban a rendszer áttekinthető és világos. A mű szakaszokra oszlik fel. Egy §-ból álló bevezetés után az első rész a) perbeli személyekkel, a második a perfolyammal foglalkozik. A további felosztást így foglalhatjuk össze:

I. *Perbeli személyek.* 2—29. §.

A. Felperes. 2. §.

B. Alperes. 3. §.

C. Biró. 4. §.

— A bíróságokról általában. 5. §.

A. Erdélyi törvényszékek. 6—28. §.

B. Törvényszakok. 29. §.

II. *Perfolyam.* 30—81. §.

A. A rendes perfolyam. 31—81. §.

I. Megintés. 32—37. §.

II. Perbehívás. 38—48. §.

III. Felelkezés, bizonyítás. 49—62. §.

IV. Ítélet. 63—64. §.

V. Perorvoslatok. 65—66. §.

a) Ugyanazon a fokon. 67—72. §.

b) Fellebvitel. 73—74. §.

VI. Végrehajtás. 75—81. §.

B. Rendkívüli körülmények. 82—99. §.

I. A perbeli lépések sorrendje változik, egyesek kima-
maradnak. 83, 84. §.

II. A per befejezést nyer egyességgel, letétellel, fel-
oldozással, elévüléssel. 85—89. §.

III. Rendkívüli esetek: utódlás, avatkozás, hivatalos sze-
mély, ügyvéd, bíró tévedése. 90—98. §.

IV. Vis major. 99. §.

Függelék: A büntetések összegei.

A peres eljárás körül felmerülő kérdések rendszeres tárgya-
lásának mutatja maga a felosztás is Szász Károly munkáját.

Talán csak azt nem helyeselhetjük, hogy a rendkívüli körülmények címe alatt olyan esetekről szól, amelyek jobban illenének a rendszer más helyeire. De ez a csekélység nem von le semmit Szász Károly előadásainak nagy értékéből. Már említettük, milyen nagy becsben állottak ezek a kortársak előtt. Pedig a harmincas években a jogtudományi irodalom jelentős fellendülést mutatott fel. Csak a marosvásárhelyi nyomda kiadta 1830-ban Szolga János: A perfolymatokban előforduló lépések négy táblái, 1831-ben iklandi Filep József: Törvénybeli gyakorlás mutató táblája, 1835-ben névtelennek Nemes Erdélyország külső törvényes székein perfolyta leveleinek formáji,²⁶ és Törvénykezés rendén előforduló stílusok magyarázatja e. munkáit, 1837-ben a székelyek külön jogszabályait, 1838-ban Jakab János Stilionariumát, Szolga János székely jogi kérdéseit, 1839-ben a Bevezetést a recursusokról való tractatusra.²⁷ De a Kolozsvárt a katolikus és református, Marosvásárhelyt és Nagyenyeden a református főiskolákon folyó jogi oktatás is létrehozta a megfelelő tankönyveket, kis részben nyomtatásban, mint soósmezei Vajda Lászlónak Az erdélyi polgári magános törvényekkel való esmeretségeit (Kolozsvár, 1830.), de legnagyobbbrészt kéziratban, mint Tunyogi Csapó Józsefnek, Szász Károlynak, Dósa Gergelynek, Dósa Eleknek és több névtelennek az Erdélyi Múzeumban található előadásait.²⁸

Szász Károly tanfolyama mégis messze kiemelkedik kortársainak munkái közül és olyan rendszerességgel és részletességgel dicsekedhetik, amelyet később csak Dósa Elek alapvető Erdélyhoni jogtudománya szárnyalt túl. Számunkra azért lesz tanulságos az Idea processuum mellett ez a munka, mert a két dolgozat között lefolyt hatvan év az erdélyi bírósági szervezetben sok újítást látott. 1777-ben jelent meg a királyi tábla új utasítása, 1786-ban új birói szervezettel kísérletezett az uralkodó, de ezt az 1790. január 28-i rendelet, majd az 1791:39. t. e. eltörölte az állandó táblákkal együtt.²⁹ Helyreállt tehát az 1764 előtti régi rend, s

²⁶ Először Kolozsvárt, 1802-ben jelent meg.

²⁷ *Koncz* József: A marosvásárhelyi evang. reform. kollegium könyvnyomdájának száz éves története. Marosvásárhely, 1887. 40. sk. 1. Az utoljára idézett mű első kiadása Nagyvárad, 1828.

²⁸ Így a perjogra nézve *Dósa* Gergely: *Pertani cursus*, 1804, EM. kéziratár 1980. sz.; *Dósa*-Elek: *De actionibus*, 1834, EM. kéziratár 1971. sz. Számos tankönyv maradt fenn a Kemény-gyűjteményben.

²⁹ Ezekre nézve éppen az id. 1791:39. t. e. a forrásunk. V. ö. 3, 16. jz.

ezt az u. n. provisionalis articulusok 1791-ben részletesen is meghatározták. A változott viszonyok létrehozta fejlődést híven tükrözi szerzőnk kéziratja, amelynek külön érdeme még az is, hogy magyarul írja le az oly sokáig latin nyelven tanított tárgyat.³⁰

III.

Az a perjogi rendszer, amelyet az Idea processuum és a Rajzolat élénk tárnak, nemcsak a mai tételes eljárásjogtól, hanem a régi magyar perjogtól is számos vonásában különbözik. Éppen ezért helyénvalónak találjuk, hogy a kevésbé ismert szakkifejezéseket, fordulatokat röviden ismertessük, anélkül, hogy az egész régi erdélyi eljárás vázolásába bocsátkoznánk. Ettől annál inkább eltekinthetünk, mert Szász Károly fejtegetései önmagukban világosak és kimerítőek, s így a nehezebben érthető Ideát is magyarázzuk.

Mindenekelőtt a *birósági szervezetről* kell szólnunk. A rendszerint alsóbb törvényszékek általában a vármegyék, székek és városok biróságai. Mind a vármegyék, mind a székek biróságai a fiúszék, viceszék és derékszék, csak ezek hatáskörében van közöttük eltérés. A *fiúszéken* (filialis sedria) mindkét jogterületen a jobbágyok polgári és büntető pereit intéztetnek, ezért „ispány székinék“ is mondták régebben. A fiúszék elé nemes embert nem lehet idézni. Elnöke a főszolgabíró, ill. alkirálybíró, tagjai az esküdtek és a jegyző.³¹ Az *alszék* (particularis sedria) a megyékben és Marosszéken a nemesek száz forintot meg nem haladó értékű polgári pereiben bír hatáskörrel, a többi székekben minden pernek elsőfokú fóruma. Birái ugyanazok, mint a fiúszéken.³² A *derékszék* (generalis sedria) a megyéken nemeseknek minden polgári perét intézheti, kivéve ha az kiváltságlevél felmutatásával jár és minden büntető eljárást lefolytathat, kivéve a hűtlenség büntetését maga után vonókat. A székelyszékeken (Marosszéket

³⁰ A ref. főkonzisztórium 1833. ápr. 15-én rendelte el a magyar nyelvű oktatást, de a stylus curialist 1839-ig még latinul tanították. *Szilágyi* i. m. 27. l.

³¹ *Répszeli* i. m. 1771. kiad. 93. 213. sk. l., *Dósa* Elek: Erdélyhoni jogtudomány. Kolozsvár, 1861, III. k. 35—39. l. A szövegben figyelembe vettük, hogy *Dósa* mindig későbbi állapotot ír le.

³² *Répszeli* i. m. 113. 213. sk. l., *Dósa* u. o.

kivéve) a derékszék csak fellebbviteli fórum a viceszéktől, előtte csak széksértési keresetet lehet kezdeni. Elnöke a főispán, ill. főkirálybíró, és szükséges az összes alispánok és esküdtek, valamint a törvényhatóság közönségének jelenléte. A derékszéken 1764 előtt majdnem minden táblai pert el lehetett kezdeni, s a felperes belátásától függött, hogy a táblán, vagy a derékszéken perel.³³ A provisionalis articulusok újból szabályozták az említett bíróságok hatáskörét és elválasztották a derékszéki és táblai pereket: nevezetesen a fiúszékről és az alszékről az 1791:96, a derékszékről az 1791:97. törvénycikk rendelkezett.

Ez a rendszer eltért a Magyarországon kifejlődött bírósági szervezettől, amelyben az alacsonyabb értékű ügyek a szolgabírói és az alispáni szék hatáskörébe jutottak, a sedria pedig polgári és büntető sedriára oszlott fel.³⁴ Az erdélyi fórumok ismeretében megértjük az Idea „háromszéki processusát”: az ügy csak a második fellebbezés után került a táblára. Előbb ugyanis a viceszék, majd a derékszék járt el.

Az alsóbb törvényszékek fellebbviteli fóruma az 1737 óta állandó *királyi tábla*, amelynek elnökét, tizenkét bíróját, három ítélőmesterét és az ügyigazgatót részben országgyűlési jelölés alapján a király nevezi ki. A fellebbviteli hatáskörön kívül a tábla előtt lehet kezdeni az A. C. IV. 11-ben és más törvényekben meghatározott ügyeket a derékszék helyett, de vannak olyan perek is, amelyeket csak a királyi tábla előtt lehet megindítani.³⁵ A táblától a fellebbezés a *királyi főkormányzésekhez* megy, amelynek ugyanesak tizenkét tagját a király nevezi ki; ezt a fellebbezést az 1755:2. t. c. rendelte el, amely egyébként az *uralkodóhoz* való folyamodásnak is útát nyitott. Így legfelső fokon az erdélyi perek a bécsi udvari kancellárián dőlnek el, amint az Idea is mondja.³⁶ A magyar pert tehát három, a székelyt négy alkalommal lehetett felsőbb fokon újra megvizsgálni, nem is szólva a számos perújításról. A egyes különös ügyek tárgyalására hivatott rendkívüli bíróságokról és az országgyűlés bírói működéséről Szász Károly

³³ Répszeli i. m. 163, 213. sk., 221—222. l. Mindhárom fórumra Cserei i. m. 1772. kiad. 74—78. l.

³⁴ Torday Lajos: A megyei polgári peres eljárás a 16—19. században. Budapest, 1933. 7—9. l.

³⁵ Répszeli i. m. 221—223. l., Cserei i. m. 73. l., Dósa i. m. III. k. 42—48. l.

³⁶ Dósa i. h. 48, 49, 52. l.

bőven megemlékeznek.³⁷ Összevéve a felsőbbbíróóságok szervezete a magyarországiakra emlékeztet: ott is állandó a tábla, a hétszemélyes tábla fellebbviteli fórumként a legfőbb közjogi méltóság, a nádor vezetése alatt áll, s a király kancelláriai bíraskodása sem ismeretlen.

A *peres eljárásról* szólva csak azokat a mozzanatokat fogjuk kiemelni, amelyek az erdélyi jog sajátosságai, s a magyarországitól eltérnek. Az egyes ügyekben szükséges megintés után a *perbehívás* következik, de ügyelnie kell a felperesnek, hogy megfelelő névvel tegye ezt, mert más a *citatio*, *evocatio* és *certificatio*, s „a Schlendrián a pert össze rontya“, mint Szász Károly írja. (Kézirat 33. v.).³⁸ Ezeknek a cselekményeknek formája az *instructio*, azaz utasítás. A hiteles személy tisztéhez képest értesíti a megidézendőt a felperes kívánságáról. Erről azután jelentést tesz a bíróságnak.³⁹ Itt az eljárás a *levata* benyújtásával kezdődik; így nevezik Erdélyben a keresetlevelet, a magyar jog *libellus actionalis*-át. A *levata* szabályszerűsége különösen fontos, mert ellenkező esetben az ellenfél kifogásolhatja s a bíróság leszállítja.⁴⁰ Az alperes *kikiáltása* után adja elő keresetét a felperes. Ha az alperes nem jelenik meg (*pro l. nemo*), a polgári perben makacsági ítéletet hoznak ellene, de ennek következményeit még több módon elháríthatja. Ha megjelenik, a per további szakaszába lép.

Az alperes nem köteles mindjárt érdemben válaszolni, hanem vagy *haladékot* kér, vagy *kifogásokkal* él. Ezek igen számosak lehetnek, de a pert egészen csak három szállítja le: a törvényszék, a felperesség és az eljárás elleni kifogás. Az első a hatáskörre, a második a perképesésre, a harmadik a perenként eltérően meghatározott eljárási és perkezdesi módra (*processus*) vonatkozik.⁴¹ Az érdembe menő kifogásokat itt nem szabad elmondani. Ha a kifogásokra a bíróság nem hoz részítéletet, az alperesnek már érdemben kell felelnie, s ezzel a per derekára jutottunk. Ez az érdemi válasz, a *perbebecsátkozás*, *litis contestatio*.⁴² Az érdemi fele-

³⁷ V. ö. *Dósa* i. h. 49, 50, 52–58. l.

³⁸ *Vajda* László: Az erdélyi polgári magános törvényekkel való esmeretségek. Kolozsvár, 1830. III. k. 54–57. l., *Dósa* i. h. 68–73. l.

³⁹ Példák: *Répszeli* 117, 124, 152, 167. l., *Vajda* i. h. 62–65. l., *Dósa* i. h. 73–75. l.

⁴⁰ *Répszeli* i. m. 4–6. l., *Cserei* i. m. 79–82. l.

⁴¹ *Cserei* i. m. 107–115. l., *Vajda* i. h. 91–109. l., *Dósa* i. h. 84–92. l.

⁴² *Répszeli* i. m. 129. l., *Vajda* i. h. 118. l., *Dósa* i. h. 93. l.

let után mindkét fél kérhet ú. n. *kibocsátást* (exmissio) bizonyítékainak előkészítésére. Ez a fogalom ismét erdélyi sajátosság: a magyar gyakorlatban teljesen más értelemben használják. Az exmissio perhalasztás a bizonyítás előkészítése céljából, de exmissio jár a szavatos perbehívása végett is.⁴³

A *bizonyítás* történhetik oklevelekkel, tanúkkal, szemlével és esküvel. Az oklevelekre vonatkozó szabályok nem sokban térnek el a magyar jogtól, mint az Idea befejezése is tanúsítja. Bemutatásuk után az ellenfél kérheti másolatuk kiadását; ez a *párkérés*, ami újabb határidőre tolja el az ügy tárgyalását.⁴⁴ A tanúk kihallgatása történhetik a per megkezdése előtt a fél kívánságára, mint a középkori jogban (inquisitio simplex collateralis), és elrendelheti a bíróság a bizonyítékok bemutatása után (inquisitio communis). A vallatást vagy eskettetést hiteles személyek végzik, kérdőpontok alapján, amelyeket a gyakorlat *de eo utrum*-nak, *de utrum*-nak nevez. Az egyszerű vallatást is lehet hitelesíteni a törvényszék színe előtt, mint a magyar jogban.⁴⁵ A bírói szemle és a fél esküje a középkori eljárás maradványai, melyek figyelemreméltó módon maradtak fenn az erdélyi perjogban.⁴⁶

Mind a halasztó vagy lezállító kifogások előterjesztésénél, mind a bizonyítás után, mikor a bizonyító eszközök ellen lehet észrevételeket tenni, vagy elévülésre, patvarra hivatkozni, a felek többször felszólalhatnak és az ellenfél előterjesztéseire választ adhatnak. Ezek az írásban tett állítások együttvéve a *felelkezés* (allegationes), melyet a táblai utasítás korlátok közé szorított. Lezárásukkor át kell adni az összes iratokat a bíróságnak, amely ezek alapján hozza meg ítéletét. Az *íratás*, az állításoknak és válasznak egymáshoz füződő lediktálása ugyanis nem a bíróság színe előtt, hanem az ügyvédi széken (dictatura) történik.⁴⁷ Mikor az ügyvédek már mindent elmondottak, s *ítéletet* kérnek, a bíróság meghozza és kihirdeti azt. Mint a középkori perjogban, az íté-

⁴³ Répszeli i. m. 128. l., Cserei i. m. 117, 118. l., Vajda i. h. 221—226. l., Dósa i. h. 145. l.

⁴⁴ Répszeli i. m. 146. l., Dósa i. h. 95—103. l.

⁴⁵ Répszeli i. m. 144, 145. l., Dósa i. h. 103—116. l., v. ö. Torday i. m. 91—98. l.

⁴⁶ Répszeli i. m. 139, 145. l., Dósa i. h. 116—122. l.

⁴⁷ Táblai utasítás 43—46. §., Dósa i. h. 130—133. l.

let lehet közbenszóló ítélet és végítélet. Minden ítélet ellen van azonban perorvoslat.⁴⁸

A *perorvoslatok* nagy száma az erdélyi perjog egyik saját-sága. Ezek közül egyesek még a kifogások szakában használhatók, mint a betiltás, eltiltás és az eltiltással való perújítás. A *betiltás* (prohibita) még a makaessági ítélet hozatalának napján megtiltja annak kiadását a távollevő alperes nevében. A következő határnapon távolmaradt alperesnek már csak az *eltiltás* marad (inhibitio), mellyel a már kiadott ítélet végrehajtását akadályozza meg. Rendesen perújítással van kapcsolatban melynek neve *eltiltó perújítás* (novum cum inhibitione).⁴⁹ Más perorvoslatoknak a per derekán van helyük, mint a már említett kibocsátás, perújítás, ellenállás, fellebbvitel. A perújításnak az eltiltón kívül még három faja van. Az *egyszerű perújítás* (novum simplex) csak az elsőfokon és fellebbvitel előtt használható. A *fellebbvitelt elhagyó perújítás* (novum cedendo appellationi) a pervesztesnek áll rendelkezésére, mikor fellebbezést jelent be, de azután új bizonyítékaira gondolva inkább perújítással él. A *kegyelemmel való perújítás* (novum cum gratia) pedig a végrehajtás után, királyi parancs alapján jön a vesztes fél segítségére.⁵⁰ A *visszaűzés* (repulsio) megfelel Erdélyen is a magyar jog repulsiójának, a Tr. II. 73. alapján.⁵¹ A *fellebbvitel* (appellatio) végül az ügynek magasabb fórum elé terjesztése a törvényben meghatározott esetekben. Az ítélettel elégedetlen félnek kérnie kell ügye felküldését a magasabb bírósághoz. Ha a törvényszék nem teljesíti kérését, általbocsátó parancsot válthat ki a királyi peccésesektől, s azzal kényszerítheti ki a felterjesztést. Azonban a fellebbezőnek megszabott időn belül ki kell váltania az általbocsátó levelet (litterae transmissionales), melyben az egész per hiteles másolata foglaltatik. Ellenkező esetben az ítélet végrehajtható (causa transibit in rem judicatam). Az átküldő levél teljességére nagyon kell ügyelni, mert különben „a ravasz Inctus csak hallgat a csonka transmis-

⁴⁸ Példák: *Répszeli* i. m. 204, 221. l., v. ö. *Dósa* i. h. 133—138. l.

⁴⁹ *Répszeli* i. m. 120—124. l., T. U. 94—102. §., már másként *Dósa* i. h. 141—145. l.

⁵⁰ T. U. 114—148. §., *Dósa* i. h. 146—150. l.

⁵¹ T. U. 103—113. §., *Dósa* i. h. 150—154. l.

sionalissal⁵², mint az Idea mondja, s a felsőfokon annak csonkagságára hivatkozik.⁵²

Minden perszakban használható perorvoslatok az ügyvédszó visszavonása és a folyamodás. Az *ügyvédszó visszavonása* (revocatio vocis procuratoris) az ügyvéd megbízójára nézve káros feletének megváltoztatása, a magyar jognak is ismert perorvoslata. Erdélyben inkább ügyvédi meghívásnak mondják.⁵³ A *folyamodás* (recursus) pedig a pernek az uralkodó elé terjesztése akkor, ha fellebbezésnek már nincs helye, vagy az alsóbb bíróságok az igazság kiszolgáltatását megtagadták.⁵⁴ Végül ha a pervesztes minden perorvoslatot (mint az írók mondják, menedéket) kimerített, a *végrehajtásnak* kellett következnie. A birtokon belüli és kívüli végrehajtást, a különböző menedékek használatát részletes szabályok rendezték.⁵⁵

Az utolsó rendi évszázad erdélyi perjogát általánosságban a középkori magyar eljárás továbbfejlesztésének, kiépítésének tekinthetjük. A további kutatás fogja megmutatni, mennyiben egyezik és mennyiben tér el ez a jogrendszer egykorú magyar társától. Középkori ez a perjog annyiban, hogy külsőségei, formái a régiéek, de újkori, mennyiben az írásbeliség erőteljesen tért hódít a szóbeli eljárással szemben. Az írásban tett lépéseknek olyan kötött formái alakultak ki, amelyek a pernek megmerevítésére vezethettek, a perorvoslatok végtelen sora pedig a hirhedt magyar perhuzásnak nyitott tágas utat. Bizonyára megérett ez a perjog arra, hogy a XIX. század modern gondolatai gyökeresen átalakítsák.

Találón jellemzi a régi magyar perjogot s vele az erdélyit is a tétéles eljárásjog nagynevű művelője, Magyary Géza: „A régi magyar peres eljárás tisztán szóbeli volt bizonyítási ítélettel és közvetett (kiküldött által felvett) bizonyítással. Ellenben az újabb inkább az írásbeliség felé hajlik s a bizonyító ítéletet nélkülözi, de fenntartja a kötött bizonyítást. Annak következtében pedig, hogy a per ellenvetési és érdemleges szakra oszlott, az előbbibe számos oly védekezés tartozván, amelyekkel az alperes az érdem-

⁵² T. U. 157—165. §., *Dósa* i. h. 154—163. l.

⁵³ *Cseréi* i. m. 149—168. l., T. U. 149—151. §., *Dósa* i. h. 163—166. l.

⁵⁴ *Dósa* i. h. 167—170. l.; *Bévezetés* a recursusokról való tractatusra. Nagyvárad, 1828.

⁵⁵ A végrehajtásra *Dósa* i. h. 173—186. l., a perorvoslatok használatára T. U. 152—156. §.

ben való nyilatkozást elkerülhette, hogy továbbá egyes bírói határozatok hatályát önhatalmulag lehetett megakasztani, aminek jogossága újabb per tárgya volt, a per több külön szakra oszlott, ami régi peres eljárásunk egyik legjellemzőbb sajátága. Mindez, nemkülönben a sok halasztás, amelyekkel rendkívül sűrűn éltek, továbbá az eshetőség elvének hiánya, a régi magyar perlekedést rendkívül, szinte közmondásszerűen hosszadalmassá tette. A törvényhozás ez ellen szakadatlanul küzd, részint a bírói pervezetés fokozásával, részint a periratok számának korlátozásával, de mindig kellő siker nélkül.⁵⁶

IV.

A jogtörténeti forráskiadásnak Kolozsvárt tiszteletreméltó hagyományai vannak. Itt adta ki Fráter György az első jogtörténeti forráskiadványt, a váradi regesztrumot, és a Ferenc József Tudományegyetemen működtek Kolosvári Sándor és Óvári Kelemen, akik az eddig még nagyrészt kiaknázatlan nagyértékű publikációt, a Corpus Statutorumot közzétették és a Hármaskönyv legújabb kiadását is készítették. Munkájuk folytatására a hazatérés után kedvező alkalom nyílt, s ezt szorgalmazzák a kutatás követelményei is, mert a források és a régi irodalom behatóbb ismerete nélkül az erdélyi jogtörténet megírását nem lehet elkezdni. Ezeknek a meggondolásoknak szolgálatában karolta fel az Erdélyi Tudományos Intézet is az ügyet és tette lehetővé a régi hagyományok felújítását és folytatását.

A régi erdélyi perjog ismertetésére a Kemény József-féle *Juridica*-gyűjtemény átvizsgálása után az *Idea processuum* látszott a legalkalmasabbnak. Szükség volt azonban egy olyan szövegre is, amely egyrészt az *Ideát* magyarázza, másrészt a keletkezése után történt jogfejlődést szemlélteti. Így esett a kiadó választása Szász Károly előadásaira, amelyeket a kortársak ítélete is a legnagyobb becsülésben részesített. A kor nagyemlékű jogtanárai közül Dósa Gergely és Dósa Elek jöhetnek volna szóba, de az apa inkább a magyar perjoggal foglalkozott, a fiú pedig töké-

⁵⁶ *Magyar* Géza: Magyar polgári perjog. 3. kiad. átdolg. Nizsarovszky Endre. Budapest, (1939.) 27. l.

letesebb formában is közzétette tanítását az Erdélyhoni jogtudomány harmadik részében.⁵⁷

A szövegek közzétételénél az Intézet szabályzata szolgált irányadó szabályul. Az Ideánál azonban nehéz helyzet állott elő. A szabályzat latin szövegnél általában a humanista helyesírást, nemzeti nyelvű szövegnél a betűszerinti hűséget kívánja meg. Az Idea azonban vegyesen latin és magyar nyelvű, sőt a magyar szövegben, akárcsak a nagy erdélyi törvénykönyvek nyelvében, gyakran fordulnak elő magyarosan ragozott latin szavak. Itt tehát a magyar szövegre vonatkozó elvek nyertek alkalmazást — kivételképpen — a latin szövegre is. Így mindkét munka helyesírása megfelel az eredetinek, kivéve a latin szavakra XVIII. századi szokás szerint tett fölösleges ékezeteket. Ezáltal az Idea teljesen hasonlónak vált a korabeli latin perjogi írók szövegeihez.

A netán szükséges kiegészítéseket szögletes zárójel közé tettük, a nyilvánvaló elírásokat kijavítottuk, az eredetit mindig csillagos jegyzetben megjelölve. Az Idea jó másolat, a Rajzolat azonban többszörösen másolt szöveg, annak elírásaival és deformálásával együtt. Ezért az utóbbinál a beosztást is sokszor javítani kellett, de az eredetit itt is megemlítettük csillag alatt. Egyetlen kivétel a §-ok számozása, amelynél a másoló következtelen volt: hol a szám elé, hol a szám után tette a § jelét. Itt külön említés nélkül is egységesítettük a szöveget, amennyiben a gyakrabban használt alakot tettük általánossá (pl. §. 12.). Az oldalszámozást feltüntettük, de az ívek jelzését (a Rajzolatnál) elhagytuk. A központozás elkerülhetetlen javítások kivételével megfelel az eredetinek, de a Rajzolat másolójának minden írásjel helyett használt gondolatjeleit átírtuk. A javítások nem terjedtek ki a jogforrások idézéseire: ezeket az eredeti szerint adtuk, de a tévedést számozott jegyzetben megjelöltük. Ilyen jegyzetekbe kerültek más, tárgyi megjegyzéseink is.

Az Idea szövegét a *Jogtörténeti Szeminárium* tagjai írták le, a Rajzolatot *Prehoffer Elemér* mb. gyakornok. Az első esetben az összeolvasás a jogtörténeti gyakorlatok keretében történt, de természetesen a hibák lehető tökéletes kiküszöbölésére még további összeolvasásokra volt szükség. A kiosztott oldalak összeolvasása után a gyakorlatokon a szöveg jogi jelentőségét megbeszéltük. A

⁵⁷ Ld. 28. j.

munkából azt a tanulságot szűrtük le, hogy megfelelő előképzés és hasonló nyomtatott szövegek olvastatása után a szemináriumok tagjai alkalmasak az eddig nem szokásos feladat elvégzésére is.

A kiadvány előkészítéséről való beszámoló nem lenne teljes anélkül, hogy *Kelemen Lajos* levéltári főigazgató úr felbecsülhetetlen segítségéről meg ne emlékeznénk. A kutatás kezdetétől a nyomtatás lezárásáig minden erdélyi kérdésben őszinte szívességgel, a tudomány iránti szent lelkesedéssel bocsátotta rendelkezésünkre kimeríthetetlen ismereteit. Legyen a köszönet és hála kifejezése bevezetésünk utolsó szava.

IDEA PROCESSUUM
IN COMITATIBUS ET SEDIBUS SICULICALIBUS.

Irta Kőszegi Antal[?] 1776.

Idea Processus Citationis in Comitatus et Sede Marus.

Actor, Inctus, Judex, Evictor, Ingerens.

1. Parat Documenta Acquisitionis.
2. Ex Documentis scribi curat Instructionem per Procuratorem.
3. Cum Instructione medio V. Judlium, vel Assessoris Sedis (deposito Salario dr. 12) procedi curat, cum driis 24. Sibi Relatorias procurat.
NB. In Sedibus Siculalibus Udvarhely, Háromszék, Csík, Gyergyo et Kászon ut et in Civitatibus: M. Vásárhelly, Albo Carolina, et alibi possim citationes fiunt virtute Sigillorum Primariorum, et V. Judicum.
4. Defert Citatoriam ad Notarium vel Praesidem, apertari curat, et Seriei inferri, tandem petit terminum et observat, datoque termino comparet.
5. Obtenta Serie, in termino proclamari curat prae foribus suum Inctum in hunc modum:

Proclamationis formula penes 1^{mam} Levatam.

Causa Nobilis T. filii T. ut Actoris, contra et adversus Nobilem T. filium T. de T. ex T. consorte sua, filia vero Nobilis T. de T. susceptum et progenitum, velut Inctum, proclamatur 1mo 2do 3^{tio}.

NB. 1mo. Fit in Comitatus medio V. Judlium, nunc ut Statutum est, in Civitatibus et Oppidis medio unius Senatoris.

2do Conformari debet Levatae.

3^{tio} In Subsequentibus terminis qualificatur pro natura Status Causae in hunc modum:

Causa penes Prohibitam continuata etc.

Causa penes Dilationem Continuata.

Causa penes Exmissionem Continuata.
Causa penes Novum Simplex Continuata.
Causa penes Repulsionem Continuata.
Causa penes Appelationem Continuata.
Causa penes Rejectam Continuata etc.

4to Si vero vel Actor, vel Inctus interea decesserit, prout in Levata, ita et in Proclamatione Condensio institui debet.

5to Facta proclamatione prae foribus, Levatam exhibet Notario hujus tenoris:

Causa Levata Nobilis T. Filii T. de T. ut Actoris, contra et adversus Nobilem T. filium, ex Nobili Faemina T. Consorte dum vixisset progenitum velut Inctum. Pro Actore Procurator T. de T. per quem praemissa solemniter protestatione, reservatisque omnibus de jure reservandis exhibendo Litteras Ammonitorio-Citatorias de Anno T. die T. Mensis T. mediö Nobilis T. T. de T. unius V. Judlium I. hujus Comitatus T. solemniter emanatas sub A. penes eas Sequentem proponit Actionem. et acquisitionem: Ez az Actiom az I. ellen, (huc describatur per extensum totalis Sensus Ammonitorio-Citatoriarum) de azon Jozzágnak örök árrát fel nem vette, és nékem mint vérnek meg nem eresztette; kész vagyok pedig a' predeclarált Exposition szerént mind Genealogiámat, mind pedig a' predeclarált Jozzághoz valo Competentiámat meg bizonyítani: megbizonyítván pedig, meg kívánom a' Jure, hogy azon Jozság nékem juxta Decr. Tr. Par. [1.] Tit. [60.] cum usuum et || fructuum medio tempore perceptorum, expensarum item et fatigiorum refusione readjudicáltassék és debita Executio-ban vétettetni demandáltassék. A. in reliquo refert se ad tenorem praexhibitarum Ammonitorio Citatoriarum, Leges item Patrias, Consuetudinemque, et Consuetudines Loci, et protestatur, r[eservatque] r[eservanda].

Pro Incto.

Notarius perlegit Levatam, et ea perlecta,

Inctum proclamat hunc in modum:

Pro I. 1ma vice, pro I. 2da vice, pro I. 3^{tia} vice.

Deliberatum.

Pro I. nemo.

Ergo in totali Actione et Aquisitione vincitur.

Prohibita eodem die.

Secundus Terminus.

Anno T. die T. Mensis T. in T. Causa penes prohibitam continuata Suprascripti T. ut A. contra Suprascriptum T. ut I. et prohibentem.

Pro A. Suprascripto Procurator idem qui antea, per quem solemnem praemissa protestatione, reservatisque omnibus de Jure reservandis cupit (annihilata cum poena indebitae Prohibita) prius Deliberatum vigorari, debitaeque Executioni cum Expensarum et fatigiorum causatorum, usuumque et fructuum interea quoque perceptorum et percipiendorum refusione demandari, et prot[estatur].

NB. Itt' már két felé szokott menni a' Processus; mert vagy comparéál az I. vagy nem. *Si posterius*: Inctus si praesens non || est, adhuc Levata continuatur taliter:

Pro I. nemo. Hinc A. exhibet Documenta Actionem et Acquisitionem solide probantia, cupitque juxta sua superiora Judicium et protestatur.

Deliberatum.

Inctus per non venientiam convictus vel ante Executionem, vel sub Certificationis Terminum ad Executionem, vel post factam Executionem intra quindenam extrahit Deliberatum contra se latum vel Par Certificationis, mittitque vel defert ad Locum ubi est Sigillum Judiciale, et Authenticum Transilvanicum, et inde extrahit Novum cum Inhibitione hujus tenoris (vide Stylum Novi). Quod vel ad Actorem Triumphantem, vel ad Executores transmittit, praesentarique facit (NB. Praesentatio tamen necessaria non est; Si Certificatio ad Executionem praemissa non est nec fuit, vel Executio peracta non extitit) tandem intra 60 dierum Spatium partem A. certificari curat ad recipiendum Novum Judicium cum Instructione hujus tenoris etc. Et Superinde Relatoriam extrahit, apertarique facit. Tandem in *Tertio Terminum* comparet, partemque A. proclamari facit, tandemque Levatam porrigit hujus tenoris:

Anno T. die T. Mensis T. Causa penes Novum Inhibitionale continuata suprascripti T. ut antea I. nunc A. contra Suprascriptum T. ut antea A. nunc vero penes Novum Inhibitionale I.

Pro moderno A. Novizante et Inhibente Procurator T. de T. per quem solemnem praemissa protestatione, reservatisque omnibus de Jure reservandis, exhibendo Benignissimum Suae || Majestatis

Mandatum Novi Inhibitionalis, et subsecutas Certificatorias sub A. B. virtute illius juxta Appr. Cons. P. 4. T. 1. Art. 21. novam defensam instituitur, novumque Judicium recepturus cupit per Partem A. exhiberi Litteras Ammonitorio Citatorias, ut et Levatam cum subsecutis Processibus, reservatque eatenus omnia de Jure reservanda et prot[estatur.]

NB. Si velit Novizans, in Levata omnimodam defensam declarat, exhibetque defensionis Instrumenta meritale Judicium recepturus, juxta Appr. Const. P. 4. T. 1. A. 13. quod si non placet, Appellat; sed si velit declinatoriis Exceptionibus uti, vel Evictorem statui, tunc post perlectionem Citatoriarum allegat in hunc modum:

Forum ellen Exceptio.

Novizans excipit contra forum ex his 1° 2do 3^{tio} etc.

NB. Inter Siculos non nisi duabus Exceptionibus uti licitum est Comp. Cons. P. 4. T. 2. A. 1.

A. contendit contra facultatem excipiendi ex his etc. vel vero si locus daretur Exceptioni, replicat ad Exceptionem etc. et ex his petit forum stabiliri.

Novizans ad haec verbis etc.

I. quoque verbis etc.

Deliberatum: Stat Forum.

Novizans appellat in ea parte, et cum protestatione excipit contra Actoratum ex his etc.

A. contendendo contra Appellationem, replicat ad Exceptionem etc. et petit Actoratum stabiliri.

Novizans ad haec verbis etc.

I. quoque verbis etc.

Deliberatum: Stat Actoratus.

Novizans appellando in ea parte excipit contra Processum in his etc.

A. contendendo contra Appellationem replicat etc.

Deliberatum: Stat Processus.

Novizans protestando super hoc Deliberato appellat in ea parte, et cum protestatione exhibendo Contractuales Anno T. die T. Mensis T. solemniter emanatas, cupit exmitti ad Statuendum Evictorem.

Actor contendit etc.

Deliberatum: non datur exmissio ad Statuendum Evictorem.

6

Actoratus ellen Exceptio.

I. Novizans protestatur super hoc Deliberato, appellat in ea parte, et in merito in sui defensam, priusquam ad ulteriora procederet, exspectat perfectionem documentorum partis A. Antea ad probam Actionis, et Acquisitionis exhibita, reservatque eatenus reservanda, et protestatur.

A. cum protestatione reproducit antea exhibita, reservatque reservanda.

Obs.: Itt már valamennyi Leveleket béád a' Notariusnak, mindenre legelőbb exhibitat kell iratni, és osztán el kell várni, hogy a Levelek felolvastassanak, és examinálni kell minden Leveleket singillatim de extrinsecis qualitativibus; 's ha azok ellen valami Szava lehet, így kell iratni:

I. Novizans excipit contra Exhibitarum Inquisitoriarum extrinsecam solemnitatem ex his: etc.

A. replicat etc.

Deliberatum: Stant Inquisitoriae, Procedant partes ad ulteriora.

I. Novizans protestatur super hoc Deliberato, appellatque in ea parte. 7

I. Novizans perlectis Inquisitoriis excipit contra Materiam, Seu intrinsecam Solemnitatem perlectarum Inquisitoriarum, signanter contra Deutri punctum 2^{dum} vel contra Testem T. ex eo etc. alium Testem ex eo etc.

Obs. Excipitur: v. gr. utrum sit conforme etc.

Testes quales, bonae famae? etc.

A. reponit etc.

Deliberatum: Stat utrum et Testes acceptantur.

I. Novizans protestatur Super hoc Deliberato et in contrarium exhibet 1mo 2do 3° etc. reservatque facultatem ex iis in contrarium allegandi et concludendi, et prot[estatur].

A. Cum protestatione expectat perfectionem exhibitorum reservatque reservanda.

I. Novizans non contravenit.

Obs. A' mint bánt az I. az A. Levelével, úgy bánhatik az Actor az I. Levelével, ha van része réá.

I. Novizans perlectis ambarum Partium Exhibitis, concludit in merito.

A. quoque.

I. duplicat etc.

A. reduplicat. I. triplicat. A. retriplicat.

Deliberatum: etc.

I. Novizans minime contentus presenti Deliberato, Causam presentem cum tota sua serie, et Processibus maturioris revisionis et sanioris discussionis gratia appellat, eo, quomodo et consuetudo Inelyti hujus Fori requirit antiqua, cupitque transmitti. A. contendit etc.

Deliberatum non transmittitur.

I. Protestatur de Litteris Praeceptorio Appellatoriis.

A. Reptestatur, de poena illegitime extrahendi Mandati, ulterioribusque expensis et fatigiis, usibus et fructibus interea etiam percipiendis.

Obs. Apellans obligatur Deliberatum citra* moram extrahere, ad locum authenticum transmittere, Appellatorium ad certos Regios dirigendum extrahere, illud ante quindenam praesidi vel Notario exhibere, et exhiberi facere, et exhibitam indorsari curare, et tandem intra 60 dies a die emanati Mandati computandos, medio certorum Reginum causam appellari, obtentaque Transmissione, litteras tandem Transmissionales extrahi facere; extractis Transmissionalibus, illud ad Forum Revisorium deferri, apertari, matriculari, seriei inferri curare, tandem Procuratorem constituit vel personaliter, vel per Instantiam, vel per Rescriptum, vel per Plenipotentiarium, advenienteque Termino Revisionis, Transmissionalibus subnecti debet *hujusmodi Levata:*

Anno T. die T. M[ense] T. Causa penes Transmissionales continuative levata.

Pro I. Novizante et Appellante Procurator T. de T. per quem premissa solemniter protestatione, reservatisque de Jure reservandis, cupit perlectis Transmissionalibus Deliberationes Fori Inferioris sibi onerosas in totum emendari, ac juxta sua superiora Juris aequitatem, Justitiaeque complementum elargiri, et prot[estatur.]

Pro A. Procurator T. de T. per quem cum protestatione petit Deliberationes fori inferioris vigorari, et ulterioribus remediis denegatis, cum omnium Expensarum et fatigiorum causatorum, usuum item et fructuum perceptorum et percipiendorum refusione

* Ered.: circa.

poenaque Articulari illegitime extracti Mandati finali executioni mancipandas decerni et protest[atu]r.

Deliberatum.

A. Triumphans [1.] legitimari curat expensas, fatigia, usumfructum, et reliqua onera adjudicata, extrahit Sententiam, et Executorem cum Testimonium perhibituro requirit, terminumque petit Executionis, quo obtento, confici curat Instructionem ad Executionem hujus tenoris: etc.

2. Vigore illius certificari curat partem convictam ad Executionem et superinde extrahit Relatorias Certificatorias hujus tenoris: etc.

3. Ipso die Executionis peragi curat Executionem, et superinde extrahit Relationem peractae Executionis.

Obs.: Igy szokott a dolog lenni, midőn prohibita után is az I. nem comparéal; *de ha prohibita mellett compareal*, toto Caelo másként foly a' dolog, signanter pedig így:

1° Meg fontollya, hogy a Causa defensioját, sietve jobb? vagy késleltetve folytatni? *Ha a első*, mindgyárt List contestál, és ad meritum ereszkedik; *de ha a másik*: ottan praemittállyá* a declinatoria Exceptiokat, de azt mindenkor per formam Instantiae, et ante legitimationem verbis, vagy instantialiter adja bé.

Obs: A' Dilatoria exceptiok pedig állanak ezekből, 's ezek||hez 10
hasonlokból:

1. Si aegrotet Litigans aut ejus Procurator.
2. Si Litteralia Instrumenta apud manus alienas habeat.
3. Si expeditus fuerit in publicis Regni Negotiis.
4. Si equus fuerit Claudicans.
5. Si puer sit illegitimae aetatis.
6. Litteras Revisionales produxerit.
7. Si prorogatam vidualem habuerit Relicta.
8. Si Procurator Actoris fuerit Infamis.
9. Si locus Judicii non sit tutus.
10. Si sedes non sit Judiciaria.
11. Si Judices non sint pleno numero.
12. Si tempus sit feriarum.
13. Si mandato principis sit evocatus.

* Áthúzva: a Declinatoria Exceptionak.

14. Si Judex fuerit minor Annis 25. etc.

Ha pedig a' dilatoria Exceptiokon által méggyen, az Inctusnak ezeket kell tselekedni:

1° Procuratort constitual vagy Notarius, vagy más Credibilis persona előtt, arrol Levelet extráhál, 's Procurátora keziben küldi Leveleivel és informatiojával, vagy pedig maga is elméggyen, és megjelentvén így irat:

Pro I. Procurator T. de T. (akkor a Notariusnak egy Sustákat bé tészen) per quem solemni praemissa protestatione reservatisque omnibus de Jure reservandis, priusquam ad ulteriora procederet, petit exhiberi per partis A. Procuratorem Super legitimatione. reservatque reservanda.

11 *Obs:* Meg kell nézni, ha az A. jelen nints, hogy az Actornak vagyoné Plenipotentiarius, vagy Procurátorának Legitimatioja, || vagy super adjuratione Testimoniuma, és a' Constitutio nem expirált-é etc. Ha valamelyikben defectus lészen. cum Homagio kell amovéáltatni illy' formán:

I. dicit: Siquidem Partis A. Procurator semet Legitimare nequiret ex his etc. hinc petit eundem ab agendi facultate cum poena Homagii instantialiter amoveri, et prot[estatur].

Obs: Ha pedig legitmálhattya magát az A. Procuratora, azt irattya az I.

I. cum protestatione excipit contra* forum ex his etc.

A. reponit etc.

Deliberatum.

I. Protestando Super hoc Deliberato, apellat in ea parte, et cum protestatione excipit contra Actoratum etc.

A. juxta Novellarem Articulum Anno 1757 obmota exceptio quoniam meritum Causae involveret, petit eandem ad Causae meritum relegari.¹

I. ad haec inhaerendo superioribus dicit etc.,

A. pariter inhaerendo suis superioribus dicit etc.

Deliberatum.

I. protestatur super hoc Deliberato, apellatque in ea parte, et

* Ered.: coram.

¹ Az 1757-ben szentesített 1755:2. t. c.-et érti.

cum protestatione expectat perlectionem praeexhibitarum Ammonitorio-Citatoriarum, reservatque eatenus reservanda.

Obs: Postquam perlectae fuerint iterum scribi curat: I. perlectis Ammonitorio-Citatoriis excipit contra Processum ex his etc.
A. reponit etc.

Deliberatum: Stat Processus.

I. protestatur super hoc Deliberato appellatque in ea parte, et cum protestatione petit reformare Levatam ex his etc. 12
A. reponit etc.

Deliberatum: praesens Levata cadit.

Obs: Itt már az A. maga vagy Plenipotentiarussa által jelen lévően azt irattya:

A. per personalem suam adstantiam (vel per legitime constitutum Plenipotentiarium T.) revocat errorem sui legitimated Procuratoris T. in eo commissum: cur Levatam hoc modo scripsisset, et juxta Trip. P. 2. T. 80. nova responsione instantialiter restaurat hunc in modum: etc. et prot[estatur].

I. contendit contra facultatem Revocationis, et quidem sine onere tentata ex his etc.

A. reponit etc.

Deliberatum.

Admittitur cum minori onere, illoque deposito, stat Levata reformata.

A. satisfacit Deliberato, deponendo onus in ffl. 3. consequenterque ad ulteriora petit Judicium, et protest[atur].

Obs: Itt ismét kétfelé szokott szakadni az I. defensioja, mert vagy Evictorra fog, és így maga tovább nem mégyen a defensioval, vagy pedig maga defendállya meritaliter még a Causát.

NB. Si prius: sic procedit.

I. protestatur super ulteriori Deliberato, et de non consentiendo in depositionem, et exhibendo Contractuales Anno T. die T. || Mese T. medio Regionum T. T. solemniter emanatas sub T. cupit exmitti ad statuendum Evictorem, ea cum protestatione, quod si Evictor non compareret, vel comparere nollet, liceat eidem omnia de Jure peragibilia peragere et protest[atur]. 13

A contendit contra petitam Exmissionem ad statuendum Evictorem etc.

I. reponit.

Deliberatum: datur Exmissio.

A. protestatur de ulterioribus expensis et fatigiis, usibus item et fructibus dehinc etiam percipiendis.

I. reprotestatur.

Obs: Itt már mihellyt az I. hazamégyen, legotton Evictorát admoneáltatván, certificáltattya ad evincendum illyen formán etc.

Instructio Ammonitorio- Certificatoria ad Evincendum.

14 Tekintetes Nemzetes T. ki fia Tének etc. Kegyelmedet Tkts. T. ki fia Tének én általam tisztem szerént modo Legitimo admonéaltattya illyen okon: hogy in Anno T. die T. Mensis T. a kegyelmed nevezett Attya (vagy ha Nagy Attya volt, Nagy Attya) T. ur az Exponens eő Kigyelme még írt édes Attyának *Tének* ezen nemes T. Vármegyében (vagy ha Szék, Székben) T. nevezetü faluban adott volt egy bizonyos rész portiot T. nevezetüt sub onere Evictionis örökösön, az arrol költ solemnis, és vincularis Contractusnak tartása szerént, melly Jozságért az Exponens eő Kigyelmét Nemzetes T. ki fia *Tének* perben fogja in Anno T. die T. Mensis T. mintha zállagos lett volna, zállogjával megkináltotta, és annak fel nem vételéért Tkts. T. Continua Táblájára citáltatván, otton Anno T. die T. Mensis T. causáját levátáztotta, 's az Exponenst per non venit meggyözte, 's akkor || prohibitáztatván a Causa; annakutánna Anno T. die T. Mensis T. penes prohibitam újra megszollította, és akkor az Exponens mint I. minden legalis Exceptiokon által ment ugyan; de edgyik Exceptioja is nem tenéálván, kéntelenítettett Evictorra fogni, ahoz képest tessék Kigyelmednek a' nevezett T. vármegyének T. Székire a' közelebb jövő Terminuson egész készüllettel meg jelenni, és a declárált Jozság Birodalmában az Exponenst Evincálni édes Attya Contractussának tenora szerént, mellyet ha tselekszik Kigyelmed bene quidem, különben az Exponens Ur solemniter protestáltot, 's azt fogja *tselekedni* in praemissis mivelni *quod Juris et Justitiae dictaverit ordo*. Mellyis légyen hírével és tudtára, 's tartsa ahoz magát et prof[estatur].

Obs: 1° Az Admonitorol és Citatorol Relatit vált, és azt apertáztattya.

2do Ha az Contrahensek meg holtak, és a' maradékok közt
vagyon a' per, arrol eskettetni kell, hogy az Inctus ki mara-
déka, és a' vendens Evictornak ki a' maradéka.

Anno T. die T. Mensis T. Causa penes Exmissionem ad statu-
endum Evictorem continuata suprascripti Nobilis T. de T.
contra et adversus Nobilem T. de T. suprascriptum ut I.

Pro A. Procurator idem qui antea, per quem cum protestatione
exhibet in merito sua Documenta, Actionem et Acquisitionem
solide probantia et juxta sua superiora cupit Juris Aequita-
tem, Justitiaequae complementum largiri et protest[atur].

Obs. Itt már mig az A. ezt a Levátát irattya, az I. a Prae-
sestöl seriest kér, hogy Evictorát proclámaztathassa, 's azt
azt meg nyervén proclámáztattya prae foribus illyen for-
mán: etc.

Nobilis T. filius T. de T. Nobilem T. filium T. de T. vigore Litterarum Contractualium Anno T. die T. Mensis T. emanatarum, et in Anno T. die T. Mensis T. subsecutarum Ammonitorio-Citatoriarum Certificatoriarum contra Nobilem || T. filium T. ratione portionis T. modernae Liti substratae ad evincendum proclamarum curat: 1° 2° 3°.

15

Facta hac proclamatione, tandem in figura Judicii I. taliter procedit: Pro I. Procurator T. de T. per quem solemnem praemissa protestatione sistit suum Evictorem.*

Pro** Procurator T. de T. per quem solemnem praemissa protestatione, reservatisque omnibus de Jure reservandis negat partem A. nullum erga praetensa Bona solidum Jus habere, etiam facultate Actoris Documenta expectandi, ac contra ea excipiendi, reservata cupit in sui defensam exmitti ad competentem Terminum, et prot[estatur].

A. contendit etc.

Evictor repplicat.

Deliber[atum]: Datur Exmissio.

Anno T. die T. Mensis T. Causa penes Exmissionem Evictoris continuata, Nobilis T. de T. ut Actoris contra Nobilem T. de T. ut I.

Pro A. Procurator T. de T. per quem cum protestatione inhae-

* A mondatot utólag szúrták be.

** Kivakarva: I., helyesen: evictore.

rendo suis Superioribus cupit Judicium, et protestatur.

Pro I. Procurator idem qui antea T. de T. per quem aequè inhaeret suae Evictoris Statutioni.

Pro Evictore Procurator idem qui antea T. de T. per quem cum protest[atione] etc.

Obs: Ezen tul mindenekben ugy kell magát viselni az Evictornak mint az Inctusnak, amint fellyebb is irva vagy on a' Novum mellett, 's ezután is megiratik bővebben.

Obs: Ha az Evictor succumbal, ugy is az Actor az I. ellen az I. pedig az Evictor ellen véssen Sententiát.

Si posterius; sic procedit:

Ha pedig az I. in merito Evictorra nem fog, maga tészen Litis contestatitot illy' formán:

16

I. protestando super hoc Deliberato, appellandoque in ea parte, reservando facultatem probam Actoris expectandi, et si necessum fuerit oppugnandi, negat Jus Actionatum Actorem magis quam Inctum concernere (vel admittit equidem Bona Jure Hypothecario tenere; sed negat Actori hoc Termino remittere obligari* vel aliter ut materia postulaverit) et ad competentem terminum cupit exmitti juxta Appr. Const. P. 4. T. 1. A. 13 et protest[atur.]

A. contendit ex his: etc.

Deliberatum: Datur Exmissio.

A. protestatur de ulterioribus expensis et fatigiis.

Anno T. die T. Mensis T. Causa penes Exmissionem continuata suprascripti T. filii T. ut A. contra et adversus suprascriptum T. filii T. ut I.

Pro Actore Procurator idem qui antea, per quem solemnè praemissa protestatione, reservatisque omnibus de Jure reservandis, exhibet sua Documenta solide probantia, quae cupit perlegi, reservataque facultate meritaliter concludendi juxta Levatam primam Juris Aequitatem, Justitiaeque complementum elargiri, Sententiamque ferendam debitae Executioni, Contradictione, aut alia quavis ratione non obstante mancipandam decerni, et prot[estatur].

* Tévesen) áll.

I. exspectat cum protestatione perlectionem exhibitarum et prot[estatur].

I. excipit contra exhibitarum Contractualium extrinsecam solemnitatem, seu formam ex his: etc.

A. replicat.

Deliberatum: Stant.

I. Appellat in ea parte, et cum protestatione exhibet in contrarium Contractuales Sub A. etc. quas cupit perlegi et prot[estatur.]

A. expectat perlectionem etc.

A. excipit contra Materiam, seu intrinsecam solemnitatem Contractualium ex his: etc.

I. repplicat etc.

17

Deliberatum Stant Contractuales.

A. Apellat in ea parte et Concludit in merito etc.

I. Contendendo contra Appellationem pariter concludit in merito etc.

A. repplicat etc.

I. Duplicat etc.

Obs. Itt' van helye az Ingressionak, a' melly úgy szokott lenni: Decr. Tr. P. 2. T. 84. Nobilis T, Filius T, Filii T. de T, per Procuratorem T. de T. ingerit se Causae praesenti, appromittendo ordinarias, legitimabilesque Partis A. expensas refundi, quia ex ambarum partium productis et allegatis constaret actionata Jura Ingerentem magis quam Actorem concernere, ex eo, quod Ingerens esset rectus condescendens Impignorantis, Actor vero Collateralis. Hinc petit Bona actionata sibi, et non Actori adjudicari et prot[estatur.]

A. contendit contra Ingressionem ex his: etc.

I. contra Ingerentem* reservando facultatem suo tempore contendendi, nunc ad competentem Terminum cupit exmitti: etc.

A. contendit etc.

Deliberatum: Datur Exmissio.

A. protestatur de ulterioribus expensis et fatigiis

I. et Ingerens reprotestantur.

Anno T. die T. Mensis T. Causa penes Exmissionem contra

* Atírva: ingressionem.

18 Ingerentem datam continuata Suprascripti T. || ut A. contra Suprascriptum T. ut I.

Pro A. Procurator idem, qui antea, per quem Protestatione inhaeret suis superioribus contra Inctum, et Ingerentem Allegatis, et productis, juxta sua superiora cupit Iudicium, et Protestatur.

Pro I. Procurator idem qui antea, per quem aeque inhaeret suis Superioribus contra Actorem allegatis et productis, cupit Iudicium juxta sua superiora; contra ingerentem vero exhibendo Litteras Contractuales de renunciatione Juris in Actionatis Bonis habiti, et item, et fatigiorum amoveri, et prot[estatur].

Ingerens reponit etc.

Deliberatum.

Cadit Ingressio cum poena Vinculi, expensarum item et fatigiorum refusione.

Ingerens appellat in ea parte et prot[estatur.]

A. inhaerendo suis Superioribus, cupit Iudicium contra I.

I. pariter inhaerendo cupit Iudicium.

Deliberat[um]: Bona Actori adjudicantur etc.

I. Protestatur de Novo Simplici.

A. reprotestatur de ulterioribus Expensis et fatigiis, usibus item et fructibus.

Obs: Itt már a Notáriustol ki kell venni a' Deliberátumot, azt ad locum credibile vinni, 's arra Novumot extráhálván, azt intra quindenam exhibitáztatni és azon Novum mellé Instructioval Szolga-Biro által intra 60. dies a die emanationis Mandati certifáltatni.

Anno T. die T. Mensis T. in Possessione T. Causa penes Novum Simplex continuata Suprascripti T. ut antea I. nunc penes Novum A. contra Nobilem T. de T. ut antea A. nunc penes praeactum Novum I.

19 Pro I. Novizante procurator idem qui antea, per quem || solemniter praemissa protestatione, reservatisque de Jure reservandis, exhibet

1. ^o Benignissimum Suae Majestatis Novum simplex sub A.

2. ^{do} Certificatorias sub B.

3. ^{tio} Processum cum meritali Deliberato sub C.

4. ^o Superioribus suis productis, et nunc reproductis subnectit Nova documenta sub D. E. etc. Ex his ad perlegendum exhibitis,

virtute novi praeexhibiti dicit: E' volt az előbbeni defensakor fogyatkozásom, hogy etc. melyyet moston ezzel suppléalok: hogy etc. 2.do Ez is volt vigyázatlonságom Procurátorommal edgyütt etc. melyyet nova Responsioval suppléalván. azt mondom: hogy etc. Mellyekre nézve megkivánom, hogy az előbbeni onerosum Deliberatum mitigáltassék, és én az előbbeni meritalis conclusiom szerént absolváltossam, protestando ad ulteriora.

Pro A. Procurator T. de T. per quem solemnī praemissa protestatione, exspectat perlectionem sua serie fiendam exhibitorum, reservatque reservanda, et prot[estatur.]

Obs: Itt már az A. a' Novizánsnak minden Documentumait rendre censeállya, és ha ellene valami Objectiora valót tanál, objiciállya illy' formán:

A. Excipit contra Novum ex his etc.

I. Novizans reponit etc.

Deliberatum.

Non tenet exceptio, procedant partes ad ulteriora.

A. Apellat in ea parte, et reponit ad Novas Rationes, et Nova Documenta his et his etc. et ob haec cupit prius Deliberatum vigorari et cum expensarum, fatigiorumque causatorum poenaque indebitate, executioni mancipandum decerni.

Deliberatum.

Ex novis Rationibus et Documentis Novum adductis Inctum absolvi.

A. minime contentus praesenti Deliberatione, Causam praesentem cum tota sua serie et Processibus maturioris revisionis (et sanioris) vel altioris discussionis gratia apellat eo, quo mos et consuetudo Inelyti hujus fori requirit antiqua, cupitque transmitti juxta Trip. P. 3. Tit. 35, et Appr. Cons. P. 4. T. 1. A. 11. collato cum 25.

I. Novizans contendit.

Deliber[atum]: Transmittitur.

Obs: Itt' már az A. meg gondolkozik, hogy néki jo lett volna a' Causában novizalni, azért minekelötte a' Transmissiot ki vette volna, az előtt ki vészi a' Processust, elviszi az Itélö Mester Urhoz, otton az Apellatiot remittállya, és onnon extráhál Novum cedendo Apellationi, a' mellé Alperessit Certificállya, nova

Ratiokra, novum Documentumokra készül, és ujabban más Terminuson comparéal, 's akkor a' Causát így continuállyá:

Pro A. Novum debet hoc Stylo expediri ad tuitionem etc. sui Juris dirigendam, pro I. vero ad defensionem etc.

Anno T. die T. Mensis T. Causa suprascripta penes Novum cedendo Apellationi continuata Nobilis T. de T. ut Actoris Novizantis contra suprascriptum Nobilem T. de T. etc. velut I.

Pro A. Novizante Procurator T. de T. per quem soleinni praemissa protestatione, reservatisque omnibus de Jure reservandis, exhibet:

(1.mo) Novum Suae Majestatis Sacratissimae cedendo Apellationi sub A. cum subsecutis. (2.do) Certificatorias sub B. (3.to) Reproducitur totum hujus Causae Processum Antecedaneum sub B.[!] et producta sua ante haec Judicio exhibita sub E.

21

4to: Subnequit iis nova sua Documenta Sub T. Quibus ad perlegendum exhibitis, et reproductis virtute Novi praeexhibiti dicit: Az előbbeni terminuson ez okon kellett terhes ítéletet vennem, mert in contrarium nem allegálhattom volt, 's assertiom probájára nem exhibéalhattom volt ezeket etc. (*hic defectus enumerentur*) most pedig ezen fogyatkozásim pótlása végett azt mondom 1mo etc. 2do etc. 3° etc. Mellyekre nézve meg kívánom, hogy az előbbeni onerosum Judicium mitigáltassék, és az előbbeni action, 's acquisition szerént azon actionált Bonumok nékem adjudicáltassanak, és debita executioban vétettni demandáltassanak, et prot[estatur.]

Pro I. Procurator T. de T. per quem soleinni praemissa protestatione etc. cum protestatione exspectat perlectionem exhibitorum et protestatur.

Obs: Ekkor is, mint egyébkor az I. minden Litterale Productumit, mellyeket az A. Novizans producál, censéallyá, és ha exceptiora rést tanálhat, excipiál etc.

I. Auditis novis Reponsionibus et Allegationibus, exhibendo in contrarium sub T. T. etc. reponit etc. et dicit etc. Mellyekre nézve meg kívánom, hogy a' köz[e]lebbik Terminuson költ meritale Deliberatum vigoráltassék, és debita executioban vétettni demandáltassék, et prot[estatur.]

A. Novizans ad haec etc. et Submittit.

I. usque ad haec etc. et Submittit.

Deliberatum:

Prius Deliberatum melioratur, et Bona Actori adjudicantur.

Obs.: Itt' már minthogy az A. triumphált, semminémü Remediumot nem insinuált; de nem is kellett, szükségére rá nem lévén, az Inctus is Apellatiot nem insinuált, mert minthogy eddig Repulsioval nem élt volt, béakarja várni az Executiót, hogy Repellálhasson is, történt pedig az alatt, hogy az A. kivette ugyan a' Deliberatumát; de minek előtte Executióra akart volna menni, az előtt az I. megholt, és tsak Felesége, 's apro Gyermekei maradtanak árván, azért ob Prorogatum Vidualem Executiót nem tentálhatott, Esztendő után is 2, 3, és 11 Esztendeig Pestis, háboruság, vagy egyéb akadék miatt Executiót nem tentálhatott, azért midön continuálni akarta meg nyert Processusát, ezeket kellett tselekedni:

I^{mo}: Trimestriális certificatiót kell Szolga Biro által praemitálni a' meg holt convictus Inctus successori ellen, esketvén egytzersmind arról, hogy kik legyenek az ő Inctussának legitimus, vagy Possessorius Successorai, és a Peres Jóságokban is kik Succedáltak.

Az Instructio így légyen:

Tekintetes Nemzetes T. ki Fia *Tnek*, ki volt Fia *Tnek*. Kegyelmeket Nemes és Nemzetes T. Asszonyt Néhai Nemzetes *Tnek* özvegyét, mint Dotálistáját, és egytzersmind említett férjétől való T. T. nevezetü fiainak, és T. T. nevezetü hajadon Léányainak Naturális, és Legitimus Tutrixát, és respective Curátrixát, ratione Officiorum Tutricatus et Curatricatus, ugy kigyelmedet Nemzetes *Tét* u. m.: említett *Tnek* ezen Nemes T. Vármegyében (vagyha Szék, Székben) T. nevü faluban T. T. Szomszédtsága között lévő Peres Házhelynek Litis intermedio interveniált emptio által való Successorát én általam tisztem szerént szokott Jussamnak letétele mellett, modo legitimo in conformitate Appr. Cons. P. 4. T. 1. A. 39. certificáltattya 3. Holnapra ezen T. Vármegyének (vagy Széknek) T. Törvényes Táblája eleibe in Anno T. die T. mensis T. a' Kigyelmed nevezett férje, Kigyelmednek pedig *Tnek* T. nevü falubéli; de most Kigyelmed birodalmában lévő Jóság Birodalmának Antecessorának Successora mint Alperes ellen pronuntiált, de még eddig Executióban nem ment definitiva sententianak Kigyelmedekre léjendő condescendáltatásának, és resuscitatiojának meg halgatása mellé, illy' okon: Hogy az exponens eő Kigyelme

in Anno T. die T. Mensis T. modo Legitimo az említett Néhai *Tét* ezen Nemes T. Vármegyében (vagy Székben) T. nevű faluban lévő T. nevezetű Portionak örök árrával vérség Jussán megkínáltván, hogy a' Jozság árrát fel nem vette, és nekem mint vérnek a' Jozságot meg nem eresztette: citaltottam volt ezen Nemes T. Vármegyének (vagy Széknek) T. Continua Táblájára Törvényre, és eo Kigyelme ellen Anno T. die T. Mensis T. a' Causát lévőátázottta volt is, akkor Prohibitába menvén, Anno T. die T. Mensis T. Prohibita mellett continuáltotta (NB. Itt' már de Termino in Terminum ugy a mint folyt a' Causa az Instructionak rendiben Historice igazán 's nagy accuratioval bé kell írni pro sufficienti in formatione) mind addig, míg osztán Anno T. die T. Mensis T. penes T. azon Perben definitiva Sententiát vévén az Exponens eő Kigyelme, és meg ítéltetvén hogy etc. és akkor az említett I. eő Kigyelme semminémű Remediumot nem interponálván, csak Executio hijja volt; de azután minekelötte azon Deliberatum mellett Executiot tentálhatott volna, történt: hogy az említett I. eő Kigyelme e vivis decedált, és a Perek folyásának szabadsága is Isten eő Szent Felsége bűneinkért Hazánkra bocsátott Sanyaru Ostorai (Pestis, Háborúság etc.) miatt meg akadallyoztatván, 's azomban a' Peres, és vissza ítélt Jozságnak edgyik része Kigyelmedre, és nevezett Arváira, mint Tutrix, és Curatrix Dotalistára; másik része pedig u. m. etc. Kigyelmedre *Tre Litis* inter medio lett vásár által szálván, Termino, et foro in praescripto igyekszik az Exponens eő Kigyelme praedeclarált függöben lévő Processusát ott' a' hol megállott continuáltatni penes Condensationem Kigyelme-
 tek ellen mint a' megnevezett I. Successori ellen, légyen hirekkel, 's tartsák ahoz magokat et prot[estatur].

Az Instructioval Szoiga Biro által more consueto kell procedáltatni azon Vármegyére, a' hol a' Törvény folyt, tituláztatni, 's Áperláztatván újra mátriculáztatni 's seriesben iratni, és in competenti termino megjelenni, series nyervén prae foribus az *Iket* így proclomáltatni [!] Resuscitatio mellett:

Nobilis T. filius T. filii T. ex T. susceptus et progenitus, ut A. Deliberatum Inlyti hujus fori Anno T. die T. Mensis T. contra Nobilem quondam T. filium T. ratione Portionis T. etc. *legitime emanatarum*,* Ast ob legalia impedimenta nec intra Anniversa-

* Helyesen: *emanatum*.

rium; sed nec postea hucusque in Executionem sumptum (seu hucusque inexecute remansum) contra Nobilem Faeminam T. velut praefati Nobilis quondam T. Relictam Viduam, et insimul filiorum T. T. ac filiarum T. T. Naturalem et Legitimam Tutricem et respective Curatricem ratione Officiorum Tutricatus et Curatricatus, ut et Nobilem T. de T. velut in parte praedeclearatorum Bonorum Litigiosorum exemptione, litis intermedio facta successorem penes praemissam eatenus legitimam trimestralem Certificationem ut I. I. ad resuscitandum proclamari curat 1mo: 2do: 3^{tio}:

Meglévén ezen Proclamatio prae foribus, azután benn a' Törvényt tévő Székben a' resuscitálendo Deliberatumot bé kell adni a' Notáriusnak, és vagy ott kell le dictálni, vagy előre azt kell írni a Deliberatum után:

Suprascriptus A. Suprascriptum Deliberatum per Nobilem Procuratorem T. de T. contra Nobilem Faeminam T. || velut Suprascripti Ineti convicti Relictam Viduam, Proliumque suorum T. de T. ex praefato Domino et Marito susceptorum, et progenitorum naturalem et legitimam Tutricem, et respective Curatricem, ratione Officii Tutricatus, et Curatricatus, et Nobilem T. velut Suprascriptorum Bonorum Litigiosorum in certa parte litis intermedio factum Possessorem, in quem, et quam Causae praesentis ulterior defensio per interventam mortem Suprascripti I. Bonorumque Suprascriptorum Litigiosorum in praefatam T. et praefatum T. factam devolutionem legitime est condescensa velut I. I. cupit resuscitari, debitaque Executioni demandari, et quidem cum usuum et fructuum a Die emanati Deliberati quoque perceptorum, et dehinc usque ad Executionem percipiendorum refusione, et prot[estatur.]

25

Deliberatum:

Resuscitatur, debitaque Executioni demandatur juxta peti- tum Actoris.

Obs: Ha már Executiót akar az A vinni, tehát azon Deliberatum mellé certifikáltattya, és vagy Tisztek által a' Deliberatum mellett, vagy Cancellisták által a' Deliberatumot Executionale és Certificatorium Mandatumban vétel mellett Convocatoriummal Convocálendo Commetaneusok praesentiájukban tentálhattya az Executiót; de ha Executiót Esztendeig nem tentál, tehát újra kell resuscitáltatni minden Esztendő eltelve toties, quoties.

NB. Az ehez tartozó Stylusokat mind meg kell szerezni, ugyanint Instruct[iokat].

26

Meg esvén az Executio, és az *Ik* Repulsioval élvén, legottan Szolga Biro által certificáltatni kell ad dandam Rationem Repulsionis (még akkor is, mikor Cancellisták által lesz az Executio), hanem némelly Vármegyében, || signanter Fejér vármegyében is Fő Biro által lészen a' Certificatio, és a Testimoniumban ad rolla Irást, hogy Certificálta.

Meg esvén a' Repulsio és a' Repulsionak Ok adására való Certificatio, erről Testimoniumot vagy Relatóriát kell váltani, és ujjabban a' Causát Seriesben iratván, és Terminust sollicitálván, 's obtineálván, így kell más Terminuson continuálni a' Causát:

Anno T. die T. Mensis T. in T. Causa peres Repulsionem continuata, Nobils T. de T. ut A, contra Nobilem Faeminam T. Suprascripti Nobilis quondam T. Relictam Viduam, tanquam T. T. filiorum, et T. T. filiarum, a' praefato Domino, quondam et Marito suo Susceptorum et progenitorum naturalem et Legitimam [!] Tutricem, et respective Curatricem, ratione Officii Tutricatus, et Curatricatus, ut et Nobilem T. velut Suprascripti Ineti in Suprascriptorum Bonorum Litigiosorum in certa parte exemptione Litis intermedio facta Successorem, in quam, et quem Causae praesentis defensio, per interventam mortem Suprascripti I. apprehensionemque Bonorum Litigiosorum legitime est condescensa, ut I. I. et Repellentes.

Pro A. Suprascripto Procurator T. de T. per quem solemniter praemissa protestatione, reservatisque omnibus de Jure reservandis, exhibet 1mo: Deliberatum I. huius fori Anno T. die T. Mensis T. emanatum, et tandem Anno T. die T. Mensis T. cum Legitima Condescensione resuscitatum Sub A. 2do: Super praemissa Trimestrali Certificatione Relatorias Sub B. 3^{tio} Superinde, quod annotati Ineti convicti Successores sint, modo praedeclarata Ineta cum Litteris, et alter Inetus, legitime confectas et emanatas Inquisitorias Sub C. 4to Certificatorias ad Executionem Sub D. 5to: Testimoniales super intentata Executione, et intervenita Repulsionem Sub E. 6to Certificatorias ad reddendam Rationem Repulsionis sub F.

27

Quibus ad perlegendum taliter exhibitis, quia ex iis || constaret legitime intentatam Executionem violento Repulsionis velamine esse Sufflaminatam; hinc petit primum et ante omnia Onus Re-

pulsionis deponi, nisi legales assignaverit factae Repulsionis Rationes, amitti, ex post Deliberatum praeexhibitum ab exequifactione violenta Repulsione impeditum, denuo Contradictione, Inhibitione, et Repulsione non obstantibus, finali executioni mancipandum decerni, et quidem cum Expensarum et fatigiorum hac quoque Repulsione causatorum, usuum item et fructuum interea quoque perceptorum et dehinc percipiendorum refusione, et protestatur.

Pro I. I. et Repellentibus Procurator Nobilis T. de T. per quem solemniter praemissa protestatione, reservatisque omnibus de Jure reservandis, cum ea protestatione deponit Onus Repulsionis, quod si exceptive, vel meritorie condignas assignaverit factae suae Repulsionis Rationes, depositum onus restituatur, et Justitiae complementum elargiatur, quo fine cum protestatione expectat perfectionem exhibitorum reservatque reservanda, et prot[estatur.]

Obs: Itt már minden Levelleit az Actornak felolvassák rendre, és ha mi Condescensiora való dolog találtatik benne, azt objiciálván, érette az Executionis Processus condescendál, az Onus restituáltatik, és a hibás Executioval okozott költség, fáradság refusioja adjudicáltatik, és azután újra kell a Deliberatumot resuscitáltatni 's ujjabban Executiot tentáltatni; ha pedig minden iziben tsonytyában punctualiter procedáltatott az A. az I. meg szorul, és Repulsiojának okát adja illy' formán:

I. I. Audita partis A. exhibitorum perlectione assignant factae Repulsionis rationes in sequentibus: 1° 2do 3° etc.

A reponit etc.

I. I. et repellentes duplicando dicunt: etc.

A reduplicando subnectit etc. et ob haec juxta sua superiora cupit Juris Aequitatem, et Justitiae complementum elargiri, finalique Executioni Demandari et prot[estatur.]

Deliberatum:

Rationes Repulsionis non teneri priusque Deliberatum vigorari, finalique Executioni demandari.

I. I. minime contenti praesenti Deliberato, Causam praesentem cum tota sua serie et processibus maturioris Revisionis et sanioris discussionis gratia, appellat eo, quo mos et consuetudo Inclyti hujus fori requirit antiqua, cupiuntque juxta Decr. Tr. Par. 3. Tit. 35, et Appr. Cons. Par. 4. Tit. 1. Art. 11. et 25. simpliciter transmitti, et prot[estantur.]

A contendit contra Apellationem ex his: etc.

Deliberatum:

Causam praesentem simpliciter transmitti.

A. protestatur de ulterioribus expensis et fatigiis, usibus item et fructibus dehinc quoque percipendis et iuxta Tr. P. 3. T. 35. petit Causam hanc ad I. Tabulam, quo videlicet apellata et transmissa existit deducendi, Transmissionalesque excipiendi Terminum Parti I. praefigi, et prot[estatur.]

Deliberatum:

Pro excipiendis Transmissionalibus, Causaeque in Curiam Regiam deducendi Terminum, dies T. Mensis T. Anno T. praefigitur.

Obs: Ha már a' praefigált Terminusra az Apellans I. a' Transmissionálist ki nem véski, tehát az A. elapso Terminum ipsi praefixo réa serieszt nyervén a' Praesestöl, Inctussait prae foribus proclamáltattya, és a' Deliberatit a' Székre bé adván, ezt irattya:

29 Suprascriptus A. per Procuratorem T. de T. siquidem supra scripti I. I. in Causa suprascripta Apellata et transmissa nec non in termino ipsi per Judicem praefixo; sed nec in prima; imo nec in secunda sede Judiciaria Transmissionales excepissent, tanto magis Causam Apellatam et transmissam in Curiam Regiam deducere neglexissent; hinc petit A. in praesenti ipsi Litteras Adjudicatorias dandas decerni illasque finali Executioni demandari et prot[estatur.]

Deliberatum:

Justa petenti non est denegandus assensus etc.

Obs: Már ezzel is ut supra, Executitot lehet tentálni; ha pedig ki véski a' Transmissitot, ugy az Actornak is illik ki venni, és tempore Collationis réa vigyázni, hogy a Transmissiobol valami Levél ki ne maradgyon, mert ha kitanál maradni, a' ravasz Inctus csak halgat 'a tsonka Transmissionalissal, és mikor osztán a' Triumphans A. a Negligens Apellans ellen in Foro Revisorio akarná revidéááltatni a' Causát, akkor elé áll, és a' Transmissio ellen Mancitast objiciál, és ha próbálni tanál mancitast, a' Causa penes Remissionalem Sententiam remittáltatik, és idő töltés, ujjabb költség, fáradság származik belölle, vagy ha ex improviso ki tanálta volna venni a' Transmissitot mance, minekelötte az mancitas for-

maliter objiciáltatnék, penes Litteras reformatorias ad Notarium, vel Sedem Judiciariam ubi Causa agitata fuit, dirigendas reformáltassa; ha pedig jó moddal költ ki a' Transmissionalis, in foro superrevisorio így Continualtatik (meg irván előre a' facti Speciest a' Transmissionalisbol, és Rationes Apellationis; A' Triumphans Actor Rationes justificatorias.)

Anno T. die T. Mensis T. in Libera Regiaque Civitate T. Sub ordinario Praesidio T. penes Transmissionales continuative Levata.

Pro I. I. et Apellantibus introscriptis Procurator T. || de T. perquem cum protestatione subnectendo facti Speciem, rationesque* Apellationis sub F. cupit perlectis Transmissionalibus Deliberationes fori Inferioris sibi onerosas (Ha pedig egy Deliberatuma sem volt jó, így kell iratni: Omnes Deliberationes)** emendari, et ut supra cum omnium Expensarum et fatigiorum refusione absolutionem decerni et prot[estatur]. 30

Pro A. Procurator idem qui antea; per quem solemnī praemissa protestatione, reservatisque omnibus de Jure reservandis, aequē exhibendo facti Speciem, subnectendoque Rationes Justificatorias, cupit Deliberationes fori inferioris sibi favorabiles vigorari, debitaque Executioni demandari et prot[estatur].

Deliberatum:

Causa male Apellata, bene judicata, ideo vigoratur Deliberatum fori Inferioris.

I. I. minime contenti praesenti Deliberato, appellant Causam cum tote sua Serie et Processibus, altioris revisionis et discussionis gratia in praesentiam Excelsi Regii Gubernii, cupiuntque juxta Tr. P. 3. Tit. 35, et Appr. Cons. P. 4. T. 1. A. 11. et 25. simpliciter transmitti et pr[otestatur].

A. contendit.

Deliber[atum]: Transmittitur.

Obs: Itt' is már mint elébb Transmissionalist kell iratni 's ki venni, vagy pedig ha az Apellans nem vészen, itt is mint előbb Adjudicatát kérni.

* Zárójelben hibás: (Allegationis).

** A eredetiben kimaradt a zárójel.

Ha pedig a' Transmissiot kiadgyák, el kell vinni a' Királlyi Gubernium eleiben, Instántia mellett praesentálni kell, kérvén annak revisiojára terminust, és elvivén a' Cancelláriushoz, vagy annak absentiajában a' Secrétarius Urak közzül az elsőhez, 's otton a' Transmissionalisra praesentátát iratván, és matriculaltván sollicitálni kell, hogy Seriesben tétessék ki, mellyet meg nyervén a' Terminus commissionaliter szokott no||tificáltatni; az ujjabb Királlyi Rendelések szerént pedig az Appellátas Causák a' Kir. Gubernium előtt follynak nem egyébkor egytzeris, hanem Sz. Márton Napjától fogva Husvétig.

Obs: A' Léváta is ugy léssen mint a Kir. Táblán az ujjabb Transmissioinak a' végire, ugy Species facti, 's egyebek (ha nem változott a' Deliberatum) ha pedig váltazott, a' szerént kell modificálni.

Deliberatum:

Deliberationes Fori Tabularis, in omnibus approbari. etc.

I. I. Humilima cum submissione causam praesentem cum tota sua serie et Processibus Apellant ad Clementissimum Suae Majestis Regium Thronum, cupiuntque transmitti.

A. Contendit ex eo, quod Actionata Bona non essent 15 Millium flor. valentia.

Deliberatum: Non Transmittitur.

I. I. Protestantur humilime de Recursu ad suam Majestatem.

A. protestatur de ulterioribus Expensis etc.

Obs: Ezután már a' Triumphans várakozik 3. Holnapig 's 10 Napig, hogy az alatt a' Protestans vagy de sistenda Executione, vagy pedig de extradandis Apostolis, juxta Novellarem Art. Anni 1757. Királlyi parantsolatot hozzan, mellyet ha el hoz a' Transmissionalist kiadgyák.

Ha pedig el nem hozza; tehát 3 Holnap 's 10 Nap mulva a' Triumphans a' Mlgs. Kir. Guberniumban Instántiát ad bé, mellyben exponálya Causájának ki follyását, és a' ki mondott Sententiának Executioban valo vételének de Recursu tett Protestátiotol valo függését, és instállya, hogy juxta praecitatum Novellarem Articulum adattassék néki ad judicáta, és küldtessék viszzá pro expedienda finali Sententia a' Mlgs. Kir. Táblára, mellyet meg nyervén, vált rolla || adjudicátát cum flor. Hung. 12 és azt

viszi az irt Királyi Táblára, 's otton Finalis Sententiát extráhál, melly mellett mint a' más finalis Sententiával ugy procedál.

Ki adván pedig a' Királyi parantsolatra a' Transmissiot, a Bétsi Erdélyi Cancellárián kell praesentálni, Revisioját instálni, és azt obtinéálván, Agens, és annak a' Transmissionalis mellé készíttetni szokott jo facti Species, és Apellandi Rátiok által a' végső Deliberatumot viszzá kell küldeni Erdélybe a Mlgs. Kir. Guberniumban Regium Rescriptum mellett, és ott publicáltatván, onnon Gubernialis Commissio mellett fel küldeni a' Királyi Táblára, és onnét kiváltani Formalis és solemnis finalis Sententiát melly mellé kell váltani certificadoriumot ad Executionem, és Convocatoriumat, 's Executiot perágáltatván, arrol Relátiot super serie peractae Executionis, és azt ujjabban reportáltatni kell a' Kir. Táblára, hogy ha in serie peractae Executionis valami hiba esett, azt emendállya, 's ha többet vett az Executor, azt resignáltassa; 's ha pedig kevesebbet, azt kipotolhassa, az is megessvén, erről ujjabb Levelet kell venni, és így a' Processusnak intra Dominium vége lészen, és a' Convictus esik extra Dominium, a' ki is ha remélli, hogy még vagyon valami igassága mellyet elő nem adhatott, eo in casu él Gratosum Novummal; de ha e' mellett is semmit nem ujjithat; tehát néki perpetuum silentium imponáltatik.

NB. Történik néha, hogy az illy' finalis Sententia ellen is Repulsio lészen, in simili casu a' Repellens Notát érdemel, mind azon által meg szokták hivni ob Repulsionem, és cassáltatni Judicialiter, 's egyszersmind pedig a Mlgs. Királyi Guberniumhoz recurrálni, és onnét penes Expositionem rei gestae Regale Bra-chiumot kérni, ugy osztán a' Sententia, és Gubernialis commissio mellett executiot perágálni.

A' ki pedig Gratosummal akar élni, így procedal: 1mo A: Gratosum Novum előtt fenn forgott minden processuális Leveletet egyben keres, abbol cum deductione Processus Expositiot tsináltatván, Gratosum Novumat extráhál cum Hfl. 12. a' mellé certifikáltattya ad recipiendum Novum Judicium, és ujj Documentumakot vagy Ratiokat keresvén, és a' Causát ujjabban seriesben iratván, 's Terminust nyervén, prae foribus proclámáltattya Actorát, 's Lévátát instituál illy' formán:

Causa penes Novum Gratosum Levata Nobilis T. de T. Filii T. ut antea I. nunc penes Gratosum Novum A. contra et

adversus Nobilem T. Filium T. Filii T. ut antea Actoris, nunc Incti.

Pro moderno A. Novizante Procurator T. de T. per quem solemnem praemissa protestatione, reservatisque de Jure reservandis exhibet:

1mo Benignissimum Suae Majestatis Gratosum Novum Sub T.

2do Certificatorias ad recipiendum Novum Judicium Sub T.

3^{tio} Producit totum antecedaneum Processum cum antea productis Sub T.

4to Producit Novum Documentum Sub T. etc.

Quibus taliter exhibitis, productis, et reproductis dicit: (ide már az előbbeni Processust kezdetitől fogva egész ki folyásáig bé kell irni) A' mikoris ezek voltak fogvatkozásim: 1mo 2do 3^{tio}: etc. Mellyeket próbálok cum praeexhibitibus sub T. etc. Mellyeket is moston per formam Novi ujjitok ezekben: 1mo etc. 2do etc. etc. Mellyekre nézve meg kívánom hogy az előbbeni Deliberátumok melioráltassanak, és a' töllem exequált Jozságok readjudicáltassanak, és debita Executioban vétetni demandáltassanak, et protestando. A. Novizans in reliquo refert se ad tenorem prae exhibitorum Suorum Litteralium Instrumentorum || factum praesentis causae quoquo modo tangentium, et concernentium.

34

Pro I. moderno Procurator T. de T. per quem cum protestatione exspectat perlectionem exhibitorum Sua Serie fiendam, reservatque reservanda, et prot[estatur.]

Obs: Ha olvassák rendre a' Leveleket, és valami Condescensiora valot tanál vagy Novumban, vagy Certificatoriában, az[t] így proponállyá:

I. modernus excipit contra Novum ex his etc. pariter contra Certificatorias ex his etc. et ob haec petit Novum cum Certificatoriis, cum expensarum et fatigiorum causatorum refusione condescendi, et prot[estatur.]

A. Novizans replicat etc.

Deliberatum:

Ob rationes allegatas, Novum cum Certificatoriis condescendi.

Obs: Itt' már a Novizansnak ujj Novumot kell extráhálni, a' dolgot elől kell kezdeni (mert Novumot lehet extráhálni toties, quoties condescendal) ha pedig nem condescendál a' Novum, az Interlocutorium Deliberatum után ezt kell irni:

I. modernus protestatur super hoc Deliberato, et cum protestatione in contrarium exhibet, ac contra Novas Rationes defendit se, et dicit: etc. Mellyekre nézve meg kívánom, hogy az előbeni finalis Sententia in pristino vigore hagyassék, és a' mostani Novizans *Inek* perpetuum silentium imponáltassék, és mostani acquisitioja aloll cum Expensarum et fatigiorum causatorum refusione absolváltassam, protestando ad ulteriora.

A. Novizans ad haec: etc.

Modernus I. quoque: etc.

Deliberatum:

Ob novas Rationes, Novaque Documenta antea adjudicata et executi Bona readjudicantur, et cum omnium Expensarum et fatigiorum, damnorumque causatorum refusione debitae Executioni mancipanda, et recaptivanda decernuntur.

Modernus I. minime contentus etc. Apellat etc.

NB. Ezt már a' Succumbens Actoris viheti modo praescripto egész az Udvarig Apellátiok által.

35

**De processu Instantivali, seu Fractione Sedis Judicialis;
quae fundatur Decr. Tr. Par. 2^{dae} Tit. 69.**

A' ki ellen a' Törvény Széken más betsülletit meg sértő szot tanál szolni, az olyan a' Praesestöl jelt kér, és Szolga Biro, vagy Accessor által a' jelnek erejével a' dehonestánst instántialiter verbalis Instructioval citállya (N. B. az Citatioig nem szabad az ajtot bétenni, mert ő így nem citatus) Arestánsnak lehet mondani Decr. Tr. Par. 1ae Tit. 9ⁿⁱ

Instructio:

Nemes és Nemzetes T. de T. Kigyelmedet Nemzetes *Tét dé T.* én általom tisztem szerént szokott Jussamnak letétele mellett modo Legitimo ezen Tkts Nemes T. Vármegyének Törvényes Táblájának (Fő Ispánnya) Praesesse petséttyének ereje mellett citáltattya ad instantivum törvényre ilyen okon: Hogy Kigyelmed nem gondolván Nemes Hazánk Törvénnnyével, és az Igasság szolgáltato helynek méltóságával, és itten Isten képében a' Nép között Igasság szolgáltatás végett ülő Animata Justitiáknak, Biráknak érdemlett tiszteletével, el felejtkezvén az Isten képre teremtetett okos Embernek nyelvéhez valo Kötelességéről, az említett Exponens eő Kigyelmét itten publice diffámálta, dehonestálta, mellyért Kigyelmed ellen itten az hol a' dolog történt mingyárt Törvényesen procedáltatni, et quod Juris et Justitiae dicaverit ordo, el követni el nem mulattya, légyen hirével et prot[estatur.]

36 *Obs:* Meg esvén a' Citatio legotton a' Praesestöl Seriest || kér Inctussa proclamatiojára, és Causájának lévátiojára, mellyet meg nyervén, proclamáltattya Inctussát, Szolga Biro vagy Assessor által, azután a' Szék színén Procurátort Constituálván az által a' Levátát el mondgya, és az *It. juxta* Tr. Par. 2 Tit. 69. instantivaliter convincáltatni, és a' convictiot hasonlolog instantivaliter Executioban vétetni meg kívánja.

Obs: Ha convincáltatik, a' Házbol ki nem mégyen mig nem Exequáltatik.*

* A lap kétharmada üres.

**Idea Querulosi Processus juxta Appr. Const.
Par. 3. Tit. 8. Art. 1.**

37

Certificatur I. ad forum competens penes Instantiam, proclamatur, levatur, sed per Formam tantum Instantiae, és akkor tsak azt kéri, hogy in integrum restituáltassék, cum Expensarum, Damnorum et fatigiorum refusione.

Post Instantiam tandem scribi curat.

Pro Querulante Procurator T. de T. per quem exhibet praescripta sua Litteralia, instatque Justitiam elargiri.

Pro Querulato Procurator T. de T. per quem petit communicationem.

A. contendit verbis etc.

Deliberatum:

Est causa penes Processum brevissimum, adeoque querulosa instituta, ubi jubent Jura, sive querelam Instantis immediate doceri, ex post restitutionem judicari, adeoque communicatio minime indulgetur, duobus dissentientibus votis.

A. concludit.

I. quoque concludit.

Resolutio:

Querulatus protestatur super hac Resolutione, et de Recursu ad Excelsum Regium Gubernium.

I. protestatur de ulterioribus expensis et fatigiis, reservatquo facultatem poenam indebitae infligendi et prot[estatur.]

NB. Fit per Instantiam Recursus, et in Revisione Guberniali, Deliberati Resolutio reformatur, et committitur de restitutione.

I. per Instantiam requirit iterum Gubernium, revideatur causa.

Cursus Fori Dominalis.

Instructio juxta Appr. Cons. P. 4. T. 1. Art. 28.
Relatoria Vice Judicis.

Aperta.

Terminus, in quo vel fit Impensio Juris, vel non fit.

Si fit Juris Impensio.

Convocatio Judicum et Legislatorum, et Constitutio cum
Notario.

Tandem cident Judices, ex post fit *Proclamatio*, post haec
Levata.

Juristatutio, et Legitimatio, ac Responsio Juristatuti.

Penes Exmissionem continuatio.

Deliberatum ubi Inctus succumbit.

Novum simplex ad Forum Dominale.

Certificatoria ad recipiendum Novum.

Continuatio penes Novum.

Deliberatum, ubi denuo I. succumbit.

Apellatorium non transmittitur ad Forum Comitaten-
se.

Fit Protestatio de Mandato Apellatorio.

Apellatorium Mandatum ad Forum Dominale.

Litterae Cautionales Convicti.

Relatoria penes Apellationem.

Litterae Transmissionales e foro Dominali ad Forum Comi-
tatense.

Levata in Foro Comitaten-
si.

Deliberatum: ubi denuo I. convincitur, quod appellatur, et non
transmittitur.

Apellatorium ad Forum Comitaten-
se.

Relatoria super provocatione Causae.

Transmissionales ad Tabulam Regiam.

Levata coram I. Tabula Regia penes Transmissionales.

Rationes Apellationis Partis convictae.

Rationes Justificatoriae Partis A.

Deliberatum: ubi Juri statutus absolvitur.

Sententia Absolutoria.

*Si autem in Octavo non fit Juris impensio, tum
fit comparitio Ammonentis.*

39

Testimonium super neglecta Juris impensione.

Instructio Certificatoria ob neglectam Juris impensionem.

Citatoria Relatoria ob neglectam Juris impensionem contra

Dominum Terrestrem, quae apertatur, defertur ad Forum Comitatusense, Seriei inferitur, Terminus petitur, proclamatur.

Levata contra Dominum Terrestrem.

Sententia per non venit, ubi adjudicatur, quod cum Homagio

Juristatui commissi fiat Juris impensio.

Instructio super eo, quod Homagium solvatur, et fiat Juris Impensio.

Relatoria Super inde facta.

Testimonium in ipso Octavo Die, quod nec ad Judiciariam

Commissionem Juris impensio facta fuisset, nec Homagium exolutum extitisset.

Ammonitoria Instructio Super eo, quod fiat reportatio ad Comitatum ob neglectam Juris impensionem, et Homagii Exolutionem.

Relatoria penes hanc Instructionem.

Relatoria super non attenda Judiciaria Commissione, ubi quia nec

ad Judiciariam Commissionem Jus impensum Homagiumque exolutum fuisset, petitur adjudicatio totius acquisitionis.

Deliberatum per non venit.

Certificatoria Instructio ad Executionem.

Relatoria Certificatio ad Executionem.

N. B. Quia Inctus amplius tergiversari non potest, jam recurrit ad Remedia.

Die 8va tentatur Executio.

Incattus Repulsione utitur; hinc ||

Relatoria Super tentata, Sed Repulsione obviata Executione.

Certificatoria Instructio ad dandam rationem Repulsionis.

40

Relatoria super facta Certificatione ad dandam Repulsionis rationem.

Aperta, Seriei insertio, Termini praefixio, Proclamata.

Levata penes Repulsionem.

Deliberatum per non venit.

Instructio ad Executionem penes Deliberatum.

Relatoria super facta Certificatione ad Executionem.

Pro I. Novum Inhibitionale.

Certificatoria Instructio ad recipiendum Novum.

Relatoria super tentata Certificatione ad recipiendum Novum
Judicium.

Levata penes Novum Inhibitionale.

Repulsio Actoris.

Deliberatum, ubi Inctus succumbit.

Apellatio non transmittitur, protestatur de Mandato Apellatorio.
Apellatorium Mandatum.

Relatoria super facta provocatione, et Transmissione Causae.

Transmissionales in hac Causa ad In. Tabulam Regiam.

Apellatio, Immatriculatio, Termini praefixio.

Levata penes Transmissionales.

*Deliberatum** contra I. onerosum.

Apellationis non transmissio, protestatio de Apellatorio.

Apellatorium.

Relatoria super facta Causae appellatione et transmissione.

Transmissionales ad Excelsum Regium Gubernium.

Levata coram Gubernio.

*Deliberatum** onerosum contra I. et protestatio de Recursu ad
Augustam Aulam.

Elapsis 3 Mensibus, neglectoque Recursu vigoratio Deliberati
Gubernialis et remissio ad Tabulam Regiam pro expediendis
Sententionalibus.

41 Finalis Sententia Tabularis, et Limitatio Onerum Birsagialium.

Certificatorium Mandatum ad Executionem.

Relatoria Super facta Certificatione.

Convocatorium Commetaneorum ad Executionem.

Relatoria super serie peractae Executionis.

finis.

* Az eredetiben nincs aláhúzás.

**Háromszéki Processus, mely a Cont[inau] Tábla előtt
kezdődött így vagyon:**

NB. Háromszéken többnyire írott Instructio nélkült indultak a' Perek, és 2do a Testisek authenticáltatnak in Judicio.

Levata

Anno T. die T. Mensis T. in T. Méltóságos T. Ur mint A. proclámáltatá per T. de T. Mlgs. Urat, mint *Tét.* et dicit A. pro praesenti T. die T. elleneztettem még az I. Urnál Oltszemii Udvarbiraja T. által *Tén* lako T. in vicinitate T. T. Balast, és T. István Jobbágyakat cum Liberis, Rebusque mobilibus, et immobilibus Universis, melly megnevezett Jobbágyok voltak néhai T. Uré, a ki is egy Testvér volt Néhai T. Urral, kinek fia T. Ur ő Nagytsága, *Tének* fia a megnevezett A. Ur a' pénz[t] nem léválván, Anno praeattacto die T. Mensis T. citáltattom ezen Nemes Sedriára Törvényre a pénznek nem léválásáért, s a meg nevezett Jobbágyoknak nem remittálásáért, Oltszemin lako T. Jobbágya által, Tkts. T. Vice Király Biro Petséttye erejével, mostan is in figura Judicii kinálván a' pénzel, ha Legitime producál a' T. Ur, s a' pénzt lévállya, bene quidem, secus juxta mentem Decr. Tr. P. 2^{dae} Tit. 24. gratis kívánnya keziben adjudicáltatni, még is annyi Summa pénz dijján maradgyon, a' mennyiben impignorálva voltak, et a die Admonitionis Pignoris refundálván, dolgok^{||}nak hasznait is cum expensis et fatigiis tempore Executionis Declarandis et prot[estatur] verbis fusius.

Anno T. die T. in T. assumitur.

Deliberatum:

A. T. Ur T. ellen instituált.

Anno T. die T. in T. assumitur.

Méltóságos T. Ur, mint A. proclámáltatá per antedictum a T. Urat mint *It*, et allegat A. Anno T. die T. Mensis T. Párta vette volt az I. Ur cum protestatione meg várom, mivel defendállya magát, secus actioni szerént valo Judiciumot várok et prot[estatur] pl[uribus] verb[is].

A' Méltóságos I. Ur minekelötte meg felelne, requirálá a Széket, hogy *Tének* imponáltatnék, hogy Prokátora légyen az I. Urnak, hogy annál inkább Procuratoriban meg ne fogyatkozzék.

Deliberatum:

Imponitur a Sede ut sit Procurator.

Pro I. Legitimato, contra et adversus Legitimatam Actorem Procurator T. medio cujus penes actionem parium actionis cupit primum et ante omnia cum protestatione, hogy producáltasson az A. Ur mind a legitime véghez ment meg ellenzésről, kínálásról, mind pedig azt subsequált Litis motiorol, caeterum reservat sibi reservanda et prot[estatur].

A. exhibet ad petitionem Incti Instructionem.

I. petit par e Exhibitis. A. Contendit verbis *Deliberatum* etc.

Admonitoriae Instructionis Tenor:

43 Groff T. Ur de T. az Urat Mlgs T. de T. Uramot mi általunk imé pénzelt kínáltattya az Ur keze, és Birodalma alatt itten T. faluban lévő T. T. Jobbágyokért, Gyermekkeikkel mindenféle res mobilisekkel azon Jóságokkal a' mellyeken laknak, azoknak külső belső appertinentiáival edgyütt Néhai T. Uramé, ki is egy Testvér volt || Néhai T. Urral, T. Urnak fia, mostan életben levő T. Urnak fia a' mostani Exponens Ur, a' melly meg nevezett Jobbágyokat örökségekkel, Gyermekkeikkel edgyütt, a' fellyebb említett Ur Zállagosított volt el Néhai T. Urnak, a' kitől per decessum maradtak T. Uramékra a' kitől is magához váltotta volt Néhai T. Urnak Édes Attya, azért producálván az Ur menyui Summában légyenek az Ur kezénél, 's kész az Exponens Groff Ur mint az Exponens T. Urnak Attyafia, Successora az Urat paratis et integre contentálni, mellyet ha az Ur placidis levál, és azon Jobbágyakat Sessiojokkal, Appertinentiájokkal, Gyermekkeikkel és Res mobiliseikkel remittál, vészi köszönettel az Exponens Ur, külömben kéntelenítettik az Ur ellen Törvényesen procedálni, procedálatni, mellyről solemniter protestáltat. (hic locum habet Responsio.)*

Citatoria Instructio.

Méltóságos T. Ur, ki fia T. Urnak, a' ki egy Testvér volt Néhai T. Urral Mlgs T. Uramat Kigyelmed által citáltattya ad 8um Nemes Sepsi Szék V. Királybirája T. Ur Petséttye erejével, mellyis kezünkben lévén, Nemes Sepsi Széknek Törvényes Sed-

* Zárójel hiányzik.

riájára Törvényre, az Olt mellyéki Seriesre, azért a' mint *Tén* lako T. T. nevű Jobbágyakot, kiket fellyebb említett Néhai T. Ur abalineaált volt, Sessiojokkal, gyermekeikkel, 's minden Res mobiliseikkel, egy szoval minden hozzá tartozandokkal, mellyért pénzel meg kínálván a' T. Urat fenn említett Udvarbirája által, a' pénzt nem leválta, 's a' Jobbágyokot is nem remittálta, Kigyelmed azért tégyen hirt az Urának T. Uramnak (hic Locus est Resp[onsionis]).

NB. Duo Regii Nobiles pocesserunt cum descripta Instructione.*

Anno T. die T. in T. Causa penes perceptionem Parium Actionis continuata, antecedenter legitimata Ill. C. T. contra et adversus Ill. T. pariter introscriptum ut I.

Pro A. Procurator idem qui antea, per quem hoc tenore || proponit Die T. Anno T. párra vette volt az I. Ur exhibeált Litterale Documentumait, sub praesenti Levata meg kívánom, hogy expediállya magát secus actioni szerént, hogy convineáltassék, et prot[estatur]. 44

Pro Tit. legitimato I. contra et adversus legitimatum A. Procurator idem, qui antea, medio cujus exhibit Instructionem judicialiter in paribus perceptam, et contra eandem excipit hoc fundamento: Azon Admonitiokor suspecta hora volt, nemis volt pénz, a' mint exponáltatik azon Instructioban, nem Authenticáltatott petséltés alatt, nem is ugy expediáltatott, a' hogy Stilizáltatott ; hinc cupit condescendi.

A. ad praemissa reponit: Akár mikor lett légyen az elébbeni megkínálás, sufficit, hogy Hazánk Törvénye szerént coram In[stantia]hacce megkínáltatott az I. Ur. 2do Nem lévén Leveles ezen mi Székünk, azon Relatoriának formalitássa ellen nem lehet contendálni, et prot[estatur.]

I. insistit suis Superioribus et dicit verbis: etc.

Deliberatum:

Stat Admonitio, procedant ad ulteriora.

I. Apellat, et cupit transmitti cum Protestatione. A contendit.

A. de ulterioribus Expensis et fatigiis, et de poena illegitime extrahendi Mandati, ac de ulterioribus etc. praemissorum Bonorum etc.

*Az eredetiben nincs új bekezdés.

Anno T. die T. in T. Illustrissimus T. in Superioribus Levatis legitimatus A. contra et Adversus I. T. de T. per ante dictum dicit:

Anno T. die T. holmi Exceptioknak nem adjudicáltatását Apellatioban kívánván provocalni, propter non Transmissionem protestált volt de Litteris Praeceptorio Apellatoriis, mellyet mind eddig is el nem hozván, és nem repetáltatván, Deliberatum in rem adjudicatam ivit, meg kívánnya azért az A. Ur, hogy magát in merito defendállya az I. Ur secus Actioja szerént valo Judiciumot vár, et prot[estatur] vel fusius etc.

45

Deliberatum:

Incto, quoniam male valet, datur Dilatio.

A. protestatur ratione Dilationis.

Anno T. die T. in T. Illmus T. ut A. per Antedictum, contra et adversus T. ut I. dicit: Az elmúlt Levátán, ob certas Causas differáltatván a' Causa megkívánnya a' Titt. A. hogy az I. ur magát deffendállya, secus Actioja szerént valo Judiciumot vár az A. ur et prot[estatur.]

I. medio Procuratoris antedicti, contra et adversus Titt. A. maga Testvér Attyafiának T. urnak maga mellé hívására kíván Prorogátát, et prot[estatur] vel fusius.

Deliberatum:

Conceditur Dilatio.

Anno T. die T. in T. Illmus T. ut A. contra et adversus T. velut I. per antedictum dicit: Az elmúlt Leváta etc. Attyafiának elő állittására kívánkozott volt, meg kívánom, akár sistállyon, akár ne, Actiomnak contextussa ellen, melly instituáltatott Anno T. die T. magát defendállya, secus Actiom szerént valo Judiciumot várok et prot[estatur.]

Legitimatus I. ad praemissa: Ugyan hogy exmittáltottam volt etc. de mivelhogy azon Atyámfia beteg, el nem jöhetett, mivel pedig nagyobb lévően Litterarum conservator, azért ismét Dilatiot kér et prot[estatur.]

A. ad praemissa: Ezen Dilatoria Exceptiot praecludállya Hazánk Törvénye Appr. P. 4. T. 1. A. 26. de ha e' nem volna is, nem segíthetné az I. urat a' mostani Allegatioja, mivel a' Causa régen inchoálován foro se* debeat parare etc.

* Az eredetiben még egyszer, tévesen: foro se.

I. inhaerendo Superioribus, reponit verbis etc.

Deliberatum:

Non datur dilatio, procedant ad ulteriora.

I. protestando super hac Deliberatione Litem contestatur, et
|| cupit docere data Exmissione.

46

A. Se concernere Bona, data Exmissione paratus est demonstrare.

Deliberatum: Exmittuntur Partes.

Anno T. die T. in T. Continuatio Causae T. ut A. contra et adversus T. ut I. et dicit: Exmittáltattunk utrinque ad comprobandum, melly szerént exhibéalván Inquisitoriamat és a' mellett az életben lévő Bizonyságokat bėjártatván, és a megholtaknak fassiojokat acceptáltatni kívánván, Actiom szerént valo Judiciomot várok et prot[estatur.]

Legitimus I. medio Procuratoris antedicti in Exhibitis petit par.

A. contendit juxta Appr. P. 4. T. 7. A. 1.

I. reponit verbis etc.

Deliberatum:

A' citált Articulus nem excludállya a' Párt, adeoque I. Paria judicantur.

A. protestatur super hac Deliberatione.

Anno T. die T. in T. Mlgs. T. Ur, mint per Antedictum Exhibeéal az I. Ur ellen Literas Inquisitorio-Relatorias Anno T. die T. Mense T. a Domino I. in paribus perceptas, produciturque Testes, post quarum fassionum perceptionem cupit juxta Actionem favorable Judicium elargiri et prot[estatur].

Legitimus I. cupit legi exhibitas Inquisitorias, et juxta Actionem comprobare Jobbagiones Actionatos juxta tenorem Actionis titulo pignoris ab A. possideri, reservando Jus sibi re ita exigente in contrarium exhibendi et probandi, Testes vero intra 50 Aetatis Annos ob diuturnitatem rei praetensae temerarios pronuciari, et prot[estatur.]

A. ad haec; Contextus Supplicis Libelli, seu Litis contestatio quo Jure petantur, quisbusve Juribus detineantur prae||tensi Jobbagiones dare demonstrant. Qui sint autem Testes inhabiles ad testificandum, Inelytae Sedriae est recensere et prot[estatur.]

47

I. ad haec: Actoris est primum Actionem probare, ex post Incti si res ita tulerit secundum suam Litis contestationem Inctum suum peragere, inhaeret ergo suis superioribus, protestando verbis fusius etc.

A. ad haec verbis etc.

Deliberatum:

Actori adjudicantur Bona.

A. appellat causam praesentem cum tota sua serie et processibus ad forum superius in tantum praeter remissionem Jobbationum, caeteraeque praetensiones in Actione specificatae non sunt adjudicatae, et prot[estatur] verbis fusius etc.

I. quoque appellat causam praesentem cum tota sua serie, et Processibus cupitque transmitti et prot[estatur.]

Deliber[atum]. Transmittitur.

I. Novum insinuat, remissa Apellatione.

Anno T. die T. in T.

NB. Novum deponitur, et dicitur;

Certificatur ad Novum.

Levata post Novum.

Méltóságos I. Ur, mint Novizans, per Antedictum suum Procuratorem, juxta usum Inelytae Sedis hujus solito deposito Onere, exhibet Litteras Simplicis Novi Reformationales: az A. Mlgs. T. Ur ellen, et dicit I. Anno T. die T. Mensis T. Actionem instituerat T. contra me etc.

48 Apellatiomot remittálván, Novumot insinuáltom, melynek virtussa mellett mindmagom, mind Procurátorom hibáit így || reformálok:

1mo: A' volt a nagy defectusunk, hogy de Foro nem excipiáltunk.

2do: Nagy defectusunk volt az is, a midőn az A. Ur Fatensei ellen nem excipiáltunk volt sensu Decr. P. 2. T. 26, mivel nagyobb része Azoknak magokat felyülmuló dolgokat fatéálnak.¹ Contractus tenore Decr. P. 2. T. 60. sapit vim Privilegii et Donationis²; humanum autem Testimonium non valet contra Privilegium.

¹ Helyesen Tr. II. 29. alapján.

² Helyesen Tr. I. 60. szerint.

3^{tio}: Hogy ha ezen Rationk is nem tenéálnának (melyet nem reméllek) meritorie így concludálok: Én I. vagyok fia etc. és valami képpen in conformitate Legis hogy ha a Jobbágy viszsza mégyen maga Földös Urához, ha szintén repetáltatnék is, nem tartozik a Haeres maga temporaneus Urának remittalni in eadem legis ratione, akármi uton is modon is jöttek kezemhez és birodalmomban az mentionált Jobbágyok.

A. petit par.

Deliberatum: conceditur.

Anno T. die T. in T. Méltóságos T. Ur in Superioribus Levatis legitimatus A. contra et adversus Spectabilem T. ut I. et Novizantem per Antedictum contra puncta Novi Domini I. taliter reponit et quidem:

1mo: etc. Quibus praemissis ut Novum Domini I. insinuatum cum poena indebitae corruat. Deliberatumque ante pronunciatum cum expensarum et fatigorum damnorum item, usuumque et fructuum, nec non Servitorum Jobbagonum refusionibus maneat vigorosum et insuper si quas pecunias, super illis haberet, I. amittat, ac insuper in tantum vincatur idem I. humilime expetit A. et prot[estatur] vel fusius.

I. Legitimatus, medio Procuratoris ante dicti exhibendo rursus Documenta in Novo memorata, videlicet 1mo: T. T. etc. Quibus exhibitis, ad reflexiones Domini A. sequenti serie reponit: et caeterum inhaerendo praemissis suis novi punctis et modernis || Allegationibus, cupit ut supra absolvi; interim penes reservam verbis factam liceat verbis excipere, contra quem I. ex Titt. Dominis Assessoribus voluerit, et prot[estatur.]

49

A. ad praemissas breviter respondet, dicitque: Noha semmi Allegatiokban nem confitéáltatott az I. urnak örökös vagy nem örökös volta, az praeattingált portiokhoz; de ha confitéáltatott volna is azzal az A. ur mostani praetensiojának nem lenne semmi praejuditiuma, birja az I. Ur a magáét, nintsen az Ur ellen, azzal a magáétól nem precludaltatik, és a' mostani forumot az I. Ur nem declinálhattya. 2do: midön antecedenter ezen Nemes Szék előtt a' Bizonyosságok compareáltak, itten elegendő ratiokat assignáltak 70, 80, Esztendös Fatensek magok Fassiojinak, a' kik is per ipsam rei experientiam tudták, hogy a' praetendált Bonumok ab antiquo tartoztatnak azon Caput Bonorumhoz, melly

az A. Urto! manuteneáltatik, mely is nem lévén sub controversia, nem szükség ma arrol valo Divisionalist vagy egyéb! Leveleit exhibeálni. Ha midőn is in fundamento passive impetáltatik, magát omnimode deponálni kész, deminthogy eddig annak pacifica possessiojában volt mind maga, mind pedig Praedeccessora, az Actionált Bonumoknak is redéálni kellett nec obstat: hogy az I. Urnak maga Allegatioja szerént a Leány-Ág ki itéltetett volna az I. faluban lévő portiokból, mert azon processus az I. ur édes Attyának Néhai T. urnak Testvér Léányival lévén, ma az A. urnak a kinek se praedeccessora se maga azon Törvényben nem forgott, semmit nem árt mind addig, míg más Processuson az A. ur dominiumában lévő portioját cum omnibus suis appertinentiis via Juris nem obtineállya. Caeterum ut iam Allegatum est se exhibeált Contractussa, se Inquistoriája nem árt az A. Urnak, mert a mint resolváltottak, azokban ad manutationem Bonorum Litigiosorum semmi erő nintsen, és az I. urnak mostani hozszas Allegatioja nem egyéb, || hanem ipsissima Thautologia, és azért a mostani A. Ur Allegatioja szerént, az A. Ur ez Actionalt Bonumakot adjudicaltatni kívánnya. Caeterum inhaerendo suis etiam prioribus prot[estatur] et v[erbis] fusius.

I. inhaeréal maga előbbeni iratásának, et verbis fusius.

Deliberatum:

Inctus absolvitur ab impetitione Actoris.

A. Apellat Causam praesentem ad forum Superius cum protestatione, et cupit transmitti.

Deliberatum: transmittitur.

I. Protestatur de ulterioribus expensis et fatigiis.

A. novum insinuat remissa apellatione.

Anno T. die T. in T.

Causa Illmi T. ut Actoris et Novizantis, contra et adversus T. ut I., et Actor per antedictum exhibet Literas Simplicis Novi Judicii, solito deposito onere f[1].

Legitimus I. per Procuratorem T. petit Par tam ex Novo, quam etiam ex Litteralibus Intrumentis penes id productis, et producendis, et prot[estatur].

A. si que habiturus Litteralia Documenta ducit ad Hospitium Domini Notarii.

Deliberatum.

Par conceditur.

Novum proponitur (et in fine) a mint mindezek e Processibus hactenus agitatis clarius patescunt, a' mellyekre magamat revocálom is melly mellett Procurátorom hibás Allegatiojit is ut infra revocálván, magom és Procuratorom fogyatkozásait és hibáit így reformálom.

1mo: Kellett Novizálnom etc. és így megkívánom, hogy az in Anno T. die T. Mense T. pronunciált Deliberatum emendáltassék és az I. ur iuxta Actionata convincaltassék, et prot[estatur.]

Anno T. die T. Mense T.

51

Mlgos T. Ur mint Actor és Novizans, a Mlgos I. Ur ellen per antedictum dicit: Anno T. die T. Mense T. exhibéaltatott Novumat eodem Anno T. die T. exhibeált Documentális Levelemmel edgyütt párra vette volt volt a Mlgos I. Ur, mellyeket mostan is reproducálván, és ujj Inquisitoriám mellett bizonyságaimat sístálván, judiciumat alázatosan várok, tam juxta continentiam Actionis, quam vero Novi punctorum et prot[estatur.]

Legitimatus I. et Novizatus antequam ad Novi puncta responderet, cupit Novum in paribus perceptum perlegi cum protestatione. Lectis Novi punctis, ad 1^m Novi punctum etc. (hic ordine ad omnia Puncta respondit), tandem taliter Concludit: melly szerént kívánnya az I. Ur, hogy az in Anno T. die T. Mense T. pronunciált Deliberatum vigoráltassék, cassáltatván az A. Ur mostoni non reale, hanem tsak nominale Novuma cum refusione expensarum et fatigiorum etc. et prot[estatur.]

A. in puncto 2do sui Novi opponált objectiojának ultrocedendo nec de eo Judicium expostulando, ad caetera reponit et quidem 1°: Az I. Urnak a' 3^{dik} punctumra tett reflexioji iránt, az holott is a' Revocatio disputáltatik, melyet is Hazánk Törvénye Trip. Par. 2. Tit. 79. et 86¹, definéálván ki ki facultátatik még a' pronunciált Deliberátum, és bé adott Levelek után is in tantum, in quantum akarja Procurátorát revocálni. Melly ellen az I. Urtól citált exemplum nem is operálhatik, mert otthon T. ő Kigyelme maga Litis contestátioja szerént Judicium pronunciáltatván, abban acquiescált, és midön a' más Párs kívánta volna apellatioban provocálni, az ellen contendált, és így magáénaq tette, és azért nem mondat-

¹ Helyesen Tr. II. 79. és 80.

tathatott, hogy praeter nutum, et voluntatem lett legyen az a' kis Contestatio, mellyet azután kívánt revocálni, 's azért nem admittáltatott. 2do Contendál az I. Ur etc. (sic concludit). Ezek szerént tehát az I. Urto praetendált Novum nemcsak Nominativumnak, hanem valóságosnak és világosnak, tartathatván, nem volt, 's ma sints az I. Urnak semmi fundamentuma azoknak manutentiojokra; azért juxta Actionem kívánnya az A. Ur az Actionált Jobbágyakat kezében adjudicáltatni et prot[estatur.]

- I. inhaerendo praemissis suis allegationibus sequentia addit: 1mo
 52 Igaz az, hogy || Litis Contestatit in praesentia Principalis tett legyen az A. Ur Procurátora, és azért ut supra non praeter, sed secundum informationem lévén a' Litis Contestatio, nem lehet revocálni. 2do Ha szintén a mostani reproducált Instrumentumok szerént semmi Jussa is nem constálna az I. Urnak azon actionált Jobbágyokhoz, nem tartozik az I. Ur semmi proprietássát azon Jobbágyoknak meg mutatni; hanem az A. Ur tartozott volna a' Birodalom mellett proprietássát demonstrálni. Actore enim non probante suam actionem, Inctus non tenetur docere, sed debet simpliciter absolvi etc. et prot[estatur.]
- A. inhaerendo suis superioribus, ad proxime allegata dicit: etc.
 I. ad praemissa haec etiam addit: etc.
 A. dicit: Petitio haec Domini I. est illegalis etc. et prot[estatur].
 I. si Procurator Domini A. Judex esset, quod dicit judicaret et prot[estatur] etc.
 A. dicit: judicabit tertius.

Deliberatum:

Exceptio contra quosdam judices facta non tenet, mivel nintsenek a' Bizonyságok Inquisitoria Relátóriában.

- I. apellat, cupitque transmitti cum protestatione.
 A. contendit: Simplex exceptio lévén, nem transmittáltathatik, annál is inkább tsak remora Justitiae; külömben is ezen egy Deliberatumnak Apelláltatása miatt a Causa meritumának revisioja nem suspendáltathatik, azért Deliberatumunknak nem transmittáltatása után ha szintén protestálna is az I. Ur de Preceptoris, meg kívánnya az A. Ur, hogy a' Causa in merito revidéáltassék, mivel már ab utrinque concludáltatott.
- I. inhaeret suae apellationi.

Deliberatum: Non transmittitur.

I. protestatur de Litteris Praeceptorii.

A. de ulterioribus expensis et fatigiis, fructuum et servitorum praeceptione, nec non de poena illegitime extrahendi Mandati, et ut supra in merito cupit revideri.

Deliberatum: Az A. Ur részéről említettik valami constitutio, melly mellett is ezen Causának in Merito folyyni kellenék; de nem exhibéáltatik, exemplum sints reá; azért post insinuationem Mandati Praeceptorii továbbá a' Szék hozzá nem szoll.

53

Actor Protestatur super hac etiam Deliberatione.

Anno T. die T. Mense T.

Méltóságos T. Ur, mint A. proclamáltatván per Antedictum az I. Urat, dicit Dominus A: Anno T. die T. A' fenn forgo Causa ab utrinque in merito Concludáltatván, midön Judiciumnak kell vala proferáltatni, az I. Urtól movéált holmi exceptionak nem adjudicáltatása appelláltatván és nem transmittáltatván, de Litteris Perceptorii, protestatio ugyan insinuáltatott az I. ur részéről; de a Mandátum extráháltatott é vagy nem? moston az A. Urtol cum protestatione nem contradisputáltatik, sufficit, hogy a' causa modo legitimo mind eddigis nem repetáltatott és azért megkívánnya az A. Ur hogy az említett Lévátán lett Allegatiok, repositiok, 's mind két részről valo conclusiok, vel saltem pro mollitia Inclytae Seditiae utrarumque Partium felolvastassanak, és Judicium pronun-ciáltassék et prot[estatur.]

I. Novizatus, contra et adversus Titt. Legitimum Actorem, et Novizantem, per Procuratorem antedictum pariter cupiendo, ante acta et exhibita pro Informatione perlegi addit superioribus exhibitis, Contractuales d[e] d[a]to T. die T. Mense T. emanatas legitime confectas etc. Megkívánnya tehát az I. Ur a Jure, hogy az in Anno T. die T. Mense T. pronun-ciált Deliberatuma a' Nemes Széknek (cassáltatván az A. Ur novuma) vigoráltassék cum refusionibus expensarum et fatigorum, et prot[estatur.]

A. servatis sibi reservandis antequam ad proxime producta contenderet, reponeretque, cum protestatione ante acta legi, perlectisque praeallegationibus dicit A: a mostani exhibéált Instrumentumak Sub litteris T. T. et T. szintén legálisok volnának is; de post conclusionem causae, et Judicio submissionem semmiképpen, annál is inkább sine ullo Remedio bé nem férhetnek, mellyről Judiciumatis vár az A. etc. (praemissis praemittenda tandem Concludit).

I. ad praemissas reponit breviter: Minekelötte a Pársok concludáltak volna és a' Conclusiora Deliberatum lett volna, penderer lévén még a' Causa, tam de lege, quam de praxi szabad az előbbienekhez, tam scriptis, quam exhibitis annectálni etc. quod Moderna allegata vero insistit suis superioribus etc. et prot[estatur.]

54 A juxta priora sua allegata binas exhibet Inquisitorias.
I. reponit etc.

Deliberatum:

Az A. Ur novumának fel olvastatása mellett fel vétettek a' Pars Uraknak mind az elébbeni Lévátabeli t. i. de Anno T. die T. mind pedig a' mostani Lévátában pro et contra positive le tett Allegátiojok meg vizgáltottak az A. Ur részéről exhibéált recens Levelek u. m.: egy Divisio etc. item de Anno T. die T. Mense T. Pronunciált Nemes Szék Deliberátumát is mind ezek felolvastatván a' mint az I. Ur contendál Allegatiójában, hogy a' Novum tsak nominale volna, vétetett elsöbben in Statum Quaestionis: Haaz A. Ur Novumában van é valami Novum? De minthogy a' praerecenséált A. Ur exhibitáiból per clarum constat, hogy ujj Exhibitum az Allegatiokból is tapasztaltatik, hogy nova ratiok, és Allegátioik proponáltatnak, azért az A. Ur novuma Stálni adjudicáltatik. Mellyre nézve vévén fel a' Novumnak Punctumait, ubi in puncto 1° et 2do quoniam exceptio per Partes remissa est, ideo siletur de his; A mi pedig Veress Sámuel Atyánkfia ellen excipiáltatik, hogy Cancellistája lett légyen az A. Ur Attyának, ezen rátióra nézve a' ferendo Judicio nem removéáltatik; és azért puncto 3° A' Procuratoria revocatio ellen az Actor Urnak a' mint az I. Ur contendál, juxta citatos Decr. Tr. P. 2. Tit. 79, 80 et 81 az A. Ur ezen remédiumtól* nem praeccludáltathatik. az allegative citált Deliberatum sem suffragálván az I. Urnak, mivel azon Deliberátumban a' Revocans succumbált nem azért, hogy Litis Contestatiojéül nem revocálhatná, hanem hogy in Judicio nem comprobálta, és azért penes hanc revocationem a' mint az I. Ur contendál az Actorea Pars Ur Novumának punctumai ellen concertatis Consiliis rumináltatván az pro et contra lett Allegátioik és azoknak dijudicáltatására az recens fassiokis minthogy külö-

* Tévesen még egyszer: az A. Ur.

böző Utrumok mellett recipiáltottak Apor Ferentz Fassióján kívül melly is mint Procurátoré in Censum nem jött, || ezen kívül a' több fassiok mind ad autenticandum admittáltatván, mind de certitudine rei modificativa in figura Iudicii meg examináltatván, az allegatiojokkal edgyütt confrontáltottak de a' melly exemplumakat a' Párs Urak véznek fel etc. Minthogy az Actionált Keresetnek dijudicálására pro exemplo nem aplicáltathatnak, azért ha szintén az exhibéált Divisio, mellynek külső sollemnitássárol az I. Ur contendál, in Iudicio fel nem vétetnék is, de constál azon kívül is mind a' mostani ujj fassiokból, ha a' quinquagenáriusok fel nem vétetnének, hogy az Actionált Jobbágyakat az A. Ur Praedecessorai birták, constál az is, hogy az I. Ur édes Attya idegentől váltotta ki az az actionált, és adosságban elfoglaltatott Jobbágyokat és azért a' mi ' mostani Possessioját illeti az I. urnak, mint-hogy zállagos Jusson fundál, az A. Ur possessioját nem evértálhattya ha tsak proprietássát az I. Ur az actionált Jobbágyokhoz nem stabilálná, és azért méltán az I. urnak a' proprietas comprobáltatására digrediálni kellett; de rumináltatván az I. Urnak ezen causa egész processussában exhibéált Litteraléji, ugy allegatioja is perpendáltatván mind azokkal az Actionált Jobbágyokhoz való proprietássát nem edocéállya; Mutattya ugyan az I. Ur vi Contractus de Anni T. emanati, hogy T. ágtol az I. praedecessori megvévén rata portioját, azzal T. nevű Jobbágyot is apprehendált, 's Inquisitoriájában az I. Urnak Sub Littera T. inferáltatik, hogy a' Testisek Málnáson tsak egy Vántoráról emlékeznek; de mint-hogy a' mostani Vántorák, ugy T. T. adosságért az A. Ur praedecessorinak kezéből való el foglalások sufficienter contestáltatott; proprietássának pedig demonstrálásában ezen Vántorákhoz semmi condescendentalis discussiot az I. Ur nem tett, és a' praedecessoritol in praemissis vásárlott vántorával nem conjugálta, 's hogy a T. ágtol quo quo modo || deveniált volna is a T. ágra ezen actionált rész nem comprobáltatott, hogy a' szerént a' Szék is maga Iudiciumát tehette volna, azért az előbbi de Anno 1760 10ma Junii pronuntiált deliberatum penes hocce Novi Remedium emendáltatván, minthogy az I. Ur mostani exhibitái mellett praetendált proprietássát nem comprobálta, tehát vi longae et firmioris Possessionis etiam az Tituli praesumptio pro Tit. A. stálván, tartozik az I. Ur az actionált Bonumakot juxta Deliberatum de Anno 1759. 10ma Julii pronunciatum az A. Ur kezében ereszteni depositis deponen-

dis, a' Summae amissio, usus fructus, expensa, fatigium refugio-
javal az I. Ur hocce Judicio nem oneráltatván.

- I. Apellat Causam praesentem in quantum remissio Bonorum est
adjudicata, cum tota sua Serie et processibus, eo, quo mos et
consuetudo requirit antiqua, et cupit transmitti et prot[estatur.]
A. pariter apellat in quantum usus fructus, expensarum item
et fatigiorum refugio, nec non praetensi pignoris amissio non est
adjudicata cum tota sua serie et processibus et etc. prot[estatur.]

Deliberatum: transmittitur.

Anno 1765 etc. T. Mense T.

Causa Illmi T. ut A., et in parte Apellantis, Contra et adversus
T. ut I. pariter apellantem.

Pro A. Procurator idem qui antea, medio cujus exhibendo Litte-
ras Transmissionales Inclytae Sedriae inferioris, attunc Sedis
Siculicalis T. cupit legi, ac Dominum Inctum juxta Actionem con-
vinci et Aggravari, deliberationemque dictae Sedriae ultimam
emendari in tantum, in quantum expensae et fatigia, usus fruc-
tus item non sunt adjudicata; imo nec Summa investita judiciali-
ter Amissa determinata, et insuper in Altero tanto non est Con-
victus idem Dominus I. et prot[estatur.]

57 Pro legitimo Tit. et Appellante, contra et adversus Legitimum
|| Tit. A. procurator idem qui antea, medio cujus antequam exhi-
bitae Litterae Transmissionales perlegerentur, revocat suum
Procuratorem apellantem in quantum Judicio inferioris Sedriae
non fuit contentus, et juxta idem Bona Actionata non remiserit,
virtute hujus revocationis submittit se adtunc inferioris Sedriae
paratusque Actionata Bona remittere ad tenorem ejusdem Deli-
berati. Caeterum reservat sibi Generaliter reservanda etc. et
prot[estatur.]

Actor juxta modernas etiam suas praemissas et adjudicandas
etiam praetensiones, Actionatos Jobbationes in eodem statu quo
tempore admonitionis et non levationis summae fuerant accep-
tat, etc. et prot[estatur.]

Inctus ut supra juxta Deliberatum paratus remittere, et pro-
t[estatur.]

Anno T. die T. in Loco.

Illustrissimus T., velut Actor, in Superiori Levata contra T.
velut I. exhibitarum Transmissionalium Lectionem cupit per ante-

dietum continuari, et Judicium pronunciari etc. et prot[estatur.]
I. Legitimus insistit suis superioribus, hoc est revocationi, et
pr[otestatur.]

Anno T. die T. in T.

Deliberatum: approbatur prius.

A. Appellat Causam praesentem cum tota sua Serie et processibus
ad Inelytam Tab[ulam] Regiam, cupitque transmitti.
I. contendit verbis.

Deliberatum: transmittitur.

I. protestatur de ulterioribus expensis et fatigiis, et poena illegi-
timae appellationis etc. etc. ut supra.

Idea Divisionalis patenter exarati.

Praemissa talis esse potest.

Mü a' kik oda alább is neveinket fel irtuk, u. m.: C. Szt. Simoni Endes Antal, és T. T. Mindketten Nemes Személyek, Felséges Koronás Apostoli Királyné Asszonyunk Nagy Erdély Ország Mlgos Törvényes Királyi Táblájának Hütös Irodéákji, és az alább megirando dolognak egyenes és hivséges végben vitelére nevezetesen ki eresztett Notariussi: adjuk tudtakra és örök emlékezetekre mindeneknek valakiknek illik, moston élőknek és ezután léjendőknek ez Levelünknek rendiben, hogy ezen folyo 1776-ik Esztendőben Kisasszony havának 28^{kán} midön lettünk volna (in Possessione, *vel* Portione nondum divisa Dnorum T. T, Filiorum T. de T.) Nemes Küküllő Vármegyében Gyulas nevü faluban, Néhai Tkts. Nemes Horváth Ambrus Ur édes gyermekei még el-nem osztott Nemes Udvar Házoknál, jelenék meg ott' mi előttünk Mlgos Galgotzi Köszegi Antal Ur Nemes Erdély Fejedelemségnek, és Nemes Magyar Ország ehez viszá ragasztatott Réseinek egyik Nagy érdemü Itélő Mestere, mind Kedves Feleségének Mlgos Asszony Horváth Juliánnának valóságos Törvényes Plenipotentiáriussa, penes Litteras suas Plenipotenciales nobis in specie productas et exhibitas, Nem Különbem Nemzetes Horváth Farkas Ur az Hazai Királyi Cancelláriának Hites Iro-Déákja és Notariussa, ugy Horváth Borbára Iffiu Asszony Cs. Tusnádi* Pálffi Péter Ur Házas Társa, most említett férjével Pálffi Péter urammal (kik is mint hárman u. m. Juliánna, Farkas és Borbára Gyermekei elébb irt Néhai Tkts Nemes Horváth Ambrus Uramnak, akkori feleségétől hajdoni Geréb Kristina Asszonytól születtek) és kérének megedgyezett akaratbol bennünket: hogy tsak elébb nevezett kedves emlékezetü Attyoktol maradott, és szállott, 's nemes Küküllő Vármegyében

* Hibásan Cs. Tasnádi.

említett Gyulason és Buzás Bessenyőben, ugy nemes Kolos Vármegyében Faragon lévő 's még eddig elé fel nem osztatott Rész Jozságaikat egyenes három részekre el || szaggatnok, és osztanok, 's kinek kinek jutando Részét megkülömböztetnök, 's kezében adnok. Mü is ezért az illetén kéréseknek egész kötelességgel engedelmesskedni kívánván, a' fenn irt Napon és helyen azon Gyulasi és Buzás Bessenyői és Faragoi Atyai Ös Jozságokat, minekutánna minket e' végre mind három felek kézbé' adással az oda alább megiratando kötés alatt megbiráltanak volna, három egyenlő Részekre, rész szerént Atyafiságos Megedgyezés, de rész szerént Nyil huzás által, az arrol Re[gi]o-Tab[ularis] Cancellisták T. T. T. T. által ezen Esztendőben készített 's költ hiteles Inventáriumakból, vagy is Conscriptiokból, e' következendő mod szerént felosztottuk:

1mo Hic describitur Curia Nobilitaris cui fuerit data, sub quibus Conditionibus? quibus Allodiaturis internis et externis? quibus denique Jobbationibus Agris, Faenetis, ac aliis omnibus appertinentiis, seperatim [!] et specificice declarandae, describendae et adnominandae.

2do Personae alteri pariter que contigerit, rata itidem denominanda, sub iisdem Clausulis, ut in 1mo dictum est, sic 3^{tiae} personae etc.

Post distinctam Partis cujuslibet ratae specificationem Conclusio talis esse potest:

Mellyek e' szerént három egyenlő részekre elintéztetvén, sött valossággal is elosztotván 's mindenik fenn titulált Atyafinak állando 's örökös birás végett kezekhez is adattatván, ha valami Szántó vagy Kaszálo, ugy egyéb akármi is a' mostani Jozságok Conscriptiojában valami modon bé nem ment volna, 's e' szerént ezen Osztályból is kimaradott volna, és ez után tudodnék meg, vagy világosságra jönne, vagy pedig másoknál volna, 's mások által valami szin vagy terh alatt, vagy a' nélkült is biratnék; tehát az előbbenieket ugyan három egyenlő részekre osztani ezeket pedig közönséges költséggel, és fáradtsággal ki keresni, és ugyan három részekre osztani minden időben tartozzanak. Ezt is világosan ide tévén és értvén, hogy a' mutua Evictio is egy más között fenn maradjon minden Törvényes Impetitorok ellen, az az ha valamellyik a most megosztozott Atyafiai között idővel maga részére jutott Jovaiból akár mit is Törvény utján el vesztene, a' más két Atyafi tartozik plene et adequate legotton minden perpatvar és ha-

logatás nélkül tsak egy Octavalis admoni[ti]ot praemittálván bonificálni sub poena Articuli harum vigore mediante exequenda, ugy az arra tett költséget is a proportione eadem occasione ki fizetni.

Melly e' szerént véghez ment Osztálynak szentül és örökösön valo megállására sokszor megnevezett Mlgos Itélő Mester Köszegi Antal Ur, mind kedves feleséginek fenn tisztelt Mlgos Asszony, Horváth Juliánnának valóságos Plenipotentiáriussa Horváth Farkas Ur, és Horváth Borbára Asszony magok személyyek szerént magokat, és két ág maradékokot, Successorokat és Legatariussokat két száz forint büntetés alatt kézbeadással is kötelezék illy okkal, hogy ha valamellyik fél vel in toto, vel in parte ezen most véghez ment osztálynak rendit violálná, vagy violálni tsak kívánná is, legotton a' két száz forint Summát a' megállo fél, a' meg nem állo felen akár melly Törvényes Executorok által mind annyiszor, valamennyiszer tselekedné meg vehesse vétethesse semmi Törvényes akadály ellent nem álhatván, mégis ezen Osztály maga valóságában megmaradjon állandoul és örökösön, mind azon által ki vévén innen és fenn tartván Horváth Borbára Iffiu Asszony részire jutott Udvar Ház helyly aránt formált praetensioját, hogy t. i. az assignált Udvar Ház helylyel meg nem elégedvén, hanem még melléje bővebb jobbitást kívánnván, ezt saltem in hoc puncto Törvény uttyán fogja keresni. Mü is arra nézve irtuk meg mind ezeket a' mi igaz Hitünk szerént ez jelen valo Levelünknek rendiben, mellyet jövendöbéli Bizonytság végett talajdon (!) nevünk le irásával, és szokott petsétünknek ide Nyomásával meg is erőssítettük. Költ a' meg irt helylyen, Napon, Holnapban és Eszten-döben.

Observationes de Instrumentis Litteralibus.

61

1mo Aliud est Publicum, seu Authenticum, sive quod publicam habet auctoritatem, ut sunt Instrumenta (intellige Litteralia): 1mo Manu publica seu Notarii manu propria confecta.

2do Authentico Sigillo munita.

3° Auctoritate Judicis emanata.

4° In facie Sedis Judiciariae scripta.

5° De Archivo publico legitime extracta.

2do Aliud est privatum seu non Authenticum, sive quod fit a Personis privatis, qualia sunt: Chirographa, Epistolae missiles.

[a))] *De Instrumentis Authenticis Observa.*

a) Illa legitime emarata perpetuam habent firmitatem.

b) Plenissime probare in Judicio, nisi aliqua rasura cancellatione, mancitateque aliquali laboret.

c) Omne Instrumentum publicum, manu vel auctoritate personae Publicae emanet, Annus, Mensis et Dies, Nomen, Cognomen talis Personae publicae, item locus, in quo actus in tali Instrumento expressus celebratus est, uti et Nomina Testium eidem Instrumento inserantur.

*Quoniam unum ex requisitis ad valorem Instrumentorum sit Sigilli appressio, hinc Notandum est Tyr[ocinium] Juris Hung[arici] ad P. 2. Tit. 13.

a) Sigillum esse vel *authenticum*, vel non *authenticum*.

1mo *Authenticum* est vel *Universaliter tale*, vel *particulariter tale*.

Authenticum Universaliter tale est: ut ipsius Regis, quo ipse utitur Rex, prout olim Matthias Quintus [!] utebatur.

* Itt helytelenül 3^{uo} áll az eredetiben, holott a következő rész még a közokiratokhoz tartozik.

Authenticum pariter Universaliter tale est: Judicium Regni Ordinariorum; nec non Capitulorum et conventuum P. 2. Tit. 13. Authenticum dicitur et hujusmodi Sigillum Litteris appositum confirmans omne factum in Litteris expressum.

62

2do *Sigillum Authenticum particulariter* tale est: Sigillum Comitatum quorumlibet proprium, item Civitatum et Oppidorum.

b)) De Instrumentis privatis observa, quod Instrumenta privata, seu Scripturae privatae sunt illae, quae a Personis privatis fiunt, quarum multiplex est species, alia enim est: Apoeha seu Chyrographum, id est illae Litterae, quas v. g. Creditor dat Debitori super persolutione Debiti facta, quae apud nos vocantur Litterae Quietationales, vel quietantes.

Autographa: seu illae Litterae, quas Debitor dat Creditori, ut sunt apud nos usitari solitae Litterae Obligatoriales Recognitionales, Reservaes etc.

Syngrapha quae est Scriptura in alicujus rei fidem a pluribus confici, et utrique parti tradi solita, ut sunt apud nos Litterae Contractuales.

Notandum: Quod Litterae Missiles si expediantur in commodum et favorem mittenti, nihil probant: sed si expediantur nullo, Scribentis et mitentis favores proba[n]t.

Scripta privata alia sunt Authentica, alia autem non authentica.

Scripta privata solent evadere Authentica et in Judicio plenissime probantia 7. modis.

a) Per Subscriptonem propriae manus, et insimul Trium Testium fide dignorum.

b) per appositionem Sigilli Authentici Suae Majestatis, Capituli, Comitatus, vel Magistratus.

c) per subscriptonem ambarum partium.

d) per examinationem, et approbationem Judicis.

e) per Registrationem in publico Archivo.

f) per longam temporis observantiam et Scripturarum pro Authenticis habitionem.

63 g) denique per Confectionem earundem juxta morem et consuetudinem patriae, et Regionis factam.

3^{tio}. De impugnatione Litteralium Instrumentorum *Notandum*:

1mo Quod illa ex quatuor Fontibus impugnari possint nempe

a) ex defectu Causae efficientis v. g. quod tale Instrumentum non sit confectum a Persona Jure habili.

b) Ex defectu Causae Materialis: v. g. quod sit confectum super re illicita, et a Jure non permessa.

c) Ex defectu Causae formalis: quod v. g. in Confectione ejusdem non fuerint observatae necessariae Juris solemnitates.

d) Ex defectu Causae finalis: v. g. quod non sint legitimae sed obreptitiae, vel subreptitiae, vel narrando falsa, vel vera tacendo obtenta, vel effabricata.

2do NB. Impugnaturus quodpiam Instrumentum Litterale, debet prius et ante omnia totum ejusdem contextum et tenorem perlegere, sicque demum examinando, omnes et singulas ejusdem Causas ac circumstantias ad eorum impugnationem descendere. Quia vero frequens solet accurrere dubium de Causa efficiente Instrumentorum seu Notario Nota.

3to NB. Quod Instrumentum confectum a Notario legitime creato in uno Territorio, Regno, Provincia, etc., et sede Judiciaria modo ad praescriptum Juris, et legitime sit confectum, Confectum tamen a Notario putativo, seu tali, qui licet putetur esse, in rei tamen veritate nec actu est, nec unquam antea fuit legitime Creatus Notarius, proinde nec Titulum Coloratum habet, invalidum est et ineptum.

4to NB. De contrarietate, rasura, et amissione Instrumentorum Notandum:

1mo Quod si quis producat in Judicio Instrumenta Contra adversarium sibi invicem pugnantia, tunc neutrum valet, sed unum aliud elidit.

2do Si autem ab utraque parte producantur, et quidem ita Contraria, ut concordari nulla ratione possint, tunc illi Instrumento est est fides adhibenda, quod est dignius, et magis carens suspitione falsi.

5to: De rasura vel Deletionem Litterarum facta.

NB. Quod rasura vel deletio Litterarum facta sit in parte aliquali Substantiali Instrumenti, seu ex qua dependet vis talis Instrumenti, et desuper mota questio, ut dies, Mensis, tempus, locus, Annus, Nomen Actoris vel Incti, ac Narratio facti, aut Juris etc. tunc tale Instrumentum velut suspectum de falsitate reprobandum, et rejiciendum.

6to: De amissione Instrumentorum, ubi inter reliqua:

1mo Si Instrumentum amittatur ex facto Adversarii, v. g. quod is illud vel dilaceraverit, vel abstulerit, tunc si aliunde non

constet de tali facto Adversarii, Pars impatiata debet illud legitime probare, et simul Juramento suo Corporali Confirmare talis amissi Instrumenti tenorem et continentiam si per alios Testes praesertim Instrumentarios id ipsum probare non possit.

7mo Qui penes falsas Litteras aut Sigillo alterius, vitae simul et Bonis insidiatur, de Jure Hungarico poenam Mortis incurrit, et simul Damna per imposturas suas Causata resarcire tenetur. Art. 11. A. 1723.

Qui autem falsas Litteras conficit vel iisdem scienter et evidenter utitur in Judicio, alium in Bonis duntaxat, et non in vita damnificare satagit, praeter refusionem damnarum et expensarum, etiam poenam infamiae incurrit Art. 12. Anni 1723.

Passualium denique Litterarumque Missilium falsorum Confectores, qui alios nec in Bonis, nec in vita, nec in honore laedunt, vel laedere intendunt, arbitrio Judicis Committitur poena ibidem.

Finis.

AZ ERDÉLYI
NAGY FEJEDELEMSÉGBÉLI
MAGYAROK ÉS SZÉKELYEK
POLGÁRI PEREIK FOLYAMATTYÁNAK
RAJZOLATTYA

Egy kézi könyv, melyet Tanítványainak ki adott

Sz[ász] K[ároly],

leíratta Nagy Leopold $\overline{836}^k$ 8^{br.} N. Enyeden

— — — ex fumo dare lucem cogitat
Hor[atius].

Bévezetés

I. A' munka tárgya.

2 r.

A' Polgári törvények tudománya egész kiterjedésében véve két fő részekre oszlik, melyek közzül az első magában foglalja a' törvényes rendszabásokat (Jus determinativum) a' második pedig elé adja azokat a' törvényes intézeteket, melyek az első részben foglalt rendszabásoknak a' polgárok által lejendő meg tartattatására szolgálnak (Jus executivum).

A második rész az elsőnek segédje, őrzője, oltalmazója. Szükségesképpen azért annyi ágakra oszlik, a'hány osztályt abban lehet megkülönböztetni. Ha tehát általunk másuttis bővebben kifejtett osztályt követjük, azt mondom:

A.) A' Jus publicum rendszabásainak végre hajtását és teljesítését eszközlő intézetek is lehetnének ugyan, de ez egy olyan kényes tárgy, hogy ritka törvényhozás mert csak valamennyireis belé ereszkedni.

B.) A' politicalai rendelkezések mezeje tudományos tekintetben nálunk még* egy merőben míveletlen parlag. Az ezeknek ki vitelére szolgáló intézetek is tehát ez uttal vizsgálódásunk köréből ki maradnak.

C.) Mitsoda Jussai vannak az egyes Polgárnak, és a' Személyt 2 v. formáló egyesületeknek, mit kívánhat meg kiki más polgártársától, ezt tanitya a' polgári magános törvények tudománya, az egész törvényes tudománynak legfontosabb része, azért mert alkalmaztatása 's használása legközönségesebb. Éppen olyan fontos tárgy tehát megesmérkedni azokkal a' törvényes intézetekkel is, melyek a' Jus privatumba foglalt törvények tellyesítésben vétele, 's következés-

* Az eredetiben tévesen: meg.

képpen a' polgárok Jussainak bátorságban valo helyheztesére — a' közönséges társaságban fenn állanak.

Ilyen Intézeteket, valamint a törvények többi nemeire, úgy a magános törvényekre nézve is négyet találunk használva másutt is, nállunk is, u. m. az oktatást, politiaát, a' büntetések és a' perlést.

1.) Az első, az okosság és erköltsi érzés indito okaival serkent és unszol kötelességeink 's a' mások Jussainak sértetlen hagyására.

Ez a' neme a' törvények tekintetét oltalmazó Intézeteknek, a' kénszerítés határán kívül esvén ami tzélunkra nem tartozik.

2.) A' Politzia igyekszik — némely magokba ántatlan de rosz 3 r. következéseiket szülhető || tselekedetek meg tiltása által, a' Jussok sérelmét a menyiben lehetséges ki kerülni meg előzni. Más országok nyögnek a mindenre ki terjedő politizai törvények szövevénye alatt, Erdély az ellenkező esetben van 's azok nélkül még talán igenis szükölködik. Éppen ezért 'még politiai Codex és politiai rendszabások tudománya Erdélyben esméretlen dolgok közzé tartoznak.

3.) Mi módon igyekeznek ami törvényeink is büntetések szabása, 's azoknak telyesedésben vétele által a' törvényeknek tekintetét szerezni, azt egy külön Tudományban, A' polgári Büntető-Törvények tudományába[n] magyarázgatni igyekszünk.

4.) Hátra van tehát a 4^{ik}, talán legfontosabb intézet, a' perlés.

Az oktatás, a' politia, a' büntetések mind arra tzéloznak, hogy a' mások Jussai megsértését, ki kerültessék, meg előzzék, lehetlenné tegyék. De ezt a' czélt, ilyen emberek között mint a' milyenek mi vagyunk, tökéletesen elérni lehetetlen. Mindég voltak, vagnak és mindég találtatni fognak olyan Emberek, kik másokhoz valo

3 v. tartozásaiknak eleget tenni nem akarnak, másokat igazságos Jussaikban || megháborittanak stb. Az emberiség természeti, vagy igazábban szolván vad állapotjában maga a' megsértetett fél volt kéntelen magának elégtételt szerezni úgy, amint tudhatott. Így uralkodott az erős, szenvedett a gyenge, 's E volt a fő ok arra, hogy az Emberek polgári Társaságba álljanak. A' polgári társaság az Egyes polgárok jussainak oltalmazását magára vállalta, először igyekszik azoknak meg sértését, az oktatás, politia és büntetések intézeteivel kikerülni, arra az esetre pedig ha ezekkel az (úgj szolva) præservatívákkal tzélját minden egyes esetre nézve el nem érheti rendelte

a Pert vagy perlést, t.i.:

azt az utat és modot, a melyszerént az a' kinek más a' törvény rendelése szerént valamivel tartozik, a' tartozot tartozása betöltésére, az a' kinek jussait más megsértette, a' megsértőt elég tételre szoríthatya.

Ennek a' pernek, perlésnek, perlés modjának törvényeit foglalya magában az a' kitsin munka az Erdélyi Magyarok és Székelyek polgári Ügyeikre nézve.

a.) A Magyaroknak és Székelyeknek mondom, mert a' Szász Nemzet, mint magános törvényeiben || ugy perlése modjában is, 4 r. annyira különbözik a két Asiai Nemzettől, hogy a Szász perről külön munkát jobb írni, mint annak, a' mieinktől különböző rendszabásait közikbe elegyíteni. Ilyen munkát [írt] K. Thesaurarius practicans és feleskütt Szoszollo T. Dálnoki Intze Joseff Ur, de a' mely még a' kinyomtatásra várakozik.¹

b.) Polgári Ügyeket értek, mert azok a' tárgyak, melyek a' Katonai Egyházi és Bányász törvények rendszabásaik szerént, ugyan azon nemű Itélő Székek által láttatnak el, ez uttal tzélunkhoz nem tartoznak.

II. Ezen Munkának kutfejei.

A' Kutfök, melyeket ezen munkában használunk, éppen azok, a' melyek egy átallyába a' magános törvények tudományának kutfejei (L.a' Jus Privatum bévezetését).² Különösen pedig a' Tabularis Instructio az mely a' perlés modját tárgyzató rendszabásoknak $\frac{9}{10}$ részét magában foglalya.

A' Törvények Könyvek és Felső Rendelések ki jegyelésére (citatio) melyre anyiszor vanszükség ezen Munkában is a' lessz a' melyet a' Jus privatumban követtünk. Tsak az olyan felette sokszor elő fordulo Tabularis Instructiorol jegyzem megazt, hogy azt ezzel a' rövid ki irással *Instr.* fogom citálni.

¹ Dálnoki *Incze* József: Az Erdélyi nagy fejedelemségben lakó nemes szász nemzetnek törvénykezésmódja. Megjelent Brassóban, 1837. Petrik II. 217, Szinnyei V. 112.

² Szász Károly: Erdély Polgári Törvényeinek tudománya. Nagy-Enyed, 1831—32. EME. kéziratár 1286. sz. A bevezetés a jogforrásokkal foglalkozik.

Ezen Munka tárgyának nintsenek szövevényes osztályai, az előadás rendje a' lesz a' melyre maga a dolog természete vezet. Felveszünk egy Embert kinek mások jussai megsértéséért törvényes keresete vagyon, a legelső pontol a' melyet megfontolnia, a legelső lépéstől a' melyet megtennie kell, az utolsóig lépésenként és pontonként az egész per folyamatyán keresztül vezetjük, mindeneknél a' szükséges magyarázatokat, oda illő rendszabásokat, környül állásos utasítást megadjuk, a' véletlen eseteket, történhető változásokat, közben jöhető rendeletlenségeket megemlityük, azokhoz képpest mit kellyen tselekedni, megmagyarázzuk, és ezekből a természetes rendel elé adott a' törvényekből megbizonyított magyarázatokból fog állani maga a' munkánk Első Része.*

5 r. Egy Erdélyi per folyamattyában, igen sok olyan lépések fordulnak elő, melyeknek bizonyos meg határozott formájú levél mellett kell véghez menni, és ezen leveleknek formái törvényeink által néha olyan szorossan meg vannak határozva, hogy ezektől veszedelem nélkül el távozni nem szabad. A' perlésben || rendre elé forduló lépések alkalmatosságával, tehát az ilyen perbeli, vagy ugy nevezett *oklevelek* törvényes formaivalis megismerkedünk, azoknak példáit leirjuk meg gyűjtyük, és ezen gyűjtemény lesz Munkánk egy igen hasznos 2^{ik} Része a' következő czim alatt:

*Az Erdélyi Magyarok és Székelyek
per-folytához tartozó oklevelek formái.*

* „Első Része“ az eredetiben tévesen mint cím szerepel.

Az Erdélyi Magyarok és Székelyek polgári pereik folyamatyainak rajzolatya.

§. 1.

A' ki maga Jussát más által meg sértve lenni képzeli, mi-
modon szerezzen magának elégtételt? e tehát a kérdés.

1^r A' régibb törvények egy esetben a' privát erőszak által valo
elég tételtis meg engedték volt, t. i: a Tr. I. 68. szabadságot ad
arra, hogy azt, aki az én tsendes birtokomba lévő Jóságot portéká-
kat sat., vagy a^s Szüleimről, atyámfiáról nyilván reám szállott
örökséget, erővel elveszi elfoglalja vagy abba még elébb mint belé
ül, egj esztendő alatt az elfoglaltatástól számlálva énis haszonlo
erőszakkal a törvénytelen || birtokból* ki vessem magam vagyonyát 5 v.
vissza vagy el foglalyam, de

a.) Ezen még a vad idők maradványaiból örökölt erőszak
modja helyett az ujjabb törvények egy törvényes eszközt, az ugy-
nevezett panaszos keresetet (Spolii processus, quærusus proces-
sus) állították fel 's ma már az erőszakkal elfoglalt birtok Vissza
Szerzésének ezen az uton kell esni, az Appr. III. 8. szerént.

b.) Tsak ugyan az erőszakos ellentállás jussa az elfoglalni
akaro ellen, 's hevenyében valo visszafoglalás jussa, tsak hogy az
közbenvetetlen legyen, mais áll anyira, hogy az ember nemtsak
életét, hanem (legalább fekvő) jószágát 's azt erőszakos meg táma-
dónak halálávalis (cum moderamine inculpatæ tutelæ) oltalmaz-
hattya.

2.^{or} Rendszerént tehát, az elégtételt törvényes uton kell keresni
's a' követelőt ettől az egyező levélben ne talám bé iktatott ellenkező
fel hatalmazás is fel nem menti, és ez azután a' *perlés* (processus
judiciarius, processus, lis, litigatio) Verbötzi nyelvén sokszor
acquisitio p. o. II. 76. §, II. 82. §. 2.³ mely abból áll, hogy a' maga

* Az eredetiben tévesen kétszer áll.

³ A hivatkozások nem egészen helyesek; az *acquisitio* előfordul a
Tr. II. 82. §. 1, 5, 22.-ben.

6 r. Jussát meg sértve érző és ameg sértő között fenn forgo ellenkezés, a törvénytől arra rendelt személy vagy rendszerént személyek eleibe terjesztetik, a' ki || vagy akik a' követelés törvényes vagy törvénytelen voltát a' törvények által ki szabott modok és formák szerént meg itélvén ezen ítélet ha a' szükség kívánja elég-séges közérőnekis reá fordításával elégtételbe vétetik.

Igy tehát a perlésben:

a.) Három Személy (egyres személy vagy egyesület) forog okvetetlenül. H. T. K. B. V. 13. §. 4.⁴

1.) Az aki jussát meg sértve érezvén mástól elég tételt kíván a' panaszo v. Felperes (Quærulans, Actor).

2.) Az akitől az elég tétel kéretik (a bépanaszoltatott Alperes) Quærulatus, reus, Incattus, Inctus azaz in causam attractus. I.

3.) A kia két fél közt fenn forgo ellenkezést elítéli, (Biro, Itélő Szék)* Judex quasi jus dicens H. K. 13. §. 1. Forum, Judicium, Tribunal.

b.) Elő fordulnak természetes rendel azok a' lépések, a' melyek-szerént a' kereset elő adatik, megbizonyittatik, megítéltetik és az Ítélet telyesedésbe vétetik. Elő fordulnak még más a' perhez járulo Személyek, elé fordulnak levelek sat.

Eszerént tehát egy perelni akaronak tudni kell

1^{or} azokat a rendszabásokat, melyeket a Törvények a' perben elő fordulo személyekre nézve meg határoztak p. o. ki perelhet, kit lehet perelni, az ügyet melyik Biró eleiben kell vinni.

6 v. 2^{or} Esmérni kell azon törvényes lépéseket 's azoknak ki szabott modját, melyek a' perfolytában elő fordulnak, azokat a' személyeket, s azoknak törvényes tulajdonságaikat akik a perhez járulnak.

Miis tehát ezen rendet követve

1^{or}) Elő adjuk mind azt amit ami törvényeinkben a Felperesről, Alperesről és Birorol meghatározva találunk.

2^{or}) Elő számláljuk és a' Törvények szerént meg magyarázzuk a' perben elő fordulo lépéseket, meg említvén és a' Törvények

* Az első zárójel az eredetiben hiányzik.

⁴ A Hármaskönyv bevezetését rövidíti így a szerző.

értelme szerént meg határozván mindenütt az ezen lépések alkal-
matosságával a' perben elő fordulo Személyek téteményeit, alevelék
formáit.

I.

A' perben mulhatatlanul elő fordulo Személyekről

A. Felperes.

§. 2.

Közönségesen véve és rendszerént minden egyes embernek
jussa van a' maga állított sértetteteseiért mást megperelni, ezt a'
Just ami törvényeink *Actoratusnak* (helyesebben lehetne agendi
activitas) nevezik, amit magjarul Felperességnek fordították,
rendszerént tehát minden embernek a' maga sérelmeért valo per-
lésre vagjon Actoratussa vagy Felperessége. De

a.)* meg kell jegyezni, hogy tsak *maga sérelmiért* mas 7 r.
Javai meg sértéséért perelni nintsen senkinek actoratussa, kivévn
azokat a' Személyeket, akikre egyenesen a' mások Jussai oltalma-
zása van bizva, mint az atyák, gyámatyák. Továbba a' Társaságok',
Egyesületek Igazgatói sat. 's az ország 's Fejedelem Jussáért, vala-
mint a' polgári bűnök megbüntetésére az ugy nevezett köz fel-
peresnek, és ezt a' Szabályt némely tekintetbe olyan szorosán
tartya ami Törvényünk, hogy a' pereltetés Jussát, még másra
egyezősképpen át ruházni nem engedte meg ami törvényünk t. i.
ha nekem valaki más akárki eránt valami keresetem lehet, szabad
ugyan személyesre (plenipotentiaris) biznom a' per folytatását,
a' ki az én részemre követelt (*pretendált*) Just ki perelye, de
magát a' követelés Tárgyát másra által nem szállithatom, ugy-
hogy az által vevőnek légyen, maga részére perelni jussa, az az
Felperessége. Ez ama hires törvényes szabály, melyet Verbőtzi
igy fejezi ki T. 27. §. 5. *lites pretio venundari et coemi non pos-
sunt*, melyet mind azon által, bizonyos meg határozásokkal sőt
igen nevezetes kivételekkelis kell érteni, helyesebben így lehet 8 r.
ki fejezni:* || személyes megbántásért, 's fekvő Jozság iránt állit-
tott örökös tulajdoni jusért valo perelhetést vagy Felperességet
nem engedheti senki másnak által. Fenn marad tehát másnak által
vagy elis adható jussuk:

* Az eredeti 7. lapot kitépték és az itt közölt szöveggel pótolták..

a.) a' fekvő Jozság vissza szerzésére valo Juss ha nem örökös hanem ideig oráig tarto birtokolása alá volt másnak által adva p. o. másnál zálogba haszonbérbe lévő Jozságomat eladhatom, 's a' meg vevő azálog haszonbérlet sat. nak feltételeinek meg tartása mellett azokat ki veheti 's ha nem adják ki perelheti;

b.) jövendőbeli örökség, p. o. az Atyámrol reám szállandó Jozságot előre eladhatom azon törvényes képzet nyomán, mi szerént a' törvényes örökös a' meg holt személye létezését azörökségre nézve folytatónak, 's a' kettő e részben egyszemélynek tekintetik. De ha az Atyám azt még életében elidegenitené, ugy örökség nem lessz, 's nints semmihez szava, a' meg vevőnek maga neve alatt ki perelni lesz felperessége.

8 v. c.) Fel kelhető 's pénzbeli követelések nevezetesen || másnál lévő pénz tartozások (activum debitum).

d.) A' töllem más által hatalmasul elfoglalt fekvő birtok iránti Jussomat által adhatom é másnak, kérdés alatt van. A felvett alap elv szerént inkább lehet tagadolag felelni.

b.) Önnön meg sértődéséért sem perelhet minden ember, minden ellen, 's mindennemű tárgy iránt. Jelesen:

1) Nem perelhetnek senki ellen azok, kikre valo fel ügjelés, tetteik vagy dolgaik igazgatása 's ezzel együtt a helyettek valo perlésis másra van bizva. Ilyenek:

1.) Az atyai hatalom alatt lévő gyermekek, kik helyet perel az atya, kivétel** a.) Szerzeményeire H. K. I. 5. b.) Házassági viszonyaira nézve. c.) Ha éppen maga az atya ellen akar perelni a fiu mire jussa van a' H. K. I. 53. 's 54. szakaszaiba felhozott okokbol az ősi Javak fel osztásáa nézve, de más okbol, Attya ellenis a' fel nem szabadult (nememancipalt) gyermeknek felperessége nints.

2.) Gyám gyermekek (pupilli) kik helyett perel gyámatyok (Tutor) ugyan azon kivétellel, mint az atyai Hatalom alatt lévő Fiu, de a' gyámatyá ellen valo perlésnek a' Gyám Gyermekek részéről || helye nints, minthogy köztök az ősi Jozság meg osztása feletti per nem foroghat fenn. H. K. I. 124. §. 1.

* 7 v. üres, a 8. r. elején áthúzva a következő szöveg áll: *bb) egybizonyos tárgyra nézve*

1) Maga kötelezését, nem tsak hogy senki el nem ronthatya: *nem kell leírni — eddig —*

** Az eredetiben tévesen zárójel áll.

3.) Felvigyázat alatt lévők (curatelati) kik ép korokbanis elmebeli hijjánosság büntető fogságban létel vagy vesztegetés tekintetéből javaikra nézve felvigyázat (curatela) alá vettetnek. Ez utolsók a vesztegetők részéről a' nem perelhetés és felvigyázóknak (curator) helyettek perlése csak vagjont tárgyazó perekre nézve értetődik. Személyökre nézve pedig tulajdon felperességgel birnak. Hajdon a' 12 esztendő* meg haladott éretlen (ugy nevezett törvényes) koruak (legitimæ ætatis homines) hasonló tekintetben vétettek t. i. Felvigyázójok Curatornak neveztetett, 's pereik magok neve alatt folytak. De a' 1791. 52. cikkely (ámbar nem elég világosan kifejezve) a szokásos törvény pedig kettségben hozhatatlanul egj sorba helyezettette ezeketis, perlés tekintetében a' gyám gyermekekkel. Felvigyázójok tsak ugjan Curator név alatt gyakorolja a Tutori Jussokat.

4.) Társaságok, egyesületek magok általános nevek alatt nem perelhetnek, hanem helyettek 's részekre perélnek különböző nevü Előljárokik, felvigyázók mint képviselők. Ide tartozik a' köz Felperes, ki ország Fejedelem || jussáért 's a' közbünösök ellen 9 v. folytat pert.

2^{or}) Nem perelhetnek, de tsak nemes ember ellen, a' parasztok H. K. III. 31. §.⁵ de igen a' polgárok, mert ez seholt sem tiltatik. A' paraszt helyet tehát perel a' Földös Ura, pártfogo (protogens) vagy ha ez nem akar a köz felperes segítő (assistens) czim alatt, hasonlólag ez a Földes Uratlan szabad parasztkért (libertinus) 's paraszt közönség Magjar országon több nemű perekbe, p. o. egyezmények, zálog, anyai ágon illető örökösödés tárgyában sat. van felperessége a' parasztnak Nemes ellen is.

3^{or}) Azis aki személyére nézve a' perelhetéstől el rekesztve nints, élrekesztetik nemely tárgjra nézve u. m.

a.) Hamis esküvésért, betsület vestéssel büntetett ludas, hajdon semmiért sem perelhetett, H. K. II. 30. §. 4. Ma talám a' (köz vélekedés szerént) csak betsület sérelméért nem, mint szintén más akármik okbol, betsület vesztésre ítél[etett] (infamizált) ember. Némelyek azt állityák, hogy a' ludas egyebért sem, se más, se maga személyében, hanem csak személyesse (plenipotentiarius) által perelhetne.

* Ered. tévesen esztendő.

⁵ T. i. az idézett cím principiuma értelmében.

b.) Maga kötelezését senki is nem csak fel nem bonthatya, de annak felbontására felperessége sints, H. K. I. 77. Tsak ugjan a' férfi 24 esztendejének bétöltése előtt, a' fejeznép leány korában és még házassága első évébenis tett általános fenn hágjásával (generalis retractatio) okadás nélkül és minden esetre akarki pedig
10 r. ha erőszak || vagj csalás által vetetett az egyezésre, annak kelésé-
től számlálva esztendő alatti, rávitetődő ellentmondással (specialis retractatio) just származtathat önnön kötelezései felbontása iránti perelhetésre. (Lásd Lev[él] Form[ák.])⁶

c.) A' Fiscusnak is mint köz felperesnek a' Fejedelem által adott kiváltságok értelme ellenére felperessége nints, p. o. mind két ágra ajándekozott jorzágra nézve, a' fiu ág kihalásával magv szakadási keresetet nem indíthat. T. U. §. 70.⁷ De van Felperessége magának a kiváltságnak megsemmisítését követelni törvénytelen- sége tekintetéből.

B. Az Allperes.

§. 3.

Meg perelni azt kiról állítom, hogy Jussomat sértette vagy sérti; átalljában szabad, vagy törvényes nyelven szóllva minden élő Embernek van Alperessége (Inctoratus), aki meg holtat idézne perbe, holt díjjal büntettetik, annak örökössi részére. H. K. II. 23. §. k.⁸ Mind azon által ezt a' Szabálytis I^{ör} bizonyos meghatározással és II^{ör} Nemely ki vételekkel kell érteni:

1.) Csak azt lehet perelni, aki sértette vagy sérti jussomat, nem mást, hanem a' fennforgo eset ugy nevezett quasi delictumot, masért lakolo hibát foglal magában, midőn t. i. a' törvény egy
10 v. valakit más hibájáért tézen || felelővé p. o. a' falut az ellopott vagy elkárosodott marhaért Appr. III. 34. *Sértette* pedig azén jussomat személyes bántás, kár tétel, egyezmény szegés sat. tekintetében, az, aki ezeket elkövette fekvő vagyon iránti követelésben; *sérti* akinek az birtokában van. Ezért tehát, ha például Eleim örökösön vagy zálogba eladtak egj jorzágot, melyet a' meg vevő ismét tovább adott másnak, én nem azt, ki eleimtől vette,

⁶ Itt és még többször a bevezetésben ígért formulákra hivatkozik, de ezek sajnos hiányoznak kézíratai közül.

⁷ Táblai Utasítás, rendszerint Instr.-nak rövidítve.

⁸ T. i. §-on kívül, a cím principiumában található a szabály.

vagy annak maradékait perlem a Jozság vissza szerzésére, hanem azt akárkinek birtokában van, sőt ha ez per közbe tovább adná, néki békét hagyva, az ujjabb birtokos ellen folytatom tovább peremet sat. Egj szóval a' fekvő Jozság iráni per a' jozzággal és a jozság után jár. H. K. I. 82 §. 10., II. 76 §. 6, 7, 8.

2.)* Nints kivétel nélkül azon szabály is, hogy mindenkit lehetne perelni, mert ha szintén azzal a' kiváltsággal, hogy a' pereltethetéstől általánosan és örökösön felmentve legyen senki sem biris, (hanem ha a' gyogjithatatlan eszelős). Csak ugjan mentesítve vagynak a' pereltethetéstől, némelyek anyiban a' mennyiben nem ők magok, hanem érettek másoknak kell a pert folytatni, mások pedig ideig oráig birnak allperességi haladék jusával (prorogata).

A)** Magok személyekbe ugjan nints allperességök, de mások^{11 r.} által meg pereltethetnek, mind azok kikiről láttuk hogj idegen hatalom és fel vigyázat alá lévén rendeltetve, éppen azért Felperesek sem lehetnek, jelesen.

1.) Eszelősök vagy tebo'yodottak 's vagyoni tekintetben a foglyok vesztegetők és egyesületek. Ezek helyet tehát meg pereltetnek Felvigyázoik. Valamint a' Fiscus is a' Köz Ügyek Igazgatója személyében.

2.) Atyai vagy Gyám atyai hatalom alatt lévő Gyermekek. Ezekről külön kell szollanunk, mert réajok nézve sok águ volt a' régibb irott 's részerént olyan az ujjabb nagyobbára szokásos törvény rendszabása is, u. m.:

a.) Személyes tettéért, gyermek nem per, hanem tsak apai vagy felvigyázoi fenyték utyán lakolhat. Jelesen aki törvényes kort még elnem ért (12 évet be nem töltött) gyermeket hatalmaskodás czimjén akarna perelni, holt dijj büntetésen marasztatik H. K. II. 23 §. k. I. 132 §. 1. Verbőtzi idejében a törvényes időt bé töltött ifjút ugj látszik hatalmaskodásért személyesen lehetett perelni, de az 1791^{ki} 52 cikk*** mely a' 12 esztendőn fejüli kort nem menti fel a' gyámságtól, ma már ellene személyesen ugjan ekkor sem, de apja, Gyám atya, által igenis folyhat hatalmaskodási || per.

11 v.

b.) Vagyon tárgyába is nevezetes allperességi mentességgekkel ruházta volt fel a' régi törvény a Gyámság alatt lévő gyer-

* Az eredetiben tévesen II. áll.

** Az eredetiben hiányzik.

*** Kimaradt: szerint.

mekeket, ugjanis ilyen per tizenkét esztendőös korokig ellenek sem magok sem gyám atyok, allperessége alatt nem folyhatott, megjelenni sem tartoztak, vagy ha megjelentek, 's hozzá szollottanak volna is á Perhez, ezen hozzá szollásnak kötelező ereje 's következése nemvolt. Kivévén á fekvő jország iránti örökös ezimen, indult perek, melybe, a' meg hívásra elé állani kötelezettek ugjan, de tsak azért, hogy időkorokroli bizonyság levelek (revisionalis) elő mutatása nyomán a' kereset további folyása tizenketődik esztendőjök bé töltéseig elhalasztassék H. K. I. 124. §.3,⁹ I. 129. §. 2. 3, I. 131. §. k.

Nem birtak tsakugjan ezen mentségeségekkel a' fekvő Jozságot tárgjazo pereknek is két nemében, mert:

1.) Még atyok életében el kezdve volt a' reájok a' jozsággal együtt szállott pert folytatni tartoztak: H. K. I. 129. §. 1, I. 130. §. k. esztendei haladék után, ha nem hatalmaskodást illetett a per H. K. II. 50. §. 1. vagy helyesebben Gyámatyaik érettek H. K. I. 131. §. k.

12 r. 2.) * Ha a' gyermek részéről ellentmondás tétetett valamely olyan Jozságba elő forduló törvényes beigtatás, határjárás, 's más ily nemű lépés elen, a' mely nem azó, hanem más birtokában volt, az ilyen ellentmondás okadására meg jelenni 's a' pert Gyám atya által maga rendjén folytatni tartozott, mert úgy szollva maga kezdette a' pert tettelesen. De ha a Jozság békességes birtokába maga a' Gyám Gyermeke volt, úgy ilyen esetbe is allett az allperességi mentségesség, mert jussai oltalmára az ellentmondást megtenni elnem mulathatta H. K. I. 131.

Azomban még ezen két esetben, melyben a Gyám gyermeki mentségességi aloll kivétel lenni láttatik, ha a' per egj oly pontyára érkezett mely Biroi ítélet szerént az alperes esküvésével lenne el döntendő, meg állott á per s további folytatása el halasztott, törvényes korra bétöltéseig, mikor eskü letételére Verbóczi az Embert már alkalmatosnak ítélte H. K. I. 130. §. 1. II. 34. §. 2.

Mind ezen kiváltságoknak meg különböztetéseknek 's ki vételeknek már ma helyök nints, mert kétségen kívüli szokás nyomán ma mind 12 esztendőn alol, mind az azon fejlő lévő gyer-

* Ered. tévesen 1.

⁹ Ez a hivatkozás téves: a §. a gyám és gondnok különbségéről szól.

meket maga Személyébe ugjan nem, de Gyám atya által meg-
leletet || Jozságra vitetődő követelések tárgyában perelni. 12 v.

B.) Ideig oráig terjedő alperességi haladék (prorogata) jus-
sával bír.:

1.) A' R. Catholicus püspök egy évig hivatala kezdetétől*
számítva akár** ekkor lett elébb püspökké akár egyébünnen téte-
tett ide által H. K. II. 50., 's a' bévett Vallások jussai egyenlő-
sége 's a' hasanlo ok nyomán más Vallások püspökeis kik azon
hivatalokhoz kötött fekvő Jozságot birnak, milyenek tsak a'
Reformátusoké 's egyesült Görög Vallásuakéi.

2.) A' Nemes özvegj, esztendeig és három napig A. III. 25.,
A. IV. 2.¹⁰ De erre a' szokás szerint királyi parants vétele
szükséges.

3.) A' Fejedelem (de nem a kir. petsétesek) adhat pereltethe-
téstőli mentességet (prorogatat) leg felyebb amint á törvények
összevetéséből kijön esztendőre á következendő személyeknek és
esctekben:

a.) Kik Fejedelem vagy ország szolgálatyában foglalatos-
kodva, akár a' hazába, akár idegen földön, a' köz jo tetemes kára
nélkül pereikhez nem láthatnak: Maty. II. 6. 7. 2. Wlad I. 71.¹¹
és A. IV. 2.

b.) Ért korra nem jutott ifjaknak H. K. II. 30. §. 3.¹²

c.) Idegen földön utazoknak 's tanulóknak. 2^{ik} Wlad. IV. 1.¹³

C. A' Biro.

§. 4.

II. VI. apud 4. 2.¹⁴ H. K. II. 30, §. 3.¹⁵ II. VI. VI, 1—4. §.^{16***}

Ha a' két fél a' köztök forgo egyeneltenség felett meg nem
egyezhetik, természet szerént egy harmadiknak kell a dolgot eldöj-

* Ered. ezután áthúzva: kezdve.

** Ered. tévesen: akkor.

*** Ez a sor a margón áll.

¹⁰ Ezentúl A. az Approbáták rövidítése a szövegben.

¹¹ 1464:6, 7, 1492:71. t. c.

¹² Helyesen II. 50. §. 3. vagy inkább §. 1.

¹³ 1500:1. t. c.

¹⁴ 1500:2. t. c.

¹⁵ Téves hivatkozás.

¹⁶ 1507:1—4. t. c.

teni. Ez a Biro, aza' kérdés tehát az Erdélyi törvények szerint kikre van ez a Juss és Kötelesség bizva, hogy a' polgárok között támoldo törvényes egyenetlenségeket foganatosan elítélje. *Felelet:* Szabadságokban van az ellenkező feleknek, az hogy magoknak közakarattal Birot (arbitrer) vagy birákat (arbitrativum forum) válasszanak, 's ezt a Birot vagy ítélőszéket a' fenn forgo egyenetlenség foganatoson valo elítélésére meg hatalmazzanak. Az ilyen egyezés nevezetik Compromissumnak, megbírálásnak, 's az ezen megbírálás következésében vagy köz birák által hozatott határozás, nem mint törvényes ítélet, hanem mint a felek egyezése ugy nevezetik. Innen folynak a' következő regulák:

a.) Tsak az és tsak olyan tárgjra nézve bírálhat akinek és a' melyről egyezni hatalma volt.

13 v. b.) Az arbitrativum forum ítéletét nem lehet közönségesen alkalmaztatni, azt a' mit a' rendes törvényes ítéletekről ami törvényeink meg állították: *res judicata vellicari nequit*. Én legalább || azt tartom, hogy ha a' felektől megbírált arbitrativum forum, magános személyektől szabad választás szerint alkottatott össze, az ilyen forum ítélete a' feleket életekben tökéletesen kötelezi ugjan, de maradékaik, ha annak tiszta és nyilván valo törvénytelenységét megbizonyítják, felis bonthatják törvényesen. De ha a felek nem magok alkottak össze egy különös arbitrativum forumot hanem a' fenn álló törvényes ítélő székek közül egyet, t. i. nem azt, amelyhez a' per különbenis tartozott volna, bírálták meg, az ilyen quasi Törvényes ítélet bajosan lesz fel bontható.

§. 5.

* *Hapedig a' két perlekedő fél, a' köz biro választásrol nem tud vagy nem akar megegyezni*, erre az esetre már a törvény rendelt törvényes birákat és ítélő székeket (Fora judiciaria, Tribunalia publica, fora contradictoria) akik eleibe a' felperes a' maga keresetét az Alperes kedve ellen bé adván, ezek a fenn forgo tárgjba foganatos ítéletet hoznak.

Több ilyen ítélő székek állanak fenn Erdélyben is.

1.) Többnyire mindenik egy egy moralis személy az az egyes tagokból (Birákból)** álló egyesület.

* Ered. tévesen b).

** Ered. a zárójel tévesen a mondat végére került.

2.) A' közönséges életben elé fordulo számtalan peres tárgjak közöttök felosztva 's mindeniknek aző munkásságához és köréhez tartozo tárgyak kivannak szabva.

3.) Egyre tsak kevés tárgy van bizva, hanem többnyire || meg 14 r. engedtetett az Itélettel meg nem elégedett Félnek az, hogy ügyét 's annak a' rendes ítélő széknél valo ellátását, egy felsőbb ítélő szék eleibe vigye, 's ott erettebb ellátást, kedvezőbb Itéletet nyerni próbályon (apellatio).

Miis azért, A. a Hazában fennálló Törvényes ítélő székekkel esmérkedjünk meg, ezen három pontok szerént megvizsgálva:

1^{ör}) Mitsoda Tagokból van mindenik össze alkotva.

2^{or}) Mitsoda peres Tárgyak tartoznak eleibe.

3^{or}) Hová vitetnek előlle apellatioba az ellátott ügyek és B. lássuk 2^{or}) mitsoda formákhoz, rendhez és regulákhoz köttötték törvényeink ezen ítélő székeket.

§. 6.

A. Az Erdélyben fennálló törvényes ítélő Székek elő szám-lálása és esmérete.

Erdélyben két féle polgári ítélő székeket találunk a' törvény és törvényes szokások által meg alapítva u. m. rendeseket és rendkivül valokat.

Rendesek (fora ordinaria) azok, melyek a' törvények által állandólag lévén fel állitva, vagy meg szünés nélkül, vagy közbe szünetekkel ugyan, de határozott időben rendesen tartják a' magok Üléseiket a' végre, hogy a' Hazafiak az elő fordulo pereket, mindeniket maga helyén elejebbe terjeszthessék elítélés végett és 14 v.

Rendkívül valok (fora extraordinaria) azok, melyek sem || folytába fenn nem állanak, sem határozott időben üléseket nem tartanak rendesen, hanem némely különös eseteknek, melyek ami törvényeink szerént, nem a' rendes ítélő székek Tárgjai elítélésére, mikor egy ilyen eset magát elé adja, tsupán azon egyes esetért, a' törvénytől meghatározott módon öszve alkotgatnak, 's azon eset ellátásával minden foglalatosságok megszünve elenyészik. Ugy szolva a' *rendes ítélő székekben* az ítélő széknek meg vannak a maga tárgjai, a' *rendkívülvalokba* a' Tárgynak van a' maga ítélőszéke.

Esmérkedjünk meg először a' *rendes* — azután a' *rendkívül valo* ítélő székekkel.

I. Rendes ítélő székek.

Erdélyben, mind a Magyar, mind a' Székely föld, valamint a' politiai igazgatás, ugy igazság ki szolgáltatása tekintetébenis kerületekre vagjon felosztva, melyek a' Magyaroknál Varmegyéknek és Vidékeknek, a' Székelyeknél Székeknek neveztetnek, és még ezen kívül vannak elszorva egyes városok melyeknek külön igazgatások és ítélő Székek van.

Ma

Iör) Minden egyes Varmegyének Széknek és Videknek valamint a' Városoknak is megvannak a' magok külön ítélő székeik melyeknek hatalomköre tsak a' maga megyéjére terjed ki értve t. i. ||

15 v. a.) a' *Fekvő vagyont*, közbe vetetlenül tárgyazo perekre — (zallogos, vásárbontás) sőt azokra nézveis, a' melyek felkelhetőt tárgyzanak ugyan, de aki eleggyítésre nézve** közbenvetőleg tsak ugyan a' fekvő Jozságok Fenekelnek meg milyen p. o. az adosság azt a' megyét, melyben a' per tárgyául *szolgáló* az adosság esetében szolgálható fekvő vagjon fekszik (actor sequitur forum rei i. e. objectio litigiosi).

b.) Ha a' pernek tsak személyes praetensioja a' tárgya vagy az Alperesnek éppen nints fekvő Józsağa. Értve azt a' Megyét, melybe az lakik (ismét: actor sequitur forum rei = incattus) azzal a' megjegyzéssel mind azon által a' nemes Személyekre nézve, hogy ha polgári városon laknak, de van Varmegyeyi Jozságok, mégis a' Személyes perekre nézve is inkább*** a' vármegyei, Széki, Vidéki nemes ítélő szék eleibe tartoznak.

****c.) a' kerületü törvényes ítélő székeken kívül vannak olyan szélesebb hatalom körü Törvény székekis, melyek résszerént az egjes esetre atöbb kerületekben együtt fekvő tárgyü pereknek, résszerént az alsobb ítélő Székekről felvitt apellatioknak ellátásáa vannak bizva.

* Ered. áthúzva: 6.

** Ered. áthúzva: is amelyek tsak felkelhetőt.

*** Ered. „inkább“ tévesen kétszer áll.

**** Ered. áthúzva: 2 or).

Igy tehát a' rendes ítélő Székek viszont kétfélék

1.) kerületi vagy alsobb ítélő székek, || (*fora gremialia infe-riora*), melyeknek ítélő hatalmuk az egyés kerületekre u. m. Vármegyékre, Székekre és Videkekre terjed ki;

2.) közönséges vagy felső ítélő székek (*fora communia altiora*) melyeknek ítélő hatalma, az egész országra vagy leg alább a' két nemzetre ki terjed. Lássuk tehát:

§. 8.

A) Kerületi vagy alsó ítélő székek.

Az also ítélő székek különböző módon, vannak össze alkotva és különböző tárgyakról ítélnék a' Magyar Vármegyékben és Vidékekben, a' Székelyszékekben és Városokban, rendre rendre meg esmérkedjünk mindenikkel.

§. 9.

a.) A Magyar Vármegyékben és Vidékekben fennálló kerületi törvény székek.

A magyar Vármegyékben és Vidékekben két kerületi ítélő székek állanak fell, a' melyek közül akisebbik vagy alsobb *filialis*, *partialis* székeknek, a' felsőbb *generalis* székeknek neveztetik.

A. **A' Filialis és partialis szék; ezakét szék valósággal tsak egy, és tsak a' tárgjak külömségéhez képeest van két különböző neve.

a.) ***Tagjai: Elölülő egy Fő Biro, Birák néhol 7 másut 12 választott assessorok, kik a' Marchalis gyűlésen neveztetnek ki az ismét közelebbről tartando Marchalis gyűlésig, és akik Diurnum nevezet || alatt bizonyos avégre rendelt summát, magok közt nemü 16 r. nemü jutalomul osztatnak ki, egjébbbarantis minden Vármegjei Assessornak Vármegje nemes tagjaiból, Törvénybeli Jártasságért, a' Vármegyei Birák 's törvényes lépéseket tévő Regiusok közzé a' Marchalis szék általbé vett és felesketett személyeknek, szabad megjelenése szava és voxa van, nem lévén valamely ügyben elég Biro, az Elölülő a' Vármegye Assessoraiból tölti ki az ürességet.

* Áthúzza: 7.

** Ered. tévesen: a).

*** Ered. tévesen még: B.

b.) *Tárgyai.*

A.* *Mint Filialis székek parasztoi u. m.*

1.) a' Földös Ur nélkül való parasztoznak (libertini) 's a' paraszt közönségnek perei minden esetben.

2.)** A' Földös Ur hatalma alatt lévő parasztoi perei ha földes Ura uri szék jussával élni nem akarna, ami abüntető keresetekre nézve, tsak abbolis törvényesen feltéttetik (præsumáltatik) ha az ilyen paraszt gonosz tévő a' szokás szerint elfogattatvánis a' Földes Ura 15 napok alatt törvény láttás alatt ki nem kéri.

B. *Mint partialis székek tárgjai, a' Nemeseket tárgjazo perek, u. m.*

1.) Vagyont tárgjazo perek (processus realis) ha a' fekvő Jozság éránt való örökkös Jus (perpetuitas radicalitas iurium possessionari[or]um) nem kerestetik, p. o. zálog, adoság sat.

16 v. 2^{or}) Személyt tárgjazo perek (processus personalis), kivévén a' büntető kereseteket. De mind a' két nemü perekre nézve, tsak ugj, ha a' per tárgja (Zálog Summa, adosság, személyes büntetesei dijjá) a 100 Mft meg nem haladja, és így tehát ide tartozik törvény szerint a' kisebb hatalmaság anyelv Váltság esete az 1680. art. 6.¹⁷ és Instr. §. 24. *apud.****

C *Apellatio a Generalis Székre.*

A Filialis és Partialis székről szoll a' prov. art. 96.****

§. 10.

B. 2^{ik} kerületi törvényszék a' Magyar Vármegyékben és Vidékben a' Generalis szék.

a. *Tagjai.*

Elölülő a' Fő Tiszt, vagy ha a' törvényes okok által ellenne foglalva egj Fő Biro vagy egy vénebb Köz Birois. A Birák mind a Filialis és partialis széknél de mindeg 12, actuariusza a' Fő Notarius.

b. *Tárgjai.* Két törvényszékünk van, amelyek előtt minden pert lehet kezdeni, ha tsak más Törvény Székhez nints utasitva.

* Ered. tévesen: II.

** Ered.: a.

*** A másoló a §. 10. kezdetét tévesen ide helyezte.

**** Itt újból tévesen §. 10. áll.

¹⁷ Az partialis székek folytatásáról az vármegyéken. Erd. Orsz.gy. Eml. XVII. 96.

*Egyik a kir. Tábla. Instr. §. 12.*¹⁸ *Más a Generalis Szék art. prov. 97;* mitsoda perek vannak pedig nevezet szerént más törvényszékekhez rendelve, azt resszerént láttuk, resszerént meg fogjuk látni. A' mely esetek tehát valamelyik Törvény Széknél miud különösön oda tartozok megemlittetnek, azokat || ugy kell nezni, 17 r. mint a' Generális Széknekis tárgjait. Leg nevezetesebb az ilyen Amphibiális perek közt a' fekvő Jozság iránt valo örökös jussu pert (radicalitas) tárgjazo, de privilegium elé adását nem kiváno per, p. o. csere, örökös vásár elrontása. Itt tehát elészámláljuk tsak azokat, melyek kirekesztőleg tsak a' Generalis Székhez vannak köttetve, és ezeka' következendők:

1.) Fekvő jozság eránt valo örökös just nem tárgjazo, de mégis vagyont illető perek (processus reales radicalitatem juris possessionarii non involventes) 100 Mfnyi érteken fejul régen alol [H. K.] III. 7. §. 5, Instr. §. 24., Comp.¹⁹ art. prov. 97. és 135. minthogy pedig a minor Summás zálogos perről nem lehet előre tudni, hogy menyit ér minden esetbe itt szokott folyni.

2^{or}) A' Nemesek ellen folyo büntető keresetek (processus criminales et publico politico fiscales) melyekben a' törvény nem tette névszerént a' Fiscalis Directort Felperesnek Instr. §. 25, art. prov. 27.²⁰

3^{or}) Meg fosztás (spolium) Apr. III. 8. 1,²¹ Instr. §. 27, prov. art. 97.

4er) Határok felett fenn forgo perek (processus metales) prov. art. 97. 's egy átalyában minden olyan perek, melyekben az itélő székektől biztosok neveztetnek ki valamely színére valo ki mentelre, hogy a' fenn forgo egyenetlenséget, vagy ott mindjárt enyésztessek el, vagy a' törvény széknek arról referályanak (processus relatorii) || p. o. káros malmok gátok és töltések iránt valo panaszok. Apr. III. 41.²²

5.) Osztályos perek között H. K. I. 48., prov. [art.] 97. com. apr.²³ 133.

¹⁸ Helyesen §. 21.

¹⁹ Nem a Compiláták rövidítése, hanem annyi mint v. ö.

²⁰ Helyesen 97

²¹ Azaz P. III. tit. 8. art. 1.

²² Helyesen III. 40.

²³ Helyesen prov. art.

6.) A' gyermektelen özvegy férfitől (simplex viduus) való jóság vissza kérés prov. art. 134.

7.) A' gyermektelen vagy felnőtt gyermekei vagy gyám anyának nem alkalmas özvegy asszony (simplex relieta vagy vidua) özvegyi tartásának kiszakasztása és azon fejül maradó jóság rész ki kérése, még pedig: ez az eset azzal a meghatározással, hogy ámbár a' megholt férj Jóságai, melyek a' per tárgyát teszik, több különböző kerületekben fekiüdénénekis, mind azon által a' per nem valamely közönséges törvényes székre, hanem azon Vármegyének Generalis Székére tartozik a' melyben fő lakása volt a' megholtak (residentia).

18 r. Sor Az Apr. VI. 1. 4. 11-ben²⁴ elő számlált esetek, melyeket a' következő articulus a' Felperes kényére bizott volt, hogy akár a' Táblán, akár a' Generalis Széken keresse, és a' melyeket a 97^{ik} prov. [art.] a Generalis Szék tárgyai közé számlál (de tsupán ezen törvénytörvényhez ki rekesztőleg nem köt) a' K. Gubernium 1805. költ magyarázó rendelése szerént, a' Generalis Széken kell hogy kezdődjenek. Ezeket a' citált art. ezen szokkal adja elő: *causæ quinque casuum, actu[u]m potentioriorum majorum et minorum, || deliberati homicidii, dotum, rerum parafernalium, quartalitorum,*²⁵ *vinculorum, obligationum, depositorum et diffamationum, falsorum delictorum, repetitionis litterarum [et] literalium instrumentorum qualitercunque apud manus alienas existentium, nec non Jobbaggionum, servorumque fugitivorum, aliorum in articulis regni superinde editis specificè denotatorum.* De ezen hosszas szotska consignatiojáról jegyezzük meg ezeket:

a.) Az Apr. 4. 1. 12. comp. prov. 97 szerént ezek közzül tsak azok tartoznak a' generalis székre, amelyek szerént más formákhoz nintsenek rendelve, így tehát ki kell innen hagyni a' kisebb hatalmasságot és rágalmazást a' 100 flon aloll való zálogot és adosságot, melyek a' partialis székre, a' gyilkosságnak azokat az eseteit, mellyekért a' Fiscalis Director perel és a' melyek a' Kir. Táblára vannak utasítva.

b.)* A' kir. Tábla nem akarja magát szorossan a' Kir. Gubernium rendeléseihöz szabni, és az elé számlált esetek közzül sokat

* Ered. tévesen: B).

²⁴ Helyesen P. IV. tit. 1. art. 11.

²⁵ Az id. cikkben itt még: tutelarum, bonorum impignoratorum — szavak állanak.

felveszen és elítél ha eleibe vitetnek, p. o. levelek fel *kérését* nagyobb hatalmassággat. Verb. A' major potentia régen tsak Táblán volt: II. 61. §., Ar. arg. 1553. R.²⁶

De ha az alperes jóságá több Jurisdictioba fekszik mais ott kell. ex. r. 65.²⁷

9.) Némely rendkívül valo törvény székeknek birait a' Gene-18 v. ralis Szék rendeli ki, mint osztato Birakot, || a' második gradusig lévő atyafiak közt, ha ezzel a' moddal kívánnak osztozni, a' számvető határositto sat. Törvény Székek Biráit. [Mennek] az ide appellált perek (appellatio) a' Kir. Táblára; tsak Fogaras vidékéről a' Kir. Guberniumhoz.

§. 11.

A' Székely Székekben fenn álló kerületi törvény székek.

A' Székely Székeknek törvényes Székek kivált a' Tárjgak ki osztásában sokat különböznek a Magjar Vármegjékben és Videkekben; fenn álló törvény Székekről, nem különbben a' törvényes lépések dolgában is sok tekintetben különböző szokást követnek, amint alább magok helyeiken elő fog fordulni. Csak Maross Szék egyedüll tart régi szokást Appr. IV.* 14 a. 4. szerint, majd minden részbe a' Vármegyéből. A' Székely Székekbeis két kerületi törvény szék van, melyek közül az also *vinceszéknek* a' felső *Derékszéknek* neveztetik.

a. *A' vice szék.*

A' Székely Székek többnyire több vagy egyenlő vagy ugy nevezett fő és fiu székekből vagynak öszve alkotva vagy legalább kerületekre felosztva, 's azt a' régi szokást (mely hajdon a' Vármegyéken és a' partialis székekre nézve fenn állott, a' honnan jött a nevezetis) hogy t. i. minden fő és fiu székeknek 's kerületnek külön Törvény Szekei légyenek, többnyire mindég megtartották. Így hát a' Székely Szekek közzül háromba, Csik, Udvarhely Szék, 19 r. több || Maros és Aranyos Székbe vice Szék van. [!]

a.) *A' vice szék tagjai.*

* Ered. tévesen: VI.

²⁶ Talán az 1553-i tordai országgyűlés határozatára utal, amely a fej- és becsületvesztést kivéve, a királyhoz való fellebbezést megtiltja. Erd. Orszgy. Eml. I. 496.

²⁷ T. i. ex ratione Tr. II. 65.

Elölülő. Edjik vagy respective a' concernens V. Kir. Biro — Birák és actuarius, mint a' Vármegyei partialis székeknél: prov. 96.

b.) A' Tárgjai. A' Székelyeknél rendszerént minden per a' vice széken kezdődik, kivéteken mind azon által a' következők:

1^{ör}) Határok felett való perek (processus metales) melyek a' derék székre tartoznak: usus.

2.) minden perek, melyeket a' törvények nevezet szerént a' felső vagy közönséges ítélő székekhez rendelték.

3^{or}.) Két eset van, a' melyért a' Felperes önnön választása szerént a' Székelyt a' Kir. Táblán vagy a' vice széken perelheti, u. m. a' Jobbágy fel kérés, és törvényes mandatumoknak valo nem engedelmesség. Apr. III. 76. art. 13.

A' ki ezen a' kettőn és más nevezett szerént a' közönséges ítélő székek eleibe rendelt eseteken kívül a' Székelyt füstön kívül (felső ítélő székek előtt) perli 200 fn. büntetésen marasztatik. Apr. III. 76. art.* prov. 97.**

Appellatio a' derék székre, Apr. IV. 145.

b.) *Második kerületi törvényszék a' Székelyeknél a' Derek Szék.*

a.) Tagjai, mint a' Generalis székeknél prov. 97.

19 v. b.) Tárgjai: [1.] A' Határt tárgyzazo. 2.) A' vice székről || appellalt perek prov. 97. 3.) Az appellatio a Kir. Táblára. Apr. VI.*** 14. 5.

§. 12.

C. A városok helybeli törvény székei. A városoknak rendszerint csak egy helybeli törvényszékek van (némelyekbe a' Biro másod, harmadmagával *Judicatus* nevezet alatt egj alsobb törvény széket formál, mely a' kisebb tárgy egyenlenségeket ítélgeti) és ez a' Magistratus, melynek a' Tagjai a' város fő Tisztje mint Elölülő senatorok vagy assessorok kiket a' közönség egész ítéletekre választ actuarius a' fő Notarius.

b.) *Tárgjai* minden városi perek. III. 10. § intr.²⁸

c.) Apellatio. Károlyvárról, Abrudbányáról, Vizaknárol a' Guberniumhoz, a' több Taxalis helyekről a Kir. Táblához, a M.

* Ered. áthúzva: Apr. VI. III. 5.

** Ered. tévesen kétszer áll.

*** Helyesen: IV.

²⁸ T. i. a Tr. III. 10. principiuma szerint.

Várcsokrol, Désről, Tordáról, N. Enyedről az azon Vármegyei Generalis Székekhez, Oláh falváról elébb a' Fiscalis Directorhoz, onnan a' Kir. Guberniumhoz vitetnek a' perek.

§. 13.

A' Marchalis Szék.

Minek előtte törvény Székekről a' közönségekre által men-
nénk, illő meg jegyezni, hogy a' Vármegyék Vidékek és Székely
Székek nemesi közgyűlései (Congregationes Marchales) ítélő
széket formálnak egj esetben ez a' vesztegető nemeseknek, Fel-
vigjázot alá vetése s Joszágaikról valo dispositio || meg tiltása 20 r.
(processus publicationis) arg. 1791^b art. 12. Comp. R. R.²⁹ dedatis
8^a Apr. 1772 et 900. Gub. Decret. 29. Mar. 808.

* Közönséges felső országos ítélő székek a' *K. Tábla*, a' *K. Gu-
bernium*, a' *productionale forum*, a' *Diaeta* és a' *Fejedelem*.

§. 14.

Méltóságos Kir. Tábla.

a.) Tagjai.

Elölülő, egy a' legtekintetesebb személyek közzül a' Hazában,
kit ezen Hivatalra az ország rendei választanak és a' Fejedelem
erősít meg (Diploma Leop. 8. art., 1791. art. 20.) mintha a' Dip-
loma kelésekor a' Kir. Tábla püresse a' régi szokás szerént egy-
szersmind az ország rendeinek elölülője és Gubernialis Consi-
liarius volt. *Actuariusok* 3 ítélő Mester, kiknek hasonló módon az
ország gyűlésén kellene választatni és a' Fejedelem által meg
erősitetni.

Bírák. 12 rendes Birák (assessores actuales) mindenkori
telyes voxal (votum decisivum). Ezekhez járul a Fiscalis Director
A. I. 25.** De aki természet szerént a' fiscus pereiből kél, a' trans-
sumáltatás véget bé adott leveleketis nem nézheti meg. A 17. 6.**
Maria Tresia által fizetés mellett fel állitatott szám felett való
Birak (assessores supernumerarii) tanátskozo voxal (votum con-

* Ered. tévesen II.

** Mindkét hivatkozás téves. Helyesen: Appr. IV. 17.

²⁹ Resolutio Regia.

sultativum) kivéven ha a' rendes birák száma 10re ki nem telnék a' mely esetben a' regibb szám felett valo assessorokból potoltatik 20 v. ki ez a szám; a' || papi rendből Mária Terezia által fel állittatott Instr. §. 3. említett Tábla Birot (prælatas Tabulae) II. Joseff el törölte, 's az után sem állott vissza, nem külömben eltöröltetett az azon §^{ba} elé fordulo rangbeli elsősége a' Mágnási rendből valo biráknak, a' nemesek felett, 's ma már tsak a' Hivatal régisége szerént áll az elsőség az 1791:17. art. szerént.

Mikor valamely egyes perben a' birák száma a' szám felett valo Tábla biráktolis 10re ki nem telnék, a Kir. Gubernium érde- mes Vármegyei Fő Birákból potolya ki a hijjánosságot.

b.) Tárgyai.

Ittis lehet kezdeni minden pert, mely nevezet szerént más ítélő Szék eleibe nints rendelve, lásd felyebb. Itt kell pedig kez- deni a következőket:

1^{ör}.) Azon fekvő Jozságot tárgyazo pereket, melyeknek tárgja több külömböző Magyar és Székely kerületekben fekszik, kivéven egy már a' Generalis Széknél említett esetet, és nemely más foru- meknál előfordulo eseteket.

2^{ör}.) Minden pert, melyben privilegium elő adása és annak visgálat alá vétele forog fenn arg. A. IV. 1. 12.

3^{ör}.) Minden pert amelybe törvény szerént a' Fiscalis Director a' Felperes, Instr. §. 25. Tehát ezen két utolso pontok köz- 21 r. zül || vagy valamelyik, vagy mind a' kettő alá befoglaltatnak, a' nemességnek bizonyítására, a' magszakadtával valo Jozsag által vételre folyo perek vagy statutiok, sat.

4^{ör}.) Régebben az egyes Szászokis két tárgyért,* ugy amint a' nagyobb hatalmasság és le tett vagyon depositum eltartoztatá- saért a' Kir. Táblára hivattak meg a Comp. III. 13. 1. szerént de 1693 esztendőbeli nemzeti egyezés (accorda) által ez a' szokás eltöröltetett és már ma ezen esetekért tsak a' Szász Communitá- sok hivatatnak a' Kir. Táblára.

5^{ör}.) Az egész Szász nemzet vagy egyes Szász Székek és Com- munitasok által biratott, ugy a' szabad városok Jozsága iránt folyo perekis a' Kir. Táblára tartoznak. III. 19.³⁰

* Ered. tévesen: tárgyat.

³⁰ Tr. III. 19. §. 1.

6^{or.}) Az also székről appellalt perék.

C.) Apellatio a Kir. Guberniumhoz. An. 1753. art. 1. §.³¹

§. 15.

*A' Felséges Kir. Fő Igazgato Tanáts, Kir. Fő Kormány széke, Kir. Gubernium.

a.) *Tagjai:* Elölülő a Kir. Gub[ernator] az alegfelső tisztikar (Dicasterium) mely Erdélyt a' Fejedelem képében és részszerént a' Fejedelem rendelesi nyomán kormányozza, két ága van pedig a Fő Kormány Szék foglalatosságainak, egyik az Igazgatás (administratio politica) másik || az Igasság ki szolgáltatása (admi- 21 v. nistratio judiciaria). A Kir. Kormány Szék ezen két nemű tárgyakat elegyesen folytatta 2^{ik} Joseff császár ideig, aki jobbnak látta ezen Dicasteriumot két külön részekre szakasztani, egyikre az igazgatást, a másokra az igasság ki szolgáltatását bizni réaja. 1791^{ben} az ország rendei mindenbe a' régi formát állították vissza, de azomban az országos Deputatiok vélekedései következésül 811^{be} ugyan ez a' meg különböztetése a' Fő Kormány Széknek meg állittatott, a' Fejedelem valamint a' több 811^{ki} végzéseket, ugy aztis a' maga modján meg nem erősítette ugjan, de azomban a' dolog kívánatos voltát által látván azon említett két féle választást, maga önnön elhatározásából parantsolta és 1823^{ba} telyesedésbe is vétette, melyszerént már a Kir. Fő Kormányshék két osztálybol áll.

1^ő az Igazgató osztály (politicum Gubernium) melynek Elölülője a' Kormány Széki Fő Elölülő. Meg kell mind azon általjegyezni, hogy ezen két osztály a' két féle Tárgyakra nézve maga üléseit külön tartya ugjan. De azért az egész Guberniumot együtt formályák, közös Ülésekettis tartanak, 's az ítélő osztály felvigya- || 22 r. zatyát 's mikor akarja, Elöl ülésétis a' rendes Fő Kormányzo vagy Elölülő vészti, mindenik osztály a' maga rendelesi 's határozásait az egész Gubernium neve alatt tészti és adja ki. Ami tárgyunk[ra] itt** tsak a' második osztály tartozik, melyben

Elölülő a' Vice Praeses vagy öregebb Consiliarius, *Biráék* az oda rendelt Gubernialis Consiliariusok és Secretariusok az utolso tsak tanátskozo de nem határozó voxal.

Actuarius minden Consiliarius és Secretarius.

* Ered. b).

** Ered. tévesen: a mi tárgyunkat. Itt...

³¹ Helyesen 1753:2. t. c.

§. 16.

Tárgjai.

1^{ör.}) A' pura Fiscalitasok vissza váltása vagy az ugy nevezett quindenalis processus, A. II. 8.-a. A' mely perekre nézve quindenale forumnak is neveztetik.

2^{ör.}) Megfosztás (Spolium) a' per tárgya különböző kerületekben fekszik, Instr. §. 22.

3^{ör.}) Fő Tisztek által a' hivatal hatalmánál fogva tett törvénytelen megfosztás, Instr. §. 22.

4er.) Két különböző kerület vagy város határa felett fenn forgo per, Instr. §. 22. A két utolsó eset csak ugy tartozik ide, ha nints Diæta, Instr. §. 22.

5^{ör.}) Az appellalt perek (Appellatio) a Fejedelemhez, 1753. art. [2.]

§. 17.

A' Felséges productionale Forum, mely Tridicasterialénakis neveztetik.

[a.)] *Tagjai.*

Elölülöje a' Kir. Gub[ernium] Elölülöje.

22 v. *Birái.* A' Kir. Gubernium Tanátsossai, a' Secretariusok nem a' Kir. Tábla Elölülöje, Itélő Mesterei, rendes és szám felett való Tábla Birái (itt ezek is határozó votummal). A Magyar Vármegek és Székely Székek Fő Tisztjei vagy a fő tiszti hivatal administrat[orai], actuariusok a' Itélő Mesterek. b.) *Tárgyai* anem zállogban levő peres fiscalítások vissza szerzése. Igaz ugyan hogy a' Comp. V. Res. 27. melyben maga ezen itélő Szék fellállittatik, csak az 1657^{ik} esztendőn innen a' Fejedelem el ajándékozott pura fiscalítások vissza szerzését tette való tárgjaul, de Felséges Mária Tresia maga költ kegyelmes Rescriptuma által ezen itélő Szék 's activitását minden régibbi ajándékozások, mind akár mitsoda névvel és szín alatt történt elidegenítésekre ki terjesztette.

c.) Appellatio. A' Fejedelemhez, 1753. 2.

§. 18.

Az ország gyűlése (Diæta, Comitia).

a.) *Tagjai* lásd Jus publ[icum].³² b.) *Tárgjai*:

1^{ör}) A' Nota' esetei. 2^{ör}) az ott helybe (Diaetan) kihirdetett kegyelem levelek (priv[ilegium] ellenzése, contradictio) 3^{ör}) a' Gub. 3. 4. szám alatt említett esetek. 4er) A' száraz és más törvénytelen vámok eltörlése, Appr. III. 39. 2.

5.) Comp. V. 22.³³ a' perek innenis ugyan vitetnek a' Fejedelemhez. De kérdés alatt van valyon || Appellatio vagy Confirmatio 23 r. formája alatt.

§. 19.

*A legfelső Biro Erdélyben a' Fejedelem, ki mellett az Udvari Cancellariat tsak mint Referenst ugy kell nézni — a' Fejedelem eleibe tsak appellalt ügyek vitetnek: további appellatio az Istenhez.

§. 20.

Következnek masodszor a' rendkívül valo Itélő Székek (fora extraordinaria).

1^{ör}) A' Falu Széke (forum pagense).

a.) *Tagjai* A' Falusi Biro és a' Falusi esküdtek.

b.) *Tárgyára*, 's egész aktivitására nézve határtalan, minden esetre tsak a' parasztek a' jobb egyenlenségeiről itél, egyéb aránt ezek közül, melyek is mennyi mértékig tartozzanak ide a' helybeli szokásoktól függ, addigis mig az 1811^{ben} e tárgyban hozott articulus,³⁴ mely elég tiszta meghatározásokat foglal magában, megerősítettnek, némelyek vélekedése szerint nemis lehetne a' törvényes itélő székek sorába számlálni.

c.) Appellatio helyett a' Vármegyei Tisztek hadják helyben, vagy változtatják a' Falu Széke ítéletét.

§. 21.

2^{ör}) Uri Szék (Forum Dominale)

a.) *Tárgja*, A' Földes Ur maga Colonossának és paraszt tseléd-

* Ered. tévesen: c).

³² Jus Publicum. Professor Szász Károly útmutatása szerint. EME. Kézirattár 187. sz.

³³ Helyesen Comp. V. 27.

³⁴ „A törvénykezési tárgyakban.“ Említi Gl[á]ll L[á]szl[ó]l: Az erdélyi diaeták végzéseinek nyomdokai. Kolozsvár, 1837. 264. Sajnos, sem dálnoki Incze József gyűjteménye, sem a Corpus Juris erdélyi kötete nem közli.

jének III. 26. §.³⁵ nem különben III. 25. §.³⁵ maga helyén maga
23 v. által elfogott vagy elfogatott || paraszt gonosztévőnek, a' Törvénytől rendelt Birája T. III. 25. A. IV. 1. a. 28, prov. 94, Magyar országon priv[ilegium] kell reá némely eseteket ki vévén (III. 32. §. in. 2.)³⁶ Talám hegyi uton álló Tolvaj és ezen tzégeres vétek gyakorlásában elfogott nemeseknek is A. III. 47. 11. és ezt a' jusát gyakorolya az Uri Széken III. 25. §. 3. nints szo a' Földes Ur Személyessén kívül másrol tsak a' remissio esetére van III. 25. §. 6. mind abban az esetben ha másnak van parasztra panassza minthá maga a' megsértett fél, mind pedig a' criminalis bünökért, az első esetben az uri szék neve *Forum Dominale impensionale*, a' másodikba *Forum Dominale illativum*.* Az uri széket elmellözni ha a' Földes Ur kíván ezen Jussával élni — nem lehet. Trip. III. 25. §. 3. A. IV. 1. 28. Tsak ugjan a' criminalis esetekben a' Tisztek a' paraszt gonosz tévőt elszokták fogatni, 's a Földes Ur kötelessége 15 nap alatt ki kérni törvény látására de azután későn prov. 94.

b.) *Tagjai*. Elölülő a' Földes Ur vagy személyesse arg. II. 53. §. 1. iterum III. 26 §. kivévén a' maga ügyeit és büntető kereseteket, melyekben mint Colonussainak Fiscussa Felperes, de ilyenkor is a' Vármegye tisztjei vagy Assessori közzül maga nevez ki presest, valamint minden esetbe Birákat, a' büntető keresetekben legalább
24 r. 7 Bironak (az || Elölülővel együtt) és azok közzül Tiszteknek is kell lenni, a' polgári keresetekben 5 szokott lenni prov. 94.

Appellatio a' Generalis Székre.

Jegyzések.

[1.] Az Uri Szék tartása, kivált a' büntető keresetekben felette ritkává lett, tsak a' leg nagyobb birtokosok, 's különösön a' Kir. Fiscus szokott nagyobb Dominiumaiban uri széket tartani, p. o. A Zalatnai Dominiumba, itt a' Birákat az Also Fejér Vármegyei Fő Biro szokta ki rendelni 's maga a' praeses.

2.) Az Uri Széknek egy neme a' Vásári törvény szék (forum nundinale) mely a' Földös Ur személyeséből és még egy vagy két Assessorokból állván a' sokadalmi veszekedéseket itélgeti, appellatio nélkül.

* A margón: Impensionale mikor nem a Földes Ur pereli őket.

³⁵ A hivatkozások a Hármaskönyvre vonatkoznak.

³⁶ Tr. III. 32. in pr. és §. 2.

§. 22.

[3.] *A' harmadnapos törvényszék (forum triduale)*

[a)] *Tárgjai.* Harmad napos törvény széket ültett a' Földes Ur, az ellen kit maga helyén hatalmaskodáson kapván, ötöt vagy véle volt marháját 's vagyonát ott helybe avagy folytatában tartó üldözés közben elfoghatott. prov.* 95.

[b)] *Tagjai.* Elölülő a' Concernens Fő Biro vagy akit maga helyett meghatalmaz az assessorok közül.

c.) *Apellatio a Generalis Székre.* pr[ov.] 97.

§. 23.

4. *Számvevő törvényszék (forum censurale)*

5. *Számvető törvényszék (forum computale)*

6. *Osztózo törvényszék (forum divisionale)*

7. *Határozózo commissio.*

24 v.

a.) *Tárgjaik:* nro. 4 a' számado Tisztet számoltatja mikor gazdájával meg nem egyezhetik.

Nro. 5. Azok között kiknek egymás iránt össze szőtt font penz vagy naturale beli pretensioik vannak p. o. két kereskedő, két arendator Tars sat. között számvetést tsinál.

Nro. 6. Azokat az atyafiakat kiket rövidebb uton nem lehet megosztóztatni (osztóztatya).

Nro. 7. A, közös határ részeket, communia terrena osztya fel. Az Elöl ülött és a Birákat a' Generalis Szék rendeli ki 3—5 számmal.

Apellatio a Generalis Székre.

§. 24.

8.** *Tösténtes törvény szék (Forum Statarium).*

a.) *Tárgjai:* Uton álló tolvajok, gyujtogatok ellen valo*** büntető kereset, mikor a' Gonoszság irtozatossága elharapodzása tekintetéből a' Tisztsegek feljelentéséből a' Kir. Gubernium ezen törvény szék tartására előre valo engedelmet adott.

* Ered. tévesen: privat.

** Ered. tévesen 7.

*** Ered. tévesen újból: Tolvajok ellen valo.

b.) *Tagjai*. Elölülöt és Birákat vagy a' Kir. Gubernium nevezki vagy azoknak ki nevezését a' Fő Tisztre bizza rendszerént.

c.) Appellatio nints.

25 r.

§. 25.

9. *Forum Delegatum*.

a.) *Tárgjai*, mikor valamely pernek, valamely különös ok miatt sem az ítélő szék, a' hová rendesen tartoznék, foruma nem lehet, sem mást a' Törvény arra az esetre nem rendelt, a' Fejedelem maga az igazság ki szolgáltatására felügyelő törvényes hatalmánál fogva rendel ítélő széket az ilyen perre, 's ez a Forum Delegatum. *Tagjai* a' Fejedelem el rendelése szerént, nem különben az appellatio is.

§. 26.

Elé számláltuk az Erdélyben fenn álló törvényes ítélő székeket, mind 's mindeniknek, tagjait, tárgyát és appellatioit elé adtuk, most éppen azokról a' pontokról mindenikre nézve egy néhány közönséges potlék vagy változtato megjegyzésük van. u. m. 1^{ör} a' Forumról tárgyaira nézve:

1^{ör}.) A' Forumnak *Tagjai*, Birak, egyes személyek nem tsak a' Forum tagjairól átalýában, hanem az egyes birákról különösen vannak a' törvényeknek határozásai még pedig:

[a.] *Személyes tulajdonságaira nézve, nem töltöm bé itt a papirossat azokkal az üress megjegyzésekkel, hogy a' Bironak betsületes, tudos okos sat. Embernek kell lenni, mert ezek már mind el vannak már ítélve rolla, mikor Bironak tették, hanem meg említem azokat, amiket a törvény az egyes Biroba mulhatatlan || megkíván 's ezek a következők (mind negativumok).

1.) *Nem lehet biro* senki a' maga perében, bár azt mind representans úgy folytassa, p. o. Fiscalis Director, Collegium Curatora, ide tartozik azis, hogy valamely egyesületnek perében nem lehet Biro, ki azon Egyesületnek *Tagja* p. o. Enyed várossa perében egy enyedi civis.

2.) *Nem lehet Biro egy vagyont* tárgyazo perben az, akinek ezen per tárgyához bár mi távol valo örökségi vagy más nemű joga vagy pretensioja van. Instr. §. 66.

* Ered. tévesen: 1ör).

3.) Nem lehet Biro akar mi tárgyú perbe az aki a' peres felek között valamelyikhez közzel való atyafiságba vagy sogorságba van.

a.) Az atyafiság ki költi a' Birot székből (és ha tudja maga önkéntis ki kelni tartozik) az egyenes linéába akár milyen távol, oldalas linéába polgári perekbe a' 2^{ik} a' büntető keresetekben a' 4^{ik} gradusig értve a' Jus Canonicum szerint is be foglalolag (inclusive) köz nyelven szolva, kikél a' polgári perből a' Testvér és első Unoka, büntető keresetekben a' 3^{ik} Unokais.

b.) A' Sogorságról eza regula: akinek felesége azén peremből ki kelne atyafiság jussán, maga is ki kél a Sogorság jussán, akinek pereben azén feleségem ki kelne atyafiság || jussán, ki kelek 26 r. énis a' Sogorság Jussán. De a Sogor atyafiának vagy az atyafi Sogorának periből nem kell ki kelni (affinitas r.on parit affinitatem).

4.) *Nem lehet Biro*, egy perbe a' ki abba valamelyik félnek Személyese; valamely elő forduló törvényes lépésbe *regius* (ha nem ha a' szék ki küldéséből,)* vagy *apellatio* mellett, ha az előtt az also Széken Biro volt, Tr. II. 22. büntetés alatt, végre nem lehet biro a' Prokator és aki ellen még méltó kifogást tettek.

Ha a' Biro tudhatya ezeket azokokat magáról, amelyekért a' törvény székből ki költi, maga azokat kijelenteni és kelni tartozik, kivéve tsak azt az esetet, ha egy halálra keresett alperessel volna atyafias. Instr. §. 68.

27. §.

b.) Számokra nézve is meg vannak határozva abirák, akiknek az ítéletbe jelen kell lenni, hogy annak** lehessen ereje, ez a' szám rendszerént tsak 7.

a.) A' Kir. Táblánál több ugy mint 10. Instr. §. 5—7.

b.) A' rendkívül való ítélő széknél többnyire kevesebb t. i. annyi a' hány számmal a' Birákis ezen ítélő székekre szoktak ki-neveztetni. Csak a' Dominale Forumán, mikor büntető keresetről ítél, kívánja meg a' törvény a' teljes 7 számot.

28. §.

26 v.

2or) A' Forumok Tárgyaira nézve.

a.) Minden ítélő széknél az elészámláltakon kívül, még van egész ítélő széket illető meg sértéseknek elítélése (*sedis fractio*)

* Ered.) hiányzik.

** Ered. tévesen: ne.

Tr. II. 60. §. 1, 5³⁷ leg alább a' Diätáknak 's a' Kir. Táblának, és még egy 2^{ik} is t. i. az ezen ítélő székhez tartozó tagoknak, vagy ítélő szék helyére menő utyokba vagy ott helybe történt személyes megbántásai (processus tridualis verbalis) Tr. II. 20.

b.) Az ítélő Szék tárgjai még változhatnak, helybéli végzések (statuta) szokások és perelkedő felek nyilván vagy reá hagyással kijelentett egyezéseik által. Arg. priv. 97.³⁸

29. §.

B.³⁹ Mitsoda rendhez és formákhoz kötötték az Erdélyi Törvények a' forumok munkasságát?

A' Forumok munkasságának gyakorlására nézve. törvényesen meg állított rend és mod főképpen a' perek elítélésekre határozott időt illeti.

Ezen idő szakasz, melyen valamely törvény szék pereket láthat el periodusnak, törvényes szakasznak neveztetik.

27 v. A' melybe pedig a' ítélő Széknek is nyugodni a' pereketis nyugodalomba kell hagyni, Ferianak vagy törvényszünetnek, és már 1^{ör}) A közönséges törvény székek a' Kir. Táblán és productionale Forumon kívül u. m. a' *Fejedelem, Dieta, K. Gubernium* nintsenek periodusokhoz és Feriákhoz kötve, hanem az elé fordulo pereket akár mikor láthatyákel, az ítéletet a' feleknek perioduson olvassák fel.

2.) Minden más rendes törvény Székek tartoznak a' törvényes szakasszokat megtartani 's az elejekbe hozott pereket tsak azokon vehetik elé, és ítélhetik ezek a' törvényes szakaszok pedig a' következők, Instr. 17. §.

Kalendariumi nyelven adja elé őket, én köz nyelven.

1.) Viz kereszt napja után valo vasárnapotl fogva Hushagyo kedd előtt valo vasárnapig (fársángi periodus) ez neha rövidebb, neha hosszabb.

2.) Hushagyo kedd után valo vasárnapotl fogva Husvét előtt valo második vasárnapig (böjti periodus) ez mindig 4 hét.

3. Husvét után valo 2^{ik} vasárnapotl fogva pünkösztig (Husvét utáni periodus) 5 hét.

³⁷ Helyesen Tr. II. 69. §. 1, 5.

³⁸ Talán a Jus Privatumra utal.

³⁹ A felosztás első tagja (A) a 6. §-al kezdődött.

4.) Pünköst után való vasárnapotl fogva Sarlos Boldog Aszszony napig (2^a Julii) Pünköst utanni periodus, ezis különböző hosszúságu a' Fársángival együtt teszen 10 hetet annyi nap hijján, amennyi a' viz keresztől fogva következő Hétfőig van.

5.) Sz. István király napjától (20. aug.) Sz. Mihály || napig 27 v. (29 7^{br}) Sz. Istváni periodus 40 nap.

6.) Sz. Márton napjától fogva (11^{ik} 9^{br}) Karátson előtt való Vasárnapig Sz. Mártonnapi periodus 40 nap.

De ezen törvényes szokások ki szabásához még a' következő meg jegyzések tartoznak:

a.) A' Productionale Forum a' Husvétii utáni perioduson tartya a' maga üléseit, 's ezt sem mindenkor. Instr. §. 28.⁴⁰

b.) A' kir. Tábla dispensálva van a' Sz. Istvankir. napjától a' böjti periodus pedig egészen 's pünköst utanninak harmad része a' Fiscalis perek ellátására van rendelve. Instr. 17, 18.

c.) A' kerületi törvény székek perek nem léte miatt, nem az egész periodusok folytát, ha nem tsak egy részét szokták székezekkel tölteni 's azért az ilyen székezések kezdete mindég előre a' kerületbe ki hirdettetik.

d.) Filialis székek törvény által megvan engedve, hogy a' parasztok ellen folyo kereseteket ferianis lássák el, pr[ov.] 96. Ha az ilyen perek meggyülnek, más Forumnakis ezt a' kivételt meg engedi a' Kir. Gubernium.

e.) A' periodusba eső innep nap, a' 4 bévett vallások közül, annak, a' melynek legtöbbben vannak t. i. a' Catholica Vallásnak, 's egyszersmind minden törvényes szünet napokis, nem különben a' Székezés helyén tarto soka||dalom nap.

28 r.

3.) A' rendkívül való törvény Székek nintsenek periodusokhoz köttetve. Nemelyikre nézve mind azon által meg kívántatik, amint alább megfogjuk látni, hogy periodusba kezdjék el a' magok munkásságokat, a' folytatást a feriarais által vihetik.

30. §.

II.⁴¹ Minek utanna azokkal a' személyekkel, kik a' perben okvetetlenül elő fordulnak, 's mind azokkal a' törvényes rendszabásokkal, melyek ötet illetik meg esmérkedtünk, következik, hogy

⁴⁰ Helyesen: Instr. §. 18.

⁴¹ A felosztás első tagja a 2. §-al kezdődik.

már magokat a' perbe elő fordulo lépéseket az elsőtől fogva az utolsó vizsgálódásunkkal végig kísérik, és így az Erdélyi perfollytával meg esmérkedjük.

Talám nints egy ország, melyben a' perek tárgyainak külömbsege szerint, azoknak folyamatya modjais anyira külömböző lenne, mint Erdélybe. De ebbe az északpráztato külömbségbe is lehet valami egy formáságot találni, lehet tehát azt közönséges regulák alatt előadni, hogy anyit meg nyerünk, hogy

28 v. a.) Némely felette különös rendkívül valo folyamatu pereket ne elegyittsünk a' rendesekbe folyok közzé, hol azoknak előadása az egyéb aránt meglévő rendet és regulasságot || tsak szüntelen valo kivételekkel homályosittana.

b.) Minthogy a' rendkívül valo törvény székekre tartozó pereknek is folyamatyába is mindég van valami rendkívül valo, azokatis külön szakaszba tegyük, így tehát:

A.) a' rendes törvényes ítélő székeken rendes modon folyó perek folyamattáról,

B.) a' rendes törvényes székeken minden rend kívül valo modon folyó 's minden a' rendkívül valo törvényszékeken tartozó pereknek folyamatyával esmérkedjük meg.

ELSŐ RÉSZ.

§. 31.

A' rendes törvény székeken rendes uton folyó perek folyamatyáról.

Ha valaki más által jussát megsértődve tartja lenni, sérelme orvoslására, ezek látszanak természetes lépések lenni, hogy 1^{ör}) A' Jus tarto, a' tartozot tartozása bétöltésére meg intse (meg intés admonitio).

2^{ör}) Ha erre elégtételt nem kap, tudtára adja, hogy maga Jussát törvényesen meg kívánja keresni. Törvénybe hívja (törvénybe hivas in jus vocatio,* litis motio).

29 r. 3^{ör}) A' panaszlo törvényes keresetét a' Biro előtt is || beadja és a' más fél is meg felelvén a' per tárgya iránt össze felelkeznek, 's mindenik maga igazságát bebizonyittani tartozik (össze Felelkezés és bizonyitas allegationes et probationes).

* Ered. itt tévesen) áll.

4er) Ezen össze Felelkezéseket, és bizonyításokat a' Biro megvizsgálván hozza az ítéletet: *Deliberatum*.

5^{ör}) Ezaz ítélet vétessék elégtételbe *Executio*. Az Erdélyi törvényis a' pereknek nagjobb részében éppen ezeket engedi és kíványa meg nemelyekben többeket, némelyekben kevesebbeket 's mindenik lépésnek rendjét modját, törvényeit meg határozva ezzel a' rendel menyünk tehát miis keresztül az Erdélyi rendes per folyta modján.

§. 32.

1° Szakasz. Meg intés admonitio.

Meg inteni valakit 's törvényesen is meginteni sok esetben kell az Erdélyi törvény szerént, ha valaki ösi Jozságát elakarja adni, az atya fiaokat, szomszédokat meg kell inteni az iránt. Ha valyon magok elsőégi Jussoknál fogva az elado Jozságot magoknak meg akarják tartani. Egy ilyen admonitio formáját lásd az 5^{ik} szám alatt⁴² az ilyen törvényes ugjan de nem perbeli meg intés, ezekről tehát ez uttal szollani nem akarunk, ide tartozik tsak az olyan admonitio, melynél fogva valaki arra intetik || meg, hogy 29 v. tartozását meg tartsa bétöltse 's magára pert ne vonnyon.

§. 33.

Meg inteni az allperest, hogy tartozásának per patvar nélkül önként eleget tegyen; nem minden perben, hanem tsak azokban elmulhatatlan szükséges, melyekben azt a' törvény* nevezet szerint meg kíványa, ilyenek pedig főkép a következők:

1^{ör})** Minden kötelező irásba foglalt kötelezés bétöltésére indult vagy ugynevezett contractualis kereset *instr.* §. 96.⁴³ nevezetesen adosság felvétele art. prov. 136. zálogos kereset provis. 135. ide tartozik az ugy nevezett Quindenalis processus Appr. II. 8. 2.

Dos parafernum leány negyed kiadása kiszakasztása Trip. II. 24. [Appr.] 3. 25. A' gyermektelen vagy felnőtt*** gyermekei öz-

* Ered. tévesen: törvényt.

** Ez a felosztás nem folytatódik.

*** Itt áthúzva: gyermeketlen.

⁴² T. i. a hiányzó formulák között.

⁴³ Helyesen §. 93.

vegytől vallo Jozság-vissza kérés prov. 134. Ekklesiai Jokat 's Jövedelmeket eltartok 's ki nem adok ellen Apr. I. 5. 1. Levelek A. IV. 11. 2. Jobbágy és sellér, A.* IV. 5. 1. Az 1791. 26. szegődött Tseléd** felkérése ezekben az esetekben lévén tehát mulhatatlanul szükséges az admonitio (mért akármilyen perbenis meg-

30 r. tenni szabad, de nem hiba, igyis hagyni***). Már aza || kérdés, [a.] ki vagy kik által. b.) mimodon kell megadni az ilyen admonitio-nakis c) mitsoda bizonyosságlevél irodik rolla.

§. 34.

Kik általesik az admonitio?

Az Admonitio eshetik

1ör) Két cancellista által az egész országba akár ki ellen, de szükség hogy a' cancellisták névszerént és különösen a fenn forgo tárgyba valo admonitiora egy királyi petséttel élő személytől ki botsátva legyenek (exmissio specialis) Tr. 2. 19. §. 3.

2ör) Két assesorok által a' Vármegje kerületébe.

3.) A' Járásbeli Szolga Biro által egyedül is a' maga Járásában.

4.) A' Székelyeknél többnyire elégnek tartatik két nemes ember vagy egy Jurassor.

5.) Városokon egy Városi Szolga Biro vagy két hites vagy amint van mindenik városnak a' szokása.

§. 35.

Mimodon esik az Admonitio?

Aki valamely törvényes lépést más által vitet végbe, ami törvényünk nyelvén nevezteik *exponensnek*, aki azt véghez viszi *regiusnak* oda értve (homo), tehát:

30 v. 1ör) Az exponens a' regiusnak utasítástád, || adja pedig azt az utasítást vagy

a.) szóval megmagyarázza nekik, hogy kit és mi iránt admo-neáljanak, az ilyen szóval valo Verbalis admonitio szokásba van a'

* Ered. tévesen: a).

** Ered itt tévesen újra: az 1791. 26.

*** Ered. a zárójel hiányzik.

Székek között, a' Városokon, igen tsekély tárgjakra nézve, a' Vármegjén is rendszerént írásba adatik az uttasítás nevezetik Deákos névvel *instructionak*.

Az *instructiok* szoktakis rendszerént Magjar nyelven a' Fiscalis perekben legalábbis régebben Deákulis. Az *instructio* magában foglalya röviden, ki és kit, mitsoda törvényes fundamentumnál fogva mi iránt intett meg, és mit kíván tölle, mennyi idő alatt telyesíttessen, rendszerént a végére fenyegetődzések szoktak tétetődni, 's ez a béfejezés legjen hirével és tudtára az Urnak et protestatur legyen hirével annak (lásd *admonitio instructio* formait a' 6^{ik} szám alatt). Hány napi köz tétessék a' meg intő utasításába a' tartozás bétöltésére, a 4. első pontba elő számlált esetekbe 15 napok alatt kíván és enged a' törvény, az 5^{ik} és 6^{ik} említett esetekre nevezve halgat a' törvény, régebben szokás volt, hogy ugyan levélbe foglalták az *admonitiot* és törvénybehívást, elolvassván az első ágát, meg kérdették hogy eleget akaré tenni || azomba megis 31 r. hívták az utasittas második ága szerént, ma ezen utolso esetre nezevis a' szokás 15 napokat kíván meg tartani.

Jegyzes. Azt erősittik sokan, hogy régen szokásban lett volna a' mandatum (kir. parants) formájában valo *admonitio*, de ez tévelyedés, mert más esetekre gyakoroltatott ugjan 's mais gyakoroltatik ezen moddal valo megintés (p. o. a' leveles gyűjtemény V. számja alatt miis láttunk egj ilyen *admonitio* példáját) de perkezdés tárgjába, hogy szokásba lett volna a' tsupa *admonialo mandatum*, annak eddig elé nyomát még nem találtam, ellenben kétség kívül gyakorlásba volt az *admonitorium evocatorium mandatum*, melynek erejével az *admonitio* és a' törvénybe hívás is megeshetett (erről alább bővebben lásd gyűjtemény VII^{ik} szám.).

§. 36.

Folytatás.

Meg értvén aszoval, ugy kezekhez vévén az írásba adott utasítással a' Regiusok, azzal ameg intendő személyt fel keresik, és ha lehet személyesen ötet meg talályák, ha nem lehet Feleségét hozzátartozoit vagy szomszédjait sat. akitől bizonyosan meg értheti (lásd a fennebb idézett törvény helyeket) 's előtte vagy ezek előtt az irott || *Instructiot* fel olvassák, 's ha szükség anyanyel- 31 v.

vénis p. o. oláhnak megmagyarázzák, 's annak értelme vagy asz-
val adott utasítás szerént meg intik admoneályák, melyre a' meg
intett személy felell, amit tettzik.

§. 37.

Mitsoda bizonyság levél irodik az admonitorol.

Meg esvén az admonitio a' Regius vagy Regiusok arról bi-
zonyóság levelet irnak még pedig

1°) Rendszerént relatoria tudositto levél formában melyet
intéznek:

a.) a' Cancellistak Deák nyelven a' Fejedelemhez.

b.) A' kerületi Regiusok azon kerület Generalis Székéhez, a'
Városiak a' Városi Magistratushoz, maga nyelvén.

Az ilyen relatoriaban, az Instructio szorol szora be 's azzal
tett törvényes lépés, p. o. (procedura) folyamatya datummal, a'
Feletettel leiratik, a' Regiusok ezen kifejezéssel: igaz hitünk sze-
rént nevek alirásával meg erősítik, kívülről tulajdon petséyeikkel
bé petsételik 's #zimezik (titulálják).

a.) A' Cancellisták a' Fejedelemhez Deákul.

b.) A' kerületi 's városi Regiusok, magok törvényszékeikhez.

32 r. Felbontja az első rendbelieket egy kir. petsétes || személy, a'
Vármegyeieket a' Fő Ispán, Fő Biro vagy Notarius, a' Székelyek-
nél a' Fő és Vice Kir. Biro, Notarius, a' Városokon az Első Tiszt
's Notariusok — 's reá jegyezvén kívül ezen felnyitásról valo bizo-
nyítást esztendő számmal, ettől fogva a' Relatoria bizonyitto erő-
vel bir.

2°) A' Székelyeknél, Városokon, s aprobb tárgyjaikban a' Vár-
megyen is szokásba van a' tupa Bizonyóság levélis, melyet a' pro-
cedens Regiusok adnak az admonitio miképpen lett végbe viteléről,
's nevek alirásával 's petséyekkel erősítik.

Mind a' relatoriabol mind a' Testimoniumbol ameg intett fél-
nek, haaz intésre adott feleletyében, vagy azutanis addig mig az
Exponensnek még által nem adták, kéri, párt adnak a' regiusok
(admonitoria relatoriak) és Testimoniumok formáit a' Lev[eles]
Gyűjtemény VIII. és IX. számja alatt.

Második Szakasz.

Törvénybe hívás, *Injus vocatio*, *Litis motio*.

§. 38.

Törvénybe híváson kezdődik tulajdonkeppen maga a' per, 's ezért neveztetik *Litis motionak* p. o. ami törvényeink szerént amár elkezdett perről tsak bizonyos tereh (pénz) letétele mellett || lehet 32 v. le mondani, két pert egy tárgy iránt nem lehet folytatni, sat. Már mind ezen esetekben a' per kezdete a' törvénybe hívástól számlalattatik, 's admonitiot tizetis lehet, de törvénybe hívást nem egynéi többet tenni egy perbe.

Törvénybe híváson kezdődik tehát a' per, 's azt lehetne gondolni, hogy [ez] egy olyan természetes szükséges lépés, melyet elmellőzni egy perben is nem lehetne, mert meg halgatatlan senki't meg itélni nem lehet, meg nem jelenhetik pedig maga mentségére az, a' kinek hirrre nem adták hogy perelni akarják. De nem éppen így van a' mi törvényünk szerént, mert:

1°) Igaz ugyan, hogy a' pereknek sokkal számosabb részében a' törvénybehívás elmulthatatlanul szükséges lépés, de —

2°) Vagynak mind azonáltal oly tárgjak, melyekben maga a dolog, 's az abból folyo Igasság olyan tisztának látszik, hogy ami törvényeink vélekedése szerént, arról még szot szaporítani is ok nélkül valo dolog. Ilyen esetekben tehát nem tsak a' törvényben valo hívás. hanem a' Biro előtt valo öszve felelkezés is elvan engedve, 's a rendes Elégtévö (Executor) Tisztekre van bizva || 33 r. hogj még a' sértett féltől meg találatván azonnal ki menyenek és néki eleget tegjenek. Ilyen p. o. a' tiszta az az a' kötelező levelen (contractuson) épülő adosságnak, liquidum Debitumok felvétele modja, 's még egy más imitt amott az Apr. és Comp. Const. elő fordulo esetek. Ezekben tehát elszökvén a' rendes perekben előfordulo 4 első lépéseket (lásd §. 31.) NB. némelyekben az admonitio tsak ugyan szükséges, aper egyenesen ugjan azon egy Execution kezdődik és végződik is. Az ilyen perek neveztetnek executionalis processusoknak. Melyek legyenek az ilyenek, elő számlályuk miis mikor hatodik szakaszba az Executiok tárgyához érkezzünk.

3°) Vannak végzetre nállunk olyan különös perekis, melyek a' tsak most említett két nemü perek közt ugj szolva közbül lebeg-

nek t. i. amelyekbe minden meghívás nélkül egyenesen execution kezdődik aperi, 's ha az Allperes az Executiót bebocsátja, az végreis hajtatik, 's ebbe az esetben valóságos executionalis processussá válnak. *Ellenben* szabadságában áll az Allperesnek az Executiót be nem botsátani, 's ekkor törvénybe hivatik, mint az 1° szám alatti rendes keresetekben. Ezeket az amphibialis pereket nevezzük *repuls[i]os keresetnek* (processus repulsionalis).

33 v. Mind az első, mind a 3^{ik} esetben szükséges || törvénybe hívásról, lássunk röviden.

§. 39.

1^{ör}) A rendes meg hívást kíváno perekben.

Erdélybe a' törvénybe hívásnak három különböző neve van. amelyeket régen ösze tserélve is használtak arg. II. 18. §. in.^{43a} ma szorossan meg kell különböztetni, mert egyéb aránt a *Schlen-drián* a pert öszve rontya.

Ezen három nevek a következők.

Citatio, Evocatio, Certificatio. Magyarul még nem merjük őket kitenni.

Melyik esetben melyikkel kell élni legegyszerűbben meglehet határozni az ítélő székek különbsége szerént, nemely kivételekkel, tehát:

1°) *Citalunk*, a' Kerületi és Városi törvény székekre rendszerént, kivévén a' Filialis Széket A. IV. 1. 19. 's még kivétel képpen pedig citáltatik a' Diaetára 's Kir. Táblára is aza ki ezen székeknek tagjait megbántotta. Tr. II. 20. §. in.

2°) *Evocalunk*, (füstről ki hívjuk az Allperest) a' Diaetara II. 75. §. 1. és Kir. Táblára A. IV. 1. 13.

3°) *Certificalunk*, a' productionale forumon, a' Kir Gubernium eieiben továbbá certifikaltatik a' paraszt minden esetben mindentüvé (valyon a Diaetara is) nemkülömben ki vételképpen

34 r. a.) *Spoliumba* A. III. 8. b.) a' gyermektelen özvegy Jozság ki adásra, art. pro. 134, c.) minden olyan perekben melyekben a' kérés Generalis Székre vagy Magistratushoz, Instantia formába

^{43a} Tr. II. 18. pr.

adodik bé, ahová tartoznak azon esetek, melyekre nézve a' Generalis Széktől Commissio, vagy rendkívül való Törvény Szék ki rendelése kérettetik (Lásd §. 23), d) Certificálunk a' harmad napos tősténtes 's talám aki rendelt (Delegatum forum) ítélő székek eleibe, e.) az ugj nevezett liquidatio keresetekben.

§. 40.

Magát a törvénybe hívást ami illeti ittis az a' három kérdés adja elé magát: A) ki által, B) mimodon esik, C) mitsoda bizonyosságlevél irodik rolla.

A.) Ki által:

F. 1°) A' Közönséges ítélő Székek eleiben két nevezet szerént ki botsátott Cancellista vagy nemes által, II. 19. §. 2.

2°) A' Kerületi Törvény Székekre meg hiva két assessor egy szolgál Biro, a' Székelyeknél Dulo (Comissarius) egy assessor két nemes ember, a' városokon szolgál Biro, két hites polgár. L. A. IV. 1.⁴⁴

3°) Harmadnapos törvényszékre tsak egj nemes Ember is, a. prov. 95. Harmadnapi törvényre egy Cancellista is. Tr. II. 20. §.

§. 41.

B)* *Mi modon esik a' Törvénybe hívás?*

1.) Cancellisták által.

34 v.

a.) Az evocatio királyi parantsolat (mandatum) mellett, dirigáltatik,** melj szoll magokhoz a Cancellistákhoz, 's elé adván benne a' kereset tárgyát, rövideden parantsolatik, hogy aki nevezett személyt, az említett, 's majd az ítélő szék színén bővebbenis kifejtendő tárgyért (ratione praevia coram latius declaranda) hívják meg (lásd a levél formáját, nro X.) az ilyen parantsolat neve *Evocatorium mandatum*, Törvénybe hivo kir. parantsolat.

b.) Certificatio némely felső törvény székekre, p. o. a' Kir Guberniumhoz, a Productionale Forumhoz hasonloképpen Cancellisták által vitettvén véghez, mind az ilyen certificatio, mind

c.) a harmadnapi törvényre való citálás, mind pedig

* Ered. tévesen 2 or).

** Ered. tévesen: melj szoll) dirigáltatik.

⁴⁴ Főleg art. 19.

2.) a' kerületi Törvényszékekre valo akárminemü meghívás írott magjar Instructio mellett. A kerületi törvényszékekre instructio mellett valo meghíváshoz régen Tiszti Petsétis kívántattott a' Fő Tisztól, vagy Fő Birotol vagy Kir. Birotol avagj Kapitánytol, városi Tisztól, de ez már kivált a' Vármegyék nagyobb részébe kiment a' szokásbol. Levelek formái Nr. XI. Törvénybe hivo instructio Nro. XII. Tiszti petsét.

Mind a' mandatumrol mind az Instructiorol jegyezd meg:

- a.) Ha talán (amint megvan nemely perekbe) az allperes személyes megjelenésre meghivatik, ennek nyilván ki kell irodni.
- 35 r. b.) A' meghívás Erdélybe rendszerént 8^{ad} a' Partiumban 15^{öd} napnak (mához egy hét, mához két hét) azon ítélő székeknél, melyek törvényes szakaszakhoz vannak kötve, ugj kell intézve lenni, hogy aki telő nap a' periodusba essék.

§. 42.

Kezekhez vévén a' Regiusok a' Mandatumot vagy instructict azzal felkeresik

a.) A' polgárt és parasztatis személyesen, halehet és azt előtte felolvasván, megmagyarázván, annak értelme szerint meghivják.

b.) Nemes Embert nem szabad személyesen meghivni. Tr. II. 24. és usus, ámbár a mandatumba belé van írva, *qui si personaliter reperiri poterit, eundem ibidem personaliter, aliquin etc.*, de mégis ha ezt merné tenni a' Regius, az Exponens a' hivutt nemes Ember díjján maradna. Meg hivják tehát a' Nemes Embert ha lehet Jobbágja, 's ha ezt sem lehet paraszt Tselédje, szomszédja 's más olyan valami tekintetben vele egjben köttetésbe lévő nemtelen személy által, a' kitől meg tudhatja, Deákul *De bonis juribus possessionariis aut de Curia et loco solitae residentiae*, közelebbről ez a' vélekedés kezd lábra kapni, ámbár Törvény fundamentum nélkül, hogy az olyan esetekbe, melyekbe az allperes személyes megjelenésre hivatik meg, személlyesenis meg tettzett a' nemes Embert hivni.

§. 43.

35 v. [C.] *Mitsoda bizonyság levél irodik a' Törvénybe hivatásról?*

a.) A' Cancellisták relatoriat irnak a' Fejedelemhez,

b.) A' Kerületi Regiusok a' Generalis Székhez,

c.) A' Városiak a' Magistratushoz, de ezek

d.) Nemkülönbén a' Székelyek Maros széken kívül tsak bizonyosság leveletis. Mindezen relatoriák és bizonyosság levelekre nézve, azok a' megtartani valók, a' melyeket már az admonitio alkalmatosságával iratni szokottakról meg jegyeztünk.

Lev[él] For[mák]: Törvénybe hívásról szollo relatoriak és Bizonyosság Levelek, Nro. 13.

§. 44.

Az elégtétel próbálásán kezdődő perekről (processus executionales vel repulsionales).

Elégtétel próbálásán (execution) kezdődnek. De ha az executio bé nem botsáttatik, tsak ugjan törvénybe hívás mellett, esnek a következő perek:

1.) Minden írott kötelezésen (contractus) épülő keresetek, ha a' Contractusba a' menedékek nevezett szerint ki vagynak rekosztve. Instr. 93.

2.) Első és 2^{ik} izbéli atyafiak osztálya pr[ov] 134.⁴⁵

3.) Pap és mester megverése vagy ezektől valo megveretés, a. 155.⁴⁶

4.) A' Nemesség köz szolgálatra hajto parasztyait, satzolak 36 ellen valo kereset Apr. III. 67.⁴⁷

5.) Kortsmarolo paraszt ellen, ha a bor immár el költ Apr. III. 6.⁴⁸

6.) A' marha béhajításnak magokat ellenek szegzők. Apr. III. 33.

7.) Seregéstől más falu Erdejére menő falu hatalmaskodás. C. III. 72.⁴⁹

8.) Jobbágy és cseléd fel kérés anni 1791. a. 26.

⁴⁵ Helyesen 133. art.

⁴⁶ Helyesen Apr. I. 5. 5.

⁴⁷ Helyesen Apr. III. 6. 7.

⁴⁸ Helyesen Comp. III. 6.

⁴⁹ Helyesen Comp. III. 7. 2.

§. 45.

Ezen perek kezdődése modja.

Minden ezen perekbe legelőször is elégtétel próbáltatik, mintha az egész dolgba semmi homály is nem volna, vagy pedig a' már ellenre itélve. Hogj esik egj ilyen Executio-probálás (tentálás) alább hol az executiokrol lessz szó, megláttjuk. Tentáltatva tehát az Executio, ha bé botsáttatik, meg lesz az elégtétel maga modján, ha nem, ugy visszatér az executor, 's az executionnak magát ellene szegző (repellans) meghivatik ellent állásának ok adására (ad reddendam repulsionis rationem) Tehát:

1.) Ki tsinálya az Executio próbálását?

2.) Ki a' Törvénybe hívást?

3.) Mitsoda moddal?

1.) Executiót próbáló 's ha bébotsáttatik véghezvivő

36 v. a.) Az osztályba mikor a' Jozság több kerületekbe || fekszik itélő Mester, ha tsak egybe ugy:

b.) Minden más esetbe a' Vármegyei rendes Executor Tiszt, Vice Ispány, V. K. Biro.

2.) A' Törvénybehívás mint akár mely perbe ugjan által mennyen véghez.

3.) Modja, hívják certificationak (certificatio ad reddendam repulsionis rationem) (Lásd levél form[ák] Nro. XIV.) viszik véghez, mint más certificatiót. Irtak rolla Relatoriat hasonlókppen.

§. 46.

Hasonlo ezekhez a' Publicatio és Statutio, annyiban, hogj ezeket ugj lehet nézni, mint a* — vagy Jozság nyerő részére valo Executiót, ugy a' privilegiumok valo hirdetését is. Mind ezek egy Executiótól akövetkezendőkbe különböznek:

1.) Ezeket nem Elözi meg certificatio mint az Executiót.

2.) Astatutio és publicatio mindég mandatum mellett esik.

3.) A személyes privilegiumok ki hirdetése, tsak a' közönséges Gyűlésekbe (Diaetan, Marchalison) az actuarius által történnek.

4.) A repulsio helyet contradictionnak van helye. Egyébb aránt

* Itt egy szó helye üresen van, talán a „nemesség“ szóé.

az ellent mondo ezen esetben is certificáltatik ellent mondásának okadására, ha a' Diaetán ki hirdetett privilegiumoknak ott mondotott valaki ellent, Instr. §. 22. a' több esetekben a' Kir. Táblára mindég két cancellisták által mandatum mellett, lásd lev[él] form[ák] nro. XIV.

§. 47.

37 r.

*A' Törvénybe hívást merőbe ki rekesztő perekről.
(Processus articulares sensu strictiori.)*

Némely keresetek nem csak, hogy Executio útján kezdődnek, de ha ellent állás jönne közbe az Allperes ennek ok adására meg sem hivatik, hanem az Executor mellé segítség adatik (brachium) hogj executioját erő hatalommalis végre hajtsa. Ilyen tiszta adóság 's még némely mások. Mindezek ide nem tartozván meglátjuk mit kell rola tudni az Executiok magyarázatyában.

§. 48.

Utolsó Jegyzés.

A' törvénybe hívás neve, [ha] a' nemességről producalni akaro ember perel (productionalis perben) admonitio; admoneálni kell a' helységet, melybe lakik az iránt, hogy ha valami ellentvetése lenne, a' producalni akaró nemessége ellen jelenjék meg a' Kir. Táblára 's tegye meg. Esik Instructioval, Cancellisták által vagy Vármegyei Regiusok által, irodik rolla Relatoria, a Székelyeknél Testimonium, lásd levél Forma Nro. XVI.

§. 49.

III.⁵⁰ A' perlekedő felek össze Felelkezéseik és bizonyítottások.

Eddig folytak a' törvényes lépések a' felek közt, már foly a' per a Biro előtt. Mind a' két perlekedő || fél folytatya keresetét, 37 v. ha tettik maga bizhatya Személyesre megbizottra (plenipotentarius) 's élhet ügyvéd, szoszollo (procurator, advocatus) segedelmével.

A.). Megbizott személy (plenipotentarius).

⁵⁰ T. i. szakasz. Az I. és II. szakasz a 32. ill. 38. §-al kezdődik.

Magának a' perlekedő félnek személyét viseli, ami annak szabad, ennek is, ami annak nem ennek sem. Személyes lehet minden a' perbe, aki magais perelhet. Tehát nem p. o. paraszt gyermek nemes ellen sat.

A' Személyesnek amaga személyessé lett ki neveztetéséről bizonyság levélnek kell lenni, anélkül nints Felperessége. Ilyen bizonyság levelet adnak (plenipotentiaaria constitutio.)

a.) Az egész országban minden ítélő széknél használhatnak [!] a' hiteles helyek 's a' Kir. petsétesek.

b.) A' Kerületi és helybeli ítélő székeknél folyo perekre nézve adhat az illető Notarius, lásd levél forma nro. XVII.

B.) Procurator, Szoszollo, Ügyvéd, egy olyan hivatalos Személy ki mások perének az ítélő Székeknél valo folytatására, oltalmazására előtte valo megpróbálás után fel van szabadítva. Procurator csak az lehet, aki a' Kir. Táblán mint Cancellista praktizálván 's megpróbáltatván alkalmasnak találta'tik 's ezen hivatalra feleskettetik.

38 r. Ezen felesketésről bizonyság Levelet kap. Stallum agendi levél forma nro XVIII. Ezen bizonyság || levelét bé mutatván azon ítélő Széknek, mely mellett hivatalát folytatni akarja, (vagy akár a' Marchalis széken) a' kívánt szabadságot meg nyerni.

A' procurator a' pert nem a' maga nevében, hanem a' peres fél (principális) nevében folytatya, 's minthogy azö közönséges megpróbáltatása, 's hivatalos kinevezésnél fogva, ugy szollva a' Status felel arról hogy érti a' maga mesterségét. Innen azö szarvas hibái a' peres félnek nem árthatnak, hanem szabad azokat a' principálisnak, ha észre vézi meg tagadni, általa vagy más procurator által megjobbítani (procuratoris revocatio).

Egyéb aránt a' prokuratornakis, ha az ellenkező fél kíványa bizonyság levelet kell arról mutatni, hogy ötöt azö principálissa procuratorának vallotta (procuratoria constitutio levél forma XIX.). De ezt az also ítélő székeknél a' procuratorok egymásnak el szoktak engedni.

Mind a' plenipotentiaarius mind a' procurator hivatala addig tart, mig a principalisnak őket vissza hívni tettzik. Erről a' vissza hívásrolis ha a' per közönséges ítélő széken forog Kir. vagy más hiteles helytől valo Testimonium kell az also székeknél. Notariusi bizonyittás, mely a' Procuratorokra nézve a' perbe rendébe szokott a' Notarius kezével béiratni, lásd levél forma XX.

§. 50.

Szoval és írásba folyo perek.

Akár maga, akár személyesse által, 's a' prokurator segítségével folytassa a' pert minden esetben || nállunk írásba folynak az 38 v. össze felelkezések, kivéven a' következő két pert:

a.) A' Széktörés (Sedis fractio) Tr. II. 69.

b.) Diaeta 's Kir. Tabla tagjait megbántok ellen folyo harmad napos kereset (processus tridualis verbalis) Tr. II. 20. Ezekben szoval.

§. 51.

A' Kereset bé adása.

A' Kereset bé adása esik instantia vagy pedig ugy nevezet Levata formájában.

Instantia formájában.

a.) A megfosztás keresetében (spolium).*

b.) Minden azokban az esetekben, a' hol a' Biztosoktól, vagy rendkívül valo Itélő Szék tagjai ki neveztetése kéretik.

*Levata formába** minden más esetekbe.*

A' Levata és Instantia formájával megismérkedünk a' példákból. Materiája tárgja az ami kéretik, annak törvényes okaival. Minden Levata tulajdonképpen egy Syllogismust foglal magában tisztábban vagy homályosabban, a' mely a' következő közönséges képpen elő adato:

Major propositio. A Törvény azt mondja hogj ha A. dolog 39 r. történik B. ember C-nek tartozik Dt. adni.

A dolog meg történt.

Te B. vagy Én C. vagyok.

Conclusio: tehát B, nekem C-nek tartozol D-t adni, p. o. Ha valaki mástol pénzt vett költsön.

Major propositio. A' költsön vevő maradéka, a' költsön ado maradékának az adosságot megfizetni tartozik.

Minor propositio. Már pedig N. N. T. T. től költsön vett 100 Rf-t. Te N. N.-nek maradéka vagj, Én T. T. maradéka vagyok.

* Ered. a b) bekezdés az a) előtt áll.

** Aláhúzás tőlem.

Conclusio: tehát te nekem tartozol 100 fl-tot adni. És így a' Levata tulajdonképpen 4 pontot foglal magában, melyek ugyan nem mindég tisztán vannak benne kifejtve. De valósággal bár homályosok is vagy meggy vagynak abba vagy oda értetődnek.

Az első pont egy törvényes igazság (juris quæstio) a' harmadik és negyedik személyes kérdés (personalis quæstio) akár melyik legyen ezen pontok között hijjános vagy éppen hamis, a' Felperesnek nints igazsága és nem perelhet.

§. 52.

Folytatás.

A' Levatába lehet több mint van a' törvénybe hívásban de nem lehet egyéb, azaz azt ami a' Törvénybe hívásban a' per okának iratik, lehet a' levatában bővebben kifejtve, de nem valami új tárgyat belé keverni. Erre való a' mandatumokba belé tenni szokott coram latius. Hasonlóképpen a' tisztaság 's jó rend kíványa, hogy különböző dolgok, 's egymással szükséges egybe függésbe nem lévő panaszok, ugyan azon perben, 's tehát ugyan azon Levatában össze ne elegyítesenek p. o.: nem perelhetnek valamit

39 v. egy perrel 's egy Levatával azért, hogj tegnap megvert, 's || azon kivül adosom még 100 forinttal, de ha verés közben szidalmazottis, minthogy a' két sértés egyben köttetésbe van, a' kettőért egy Levatába perelhetek. A' két különböző tárgyakat össze elegyítő pereket nevezik halmozott pereknek (cumulatus processus) végre a' pernek nállunk 's még inkább Magyarországon 's leg inkább a régi Romajaknál, a' honnan származott ez a' szokás, tzimes Titulust kell adni, hogj zálogos vagy tsere elrontására vagy adoságért vagy megfosztásért sat. indult 's ez a Titulus a' perlekedő személyek nevével együtt a' Levata külső oldalára felirodik 's* *rubrum-nak* neveztetik. Ez a feltzimezése a' pernek tsak azértis szükséges, mivelhogy nállunk a' perek különbsége szerént, az abban elő fordulo lépések is különbözők, 's egyikbe több másikba kevesebb kegyelmeivel lehet élni a' Törvénynek. Erre nézve tehát előre tudni kell mi féle per forog a' kezünkön.

* Ered. tévesen: neveztetik.

§. 53.

A' per bizonyítása, ki kiáltása (proclamatio, praesentatio).

1^{ör}) A' Levatat vagy Instantiat *rubrummal* felkészítve ajol rendelt székeknél a' Felperes bé adja a' Szék Elölülőjének. Ez praesentatiot ir reá 's a' Kir. Táblánál aztis hogy ki fogja referalni, egyszersmind az arra rendelt jegyző könyvbe, matrixba a per feljegyeztetik s' a' felperesnek a' további lépések megtétele végett vissza adatik.

Az utolsó székeknél pedig ez a' praesentatio in matri || culatio 40 r. elmarad.

2^{ör}) A' Felperes tehát, praesentatio után vagy a' nélkült peret kikiáltatya a' Dictaturan, az az a' peresek és azoknak Személyessei és szoszollo gyülekezetnek szine előtt. Ez a' kikiáltás tsak annyiból áll, hogy a' Levata rubrumat felolvassák: 1^{ör} 2^{ör} s 3^{ör}. A kikiáltásról a' következendőket kell megjegyezni

a.) Nem lehet a' pert ki kiáltani minekellötte a' perbe hívás 8^{ad} vagy 15 napja bé tölt volna.

b.) Az olyan ítélő székeknél, melyeknek munkássága törvényes szakaszokba van köttetve esni kell a' kiáltásnak törvényes szakaszon 's akkoris nemlehet ki kiáltani a' pert bár bé tölt. A' 8^{ad} nap ha az meghívás még nem meg azon törvényes szakasz kezdete előtt történt p. o. az az előtti ferian vagy még az előtti törvényes szakaszon. A. IV. I. 13.

c.) A' törvényes szakaszok három első napjain nem kell a ki kiáltásnak megtörténi. Instr. §. 39. Ugy a perek külömbsege szerént a' 8—10—15 utolsó napokba, Apr. IV. 1. 35. Comb. Instr. §. 93. Ugy értve mindazonáltal hogy ha az alperes jelen van 's apert által akarja venni megeshetik a kikiáltatás, de ha nints jelen a' kikiáltatásnak sints helye. Tsak ugyan az utolsó 8—10 vagy 15 napi kivétel az also székeknél nints szokásba, mert ezeknél rövid székezé[se]k tartodván, sokszor előll három, hátul 15 nap ki maradna idő sem jutna a' proklamatiokra.

d.) Egyébbaránt a' proclamationak nem kell éppen a' meg hívás 40 v. 8^{ad} vagy 15^{öd} napján és mi tsak hamarébb || ne törtenyek kezdhetik akár 31 esztendeig 364 napig.

§. 54.

Az Alperes megjelenni tartozik.

A' ki kiáltatáskor az Alperes meg jelenni és az pert által venni tartozik (Valyon tartoziké erőssen incompetens Biro előtt, vagy ha nem hívtak meg jelenni). Ez a' megjelenés pedig rendszerént eshetik személyesen szoszollo által, sőt ha jelenis volna a' peres maga vagy személyesse kéntelen ügyvédet fogadni, mert a peres levelek másnak nem adodhatnak által, tsak a' szék hatalma alatt lévő szoszollonak (regen magokis ott agaltak, mert nem volt processus, vagy tám nem mind írásban folyt a per II. 82. §. 5.) Rendszerént mondom, mert vannak olyan esetek, melyekbe az Alperes maga személyesen tartozik megjelenni, 's úgy a' Levatanak a' hely színén valo felolvastatását, 's későbbre majd az ítélet ki mondásátis önnön füleivel meg halgatni, hanemha abetegség akadályoztatná. Ilyen esetek a' következők: II. 75. §. 1.*

Még pedig mamár a' kisebb nota esetenis.

1.) Hitetlenség motska (nota infidelitatis**) Apr. IV. 1. 16.

2.) Nagyobb hatalmaskodás, Apr. IV. 1. 15, 16.

3.) A' szántszándékos gyilkosság, Apr. IV. 1. 15.

4.) A' harmadnapos szoval folyo per, Tr. II. 20, a' másikus physikai kéntelenségnél fogva úgy a' szék törés is. Tr. II. 69.

41 r. Ezekben tehát az Alperesnek személyesen kell meg jelenni. De ha valaki külső országon létében árultatásért pereltetnék menthetnék az atyafiaiis *ingessio* titulus alatt. A. III. 14.

§. 55.***

Az Alperes megjelenik vagy nem.

1^{ör}) Ha az Alperes meg nem jelenik, azt írják a' Levata alá: *az Alperesért senki a' perhez nem szoll*, rövidebben *pro I. nemo*, 's a' per a' székre bé küldetvén, a' kereset minden megvizsgálás nélkül (per non venit) megítéltetik ilyen kivétellel: *Az Alperes a Felperes telyes keresetén marasztaltatik*. Instr. 14. §. 42.⁵¹ Mind-

* Ered áthúzva: Apr. IV. 1. 16.

** Ered. tévesen: infedilitatis.

*** Az ered. téves 56 ceruzával át van javítva.

⁵¹ Téves a 14. szám; helyesen Instr. §. 42.

azonáltal ezen az igenis kemény rendelkezésén a törvénynek szelidített már ma valamit a' szokás, t. i.:

a.) A' Criminalis keresetekbe nem ítél az értelmes Biro soha per non venit, sőt inkább hivatalos pártfogo ügyvédet rendel a' meg nem jelent Alperesnekis.

b.) Némely Vármegyék, p. o. Also Fejér Vármegye a' Repulsionalis pereket nem per non venit látyák el, hanem a' Felperes keresetének s' bizonyításának meg vizsgálása mellett (exactio) a' honnan sokszor történik, hogy az Alperes minden maga mentsége nélkül is a' kereset aloll feloldoztatik.

2^{or}) Ha az Alperes megjelenik, vagy repulsionalis a' per vagy rendes folyamatu: a.) ha repulsionalis, || az ellent állás díjját 41 v. (onus repulsionale*) a' Királyi Táblán 72 Mf., a' Generalis Széknél 36 Mf., a' Partialis Széknél 18 Mf. letenni tartozik, 's addig a perhez nemszolhat, hanem ha ott lenne is *pro I. nemonak* vétetik, 's ugy ítéltetik el.

b.) Más perekben minden ilyen tereh nélkül által véski a' pert.

§. 56.

Az Alperes első lépesei.

A' felső Itélő Székeknél (p. o. a' Kir. Táblánál) a' Levata tsak pusztán adodik által az Alperesnek, hogy tehát a' Felperes törvényes erősségeit jobban által érthesse az Alperes a' Felperes leveleiből pártl kér 's azt ítéletesen meg is nyeri, kivéven a' privilegialis leveleket, melyekből pár nem adodik, tsak közlés a' Dictatura színén, hanem ha az Alperest éppen olyan Jussal illetve az ilyen levél mint a' Felperest, Instr. §. 61. (performáj[át] lásd lev[él] form[ák] Nro. XXI.). Az also Széken a' pár adás nints szokásba, hanem a levelek is in originali néki által adodnak az ellenkező félnek a' Levataval 's azután is a' perbe forognak.

Első iratásai az alperesnek, még a' mentség előtt különböző praeliminarek lehetnek, p. o. a' Felperestől valo Cautio kérés, ha birtoktalan, a lehető költség meg térítéseinek bátorságára, a' pernek valami okból valo félre tételének kérése, || p. o. a' publicatio 42 r.

* Ered. hibásan: repulsionalis.

per nyugszik esztendeig a' proclamatio után A. IV. 3. Instr. §. 31., lehetnek több helyes okok is a' haladékra (Dilatio) Ezeken keresztül menvén következik már a' mentség.

§. 57.

*Mentség.**

Az alperesnek maga mentségére két útja van:

a.) Mentheti magát *egyenesen* bé ereszkedve magába a' panaszba, vagyis a' felperes positio állításába, 's azt tagadva vagy módosítva.

b.) Mentheti oldalson, de nem ereszkedve bé, sem meg eszmérésében sem vittatásában a' panasznak, hanem csak valami olyan környül állást hozván elő, a' mely miatt a' Felperes ha állításai igazak lennének is nem nyerhetne, az ilyen oldalson mentség nevezetik kifogásnak, *exceptio*. II. 82. §. 5. 's ez is kétféle:

1ö) Ha az alperes azt mondja, hogj a' Felperesnek még lehet igaza, jussa lett volna ugjan, de már *csak volt*, mert valami olyan környüllállás jött közbe, mely által lehetett jussa elenyészett, (p. o. praescriptio, időmulás) az ilyen kifogás nevezetik eldöjtő, leronto, öldöklő kifogásnak (*exceptio peremptoria*) mert itt maga a' Felperes Jussa romlik le, 's lessz semmive a' kifogás által. Ezekről lejjebb lesz szo a' magok helyeken.

42 v. 2or) Ha az Alperes *csak egyet* mond, hogj a' Felperes hibázott vagy is hiba van a' perlés törvényei ellen tehát ezen rossz uton indított folytatott keresettel nem nyerhet, honnan ha tetzik, kezdjen vagy kezdessen jobbat, II. 82. §. 5. Az ilyen kifogás nevezetik halogato vagy közönséges kifogásnak (*exceptio Dilatoria vel Simplex*) 's már ezekről van itt tulajdonképpen szo, mert ezeknek kell az első lépésnek** lenni a' mentségben.

§. 58.

Kifogások.

A' Perlés Törvényeinek négy sarkalatos kérdései szerint*** tulajdonképpen négy közönséges kifogás lehetne.

* Ugyanaz a' kéz ceruzával ide jegyezte: censuran én feleltem eddig.

** Áthúzva: kell.

*** Áthúzva: vannak.

1^ö) Kérdés: ki perelhet? Tehát 1^ö kifogás *te nem perelhetsz* (fennebb a 2^k § szerént) ennek neve Felperesség ellen valo kifogás, actoratus exceptio vagy exceptio contra actoratum.

2^k) Kérdés: kit lehet perelni? Tehát 2^k kifogás engem nem perelhetsz (a 3^k §-ba előlszámlált okokból). Ezt lehetne nevezni Alperesség ellen valo kifogásnak, Inctoratus exceptio.

3^k) Kérdés: Hol lehet perelni. Tehát 3^k kifogás: Nem a' törvénytől ezen tárgyra rendelt Itelő Széken perelsz (L. §. 4. sat.) Ez az ítélőszék ellen valo kifogás *fori exceptio*. Ennek egy ága vagj || neme valamely egyes Bironak Személy és Birosága ellen 43 r. valo ki fogás, a' 26^k §^{ba} elé számlált okokból, Judicatus exceptio.

4^k Kérdés: mimodon kell perelni, tehát 4^k ki fogás, hibáztal a' perbeli lépések meg tételében, per folyta modja ellen valo ki fogás, processus exceptio.

'S valósággal szinte ezek a' kifogások fordulnak elő ami törvény szekink előtt is, mind azon által nemü nemü változtatással u. m.

1°) Mind a' Felperesség mind az alperesség ellen valo ki fogásnak értelmét szélessebben terjesztette ki az Erdélyi szokás, a' tsupa perelhetésnél, 's valamit olyatis vont ezen nevezet alá amint maga a' per alatt forgo dologhoz valo juss dől el. T. i. amint már feljebb a' Levata magyarázatyába megjegyeyztük a' Felperes Jussa 4 ponttol fogva:

a.) az első egy törvényes kérdés (Juris quæstio), mit mond a' törvény bizonyos esetről, factumrol,

b.) a' második maga az eset factum, megtörténté, facti quæstio.

c.) Harmadik és 4^{ik}. A' Felperes

d.) a'féle Emberé. a' milyennek az említett törvény az említett esetből, just tulajdonított, 's az alperes a'féle, amilyenre kötelezést téssen? || (personalis competentiae quæstio) p. o. Bizonyos az hogy 43 v. a' Nagy Atya halálával az Unokaknak meg kell osztozni. Törvénybe hivu valaki 's részt kér, nem tagadom a' Juris quæstiot, nem a' factumot hogy meg holt a' nagyapám. De tagadom azt, hogy a' Felperes unokája a' Nagy Apának, 's kívánom, hogy Genealogiáját *connectálya*, tagadom tehát a' personalis Competentiát, 's már ami törvényes szokásunk nem tsak perelhetést, vagy nem perelhetést számlálja a' Felperesség ellen valo ki fogáshoz, hanem azt a Felperesnek személyes categoriája iránt fenn forgo kérdést.

Hasonló képpen nem csak a' pereltethetés vagy nem pereltethetés kérdése tartozik az Inctoratus exceptiohoz, hanem az alperesnek személyes helyheztetése s annak eldöntése, valjon ő aféle ember és a' milyenre a' törvény a' fenn forgo esetben tette a' kötelezés terhét p. o. maradékaé a' költsön vevőnek.

Két ága van tehát nállunk, mind az allperesség mind az Felperesség ellen valo kifogásnak:

a.) A' perelhetés vagy pereltethetés kérdése. Ezen még nem dől el maga a' dologhoz valo Juss, azért hogy nem perelhetek perelhet más helyettem, vagy perelhetek én későbbre.

44 r. b.) A' Személyes Competentia, e ha rosszul dől a' Felperesre nézve, elvesztette az egész perét, || mert ha ő nints közöttte azoknak akiknek a' Jus competál tehát nints jussa, 's nem azért nyer ez uttal, mivel nem perelhet, hanem nem perelhet azért, mert nints Jussa magához a' tárgyhoz.

Az allperesnek pedig ha megis ítéltetik Személyes Competentiája még marad mentségére ut, a' Juris és facti quæstio vitatásába. Innen érthetni azt mennyivel terhesebb a' Felperesség ellen valo ki fogás kérdésében a' Felperesnek.

2o) Még tovább ment az Erdélyi Szokás a' Felperesség ellen tett ki fogás értelmének szélesítésében, 's az alperesség ellen valo ki fogást merőbe Felperesség ellen valo ki fogásnak nevezi ezen ki fejezéssel *Exceptio contra Actoratum et incompetentia Inctoratus*. Innen már a' Felperesség ellen valo kifogás, vagy

a.) Valóságos Felperesség ellen valokifogás, melynek amint látok két ága van, vagy

b.) Az alperesség helytelen volta tekintetéből lett Felperesség ellen valo kifogás, Ennek ujjsra két ága, 's így az actoratus Exceptioknak mindössze 4 ága van.

Ugy látszik ezen tsudálatos nevek össze zavarásának oka az, hogy az Apr. IV. 1. 30. cikk* szerént egy perben csak három kifogással valo élés engedtetik meg. Szükség volt tehát a' 4 kifogást háromra szállítani le.

44 v. 3o) A' perfolyta modja ellen valo kifogáshoz tartoznak mind azon hibák és hijjánosságok melyeket a' Felperes a' perléshez tartozo törvényes lépésekben, iratásokban, sat. ejtett, ide tartozik

* Ered. tévesen: cikkben.

p. o. hogy a' meg intés ámbár a' per természete szerént szükséges lett volna elmaradott, a' meg hívás nem helyes név alatt (citatatio certificatio helyett) nem jó moddal esett. A' Levatába fogyatkozás van II. 82. §. 1., a' per halmozott (processus cumulatus) s végre a' közönséges vélekedés és a' szokás ide számlálja aztis, ha az Alperes megbizonyítaná, hogy a' per ténye, a dolog valóságos állásával ellenkezik,* p. o. zálogos pert indítottam, s az alperes egy örökös vásárról szolko Contractust be adván abból meg tettzik, hogy a' Jozság meg van örökösítve ez épül a I. 82. §. 5. ámbár azén vélekedésem szerint az ilyen Vitatásnak a' per Derekához** kellene tartozni.

4o) Minthogy egy Bironak Személye ellen tett kifogás az egész pert kevésbé érdekli, 's nemis a' Felperes hibájának fessegetése, tsak intés a' Birohoz, hogy székéből kelyen ki, innen azt kissébb kifogásnak nevezhetjük 's főbb kifogás (exceptio simplex pall — — —***) marad három. || Aetoratus, Forum, Processus Exceptio. 45 r.

Jegyzés. A' Tabularis Instructio kelésekor volt még egy ötödik kissébb kifogás is, a sor ellen (exceptio contra seriem) ha t. i. a' pert maga rendinél előbb felvették. De minthogy ma a' perek felvétele nints szoros rendhez kötve, ezen ki fogás is elő nem fordulhat.****

§. 59.

A' ki fogások meg tételének modja.

A' ki fogásokat rendre, még pedig a' következő rendel kell meg tartani.

1.) Az ítélő Székek, 2^k A' Felperesség, 3^k per folyta modja ellen való kifogás, míg az egyik kifogásnak sorsa el nem dőlt, addig a' másokra által menni nem szabad. Instr. 4. §. 69,⁵² kivételnek mind azon által némely perek, melyekbe a' kifogások, sőt a' Derekas mentség is egyszerre, cumulative tételnek meg.

Illyenek:

a.) A' megfosztás Spolium.

* Ered. tévesen ellenkeziünk.

** Javitva: derekában-ról.

*** Ez a szó olvashatatlan.

**** Ceruzával: eddig.

⁵² Helyesen: Instr. §. 69.

b.) Azok az Instantia utyán kezdődő perek, melyekben Comisariusok vagy rendkívül való ítélő székek Birái kineveztetése kéretik.

2.) Az iratásokat a' kifogásban tsak a' második Feleletig kell vinni (duplica) valamint egy átaljában minden közbe jövő pont felett (incidens) folytatott iratásoknak ez a' regulája. Az Alperes maga kifogásának meg erősítésére jegyzői hiv kezekbe (adfideles 45 v. manus notariales) ígérhet és adhatbé okleveleket, || az az azok az ellenkező féllel nem közöltetnek, hanem a' Biro bé kérvén azokat az Alperestől, meg is ítél azoknak nyomán.

3.) Bé végződván az iratások a' kifogás kérdése ítélet alá bocsáttatik 's a' Biro elítéli. Ezen ítéletben főképpen arra kell vigyázni, nehogy a' dolgok derekát illető vitatások eldöjtésében a' Biro belé ereszkedjék, annál fogva haugy találja, hogy a' Felek eféle nem aki fogásokra, hanem éppen magára a' per derekára tar tozo dolgokat feszegetnek akifogas ellátását a' per derekára veti 's ez által a' pereseket a' további lépésre utasítja. Innen nagyon közönséges dolog lévén az, hogy a' Szoszollok kifogás nevezete alatt tsak a' dolog derekát lovagolják, közönséges ítélet formája az actoratus exceptioban ez: *a' Felperesség ellen tett ki fogás ellátása a' per derekára vettetik*, vagy processus Exeptionban ez: *a' per derekát tárgyzazo iratásokba nem ereszkedve, a' per folyta modja meg állittatik.*

4.) Ki mondatván az ítélet 1° *Hatetzik* a' Felek azon meg nyugosznak, 's ebben az esetben ha a' kifogásnak hely nem adatván, a' Forum, az actoratus, a' processus meg állittatott, a' felek tovább lépnek, leg feljebb a' vesztő fél irattya oda az ítélet alá, hogy *apellal in ea parte*, azaz hogj most ugjan anyiba hãgja adolgot, de ha majd a' per minden lépéseken által esvén, netalán felsőbb 46 r. ítélő szék eleiben hat apellatio uttyán, akkor || fenn tartya Jussát, hogy meg nem nyert keresetét sürgethesse, 's az also ítélő Szék ítéletének a' részben lejendő meg változtathatását kívánhassa.

Ha pedig a' kifogás helyesnek találtatván, a' forum vagy fel peresség vagy processus leszállittatott, akkor vége a' pernek, de a' Felperes jobb moddal minden akadály nélkül ujra kezdheti.

2°) *Hogjha* akifogásra hozott ítéletben valamelyik fél meg nyugodni nem akar, a' kimondás alkalmatosságával Recursust jelent

a' F. Kir. Guberniumhoz az ott nem nyerő Fél, az ő Felsége Tronussához, az onnan jött határozás osztán áll változatlanul,* ezeknek a' Recursusoknak rendje, alább amaga helyén bővebben meg iratik. Recursust jelent tehát aki fogásra hozott itélettel meg nem elégedett fél, de egy esetben t. i. ha az Felperesség ellen ki fogás itéltetvén a' kifogásnak hely adatik 's a' felperesség le szállittatik, apellálhatis a' felperes 's felbotsáto parantsolatot (mandatum preceptorio** apellatorium) vevén annak ereje mellett, ez a' kifogás kérdése felsőbb itéletre botsáttatik. Instr. §. 159.

§. 60.

A' per dereka.

Keresztül hatolván a' per a' kifogásokon, le kell már szállani a' per derekára (meritum causæ) az az magára fenn forgo keresett és prætenzio tárgyára.

A' per derekára hozzá szoll: vagj

1.) Maga az Allperes, vagj

46 v.

2.) Ha van természetes, törvényes vagy kötelezett szavatossa (naturalis legalis contractualis evictor) hozzá kell szollani ennek (az Evictorrol lásd a' Jus privatumba).

Erre az esetre ha t. i. a' per oltalmazását 's lehető károm potlását a' Szavatyosra akarom harítani, szükseges

a.) Hogy magam a' per derekának oltalmába leg kissebbéis belé ne ereszkedjem, külömben a' Szavatyos a' Szavatyos kötelezés aloll feloldoztatik, 's a' pernek további oltalma kár potlás reménysege nélkül réam Allperesre háromlik. Instr. §. 153, 154.

b.) Hogy Evictoromat magam modján az illő időre elé állítsom. Erre nézve teheti az allperes azt, hogy a' Szavatyost azonnal elő állítsa t. i. amint magam a' perben meg hivatott, úgy nem sokára meg hívja öis*** Szavatyossát a' Szavatyosságra. Eza' meghívás mindég certificatio mellett esik, egyéb aránt éppen azzal a' moddal amint más certificatiok. Altal esvén tehát a' kifogásokon, Szava-

* A margón: 1753. art. I.

** Ered. hibásan: preceptorio.

*** Ered. tévesen újra: nem sokára.

tyosságát a' certificadoria relatoria mellett ki kiáltattya (proclamaltatya) és ebből áll az Evictor elő állítása.

47 r. Teheti 2^{or} az Allperes* azt, hogy ha a' per olyan, mely természete szerént egy más törvényes Szakaszig való haladékot megszenved, előre ne certifikáltassa Szavatyosságát, ha nem bévégezvén a' kifogásokat, keredzik || ki a' Szavatyos elő állítására, a' következő törvényes Szakaszig ezt (ha tsak** amint mondám a' per természete leg alább egy haladékot megszenved) megis nyeri. Azaz Exmissio ad statuendum Evictorem. Ebben az esetben a' Felperes sürgetésére a' következő törvényes Szakaszon állok elő a Szavatyassam certificadorio relatoriával 's proclamaltatom: eszerint. Már most két eset van, vagy elé áll a' Szavatyassam, vagy nem.

a.) Ha nem, úgy vétetik mint *nemo* 's a felperes telyes keresetén marasztatik, hanem ha az alperesnek tettezenék valamit mellette, 's helyette szollani a' perhez, ámbár azt tselekedni kényes dolog, 's jobb az egész terhet ameg nem jelent Szavatyason hagyni.

[b.)] Ha pedig meg jelent a' Szavatyos leg elébb is öszve köthet az Alperessel 's tagadhatya Szavatyosi kötelezését, melyről a' duplicaig öszve felelkezvén ítélet hozodik, 's ennek is lehet Recursusokkal orvoslását eszközölni. Ha pedig nem disputálya vagy minden vitatása mellett meg ítéltetik Szavatyossága, akkor állíthat elé masod rendbeli Szavatyost (super evictor) a masod rendbeli harmadik rendbelit (super evictor secundarius, super super evictor), ez negyed rendbelit mind addig, mig a' kereset valamelyiken meg feneklik. A' super evictorok elé állításáról jegyezzük mind azokat, melyeket az evictorok elő állításáról jegyeztünk, hozzá tévén hogy ha az evictor exmissio mellett állíttatik elé,
47 v. az a' maga super evictorát || azonnal elé állítani tartozik, mert két exmissio egy perben nem adatik. Instr. §. 153, 154.

§. 61.

Az Allperes vagy Evictor felelete.

Vagy magának az Allperesnek vagy az Evictornak vagy

* Ered. tévesen: Allperest.

** Ered. a zárójel tévesen itt kezdődik.

valamelyik Super Evictornak tehát a' per derekához hozzá kell szollani, és kinyilatkoztatni magát arról, hogy a' felperes praetensioját, helybe hagyja, tagadja vagy modositjae? Ez a' kinyilatkoztatás az Allperes félnek első felelete, mely neveztetik *litis contestationak* 's ami az Allperes rész a' litis contestatioban meg nem esmér hanem tagad, tsak az már tovább az össze felelkezés nek targja.

Tagadhat pedig az Allperes a' litis contestatioban.

1^{ör}) *Egyenesen*, ha azt mondja, hogy nem igaz a' Felperes erősítése, ameg történt factumrol vagy nem ez a' törvény értelme amint a' felperes magyarázza, ez *litis contestatio simplex* (affirmativa vgy negativa qualificativa) vagy:

2^{or}) *Azt mondja*, ha mindenek ugy lennénekis amint a' Felperes erősíti, ha igazis a' factum 's illik réa a' törvény, megis a' Felperes nem nyerhet mert valami olyan környül állás jött közbe, mely által a' felperesnek jussa, ha voltis elenyészett.

Azilyen allperesi ellenvetés neveztetik *peremptoria exceptio-nak* meg semmisítő ki fogásnak és van ilyen kettő (főképpen):

„1.) Az idő mullás (praescriptio) ha t. i. a' Felperes talán méltó 48 r. praetensiojára a' törvénytől kiszabott idő eltelés által elenyészett.

2.) Calumnia (patvar) vagy is olyan valamely tsalárd törvénybéli lépés, melynek büntetéséül a' törvény az egész pernek elvesztését és 66 forintot azonkivül határozott. Ilyen esetek, amennyiben a' pernek ezen állásáig elé fordulhattak a' következők:

a.) Ha valaki egy tárgy iránt két uton p. o. egyszerre két különböző forum előtt, vagy két litis motiot egy perben tett; de ha elei vagy Tutorai tették az egyiket 's ő vétségből amást, meg szabadul tsak a' 66 forintot 's perét azért el nem veszti. Apr. IV. 1. 38.⁵³

b.) Ha valaki olyan dologért perel, mely aző birtokában vagyon, vagy olyan kötelezésért, mely allol maga az ellenkező felet feldozza. Tr. II. 70. §. 3.

c.) Eshetnek még a' perfolytában több olyan lépések, melyeknek törvény szerént Calumnia a' büntetése, de azok tsak későbbre adhatván elé magokat a' per ezen állásában meg nem allegalhatok.

⁵³ Helyesen Apr. IV. 1. 37.

§. 62.

Exmissio ad probandum.

A Litis Contestatioval az Allperes amaga bizonyito levelét, vagy bé adja, melyekből a' Felperesnek hakiványa pár adatik vagy pedig bizonyság levelek szerzésére ki kéredzik a' jövő törvényes szakaszon s' kiis botsáttatik, hatsak a' per nem aleg rövi-
48 v. debb || természetű, 's már exmissio ad statuendum evictorem, benne nem volt, mert két exmissio egy perben nem adatik. Instr. §. 153, 154. Ez az exmissio ad probandum.

A' következő törvényes szakaszon a' Felperes a' pert tovább folyni kéri (continuálja) ha az Allperes meg nem jelent *mindjárt*, ha megjelent az össze felekezések a' quadruplicaig vivödvén 's bérekesztödvén akkor a' per submittáltatik, ítéletre botsáttatik és Dictatura utyán a' Széknek bé küldetik.

NB. A' peres állításának bizonyítására be adottak leveleik 's azokban foglalt bizonyságok személye ellen egymásnak tett ellenveté-
seik, kifogásaik (exceptiones contra testes et documenta) nemigen helyesen derekas kifogásoknak (exceptiones meritaes) neveztetnek.

IV. Szakasz a' Biro Itélete.

§. 63.

Sor. Series. Continuata.

A' mely perek in merito submittáltatnak, azokat a' közönséges Dictaturai protocollumon kívül, egy más különös submissionis protocollumba beirják, 's ebből készitődik minden periodus végivel a' jövőre a Series (Sor). A' Series készitésének törvényes modja lenne, hogy minden periodus végivel a' submissionis protocollum-
49 r. ban a' régebben submittált || perek és az ujjabban submittáltattak közzülis némely sürgetőbbek (extra serialisok) melyek legyenek ilyenek lásd Instr. §. 59.⁵⁴ Választassanak ki annyi számmal a' mennyiről gondolkodni lehet, hogy azon Perioduson referaltathatnak Instr. §. 28. Ezek az a' szerént ki választott perek a' sürgetőség és submissio régisége szerént rendbe tevödvén 's ez a rend (series)

⁵⁴ Helyesen Instr. §. 29.

periodus végivel felolvastatván a' jövő periodusban a' referálásban tartassék meg, ellenkező esetben a' series ellen exceptionak helye van. Instr. §. 31.

De nem így van ez ma, ha nem a' periodus vége felé minden addig submitált pert, nem tekintvén arra, hogy annyi van már a Seriesben amennyit több periodusonis referálni nem lehet, ujjrabe tesznek egy sorban 's ezzel tudtára adják a' Dietaturának, hogy már azok a' perekis referálhatók, de a' referálás nem lévén ahoz a' Sorhoz kötve ma már azegész Seriesben tétetnek kevés haszna van.

A' Fiscalis perek Seriessét a' Kir. Táblánál a' böjti periodusra egészen a' Fiscalis Director készitti, a' periodusra pedig melynek tsak egy része van Fiscalis perek folytatására rendelve, anyi pert, a' hányát elégnek gondol által ad a' Kir. Tábla Előülölőjének, hogy azokat a' rendes seriesbe be iktassa.

Az also székeknél az egész Series dolga nints szokásba, hanem a' per submitáltatván mikor || tettzik a' Notariusnak referallja, 49 v. süigeti az ember a' referáltatást a' Praesennél.

Minekutanna tehát a' per Seriesben van (vagy az also székeknél anélkülis)* referaltatik elíteltetik 's tsak ugyan ha egy periodusnál tovább hever a' per a' submitio után vagy a' Felek magok kikérik, és ujyra submitályák (semmi ujj allegatiokat nem téve) vagy a' Notarius ki küldi, hogy ujyra continuályák és submitályák, ha valami olyan környüllállás jött közben, p. o. békesség, arrol a' Széket tudosityák, ez az ugj nevezett *Continuata*.

§. 64.

A' Biro itélet alapregulái.

A' Biro az ügy el itélésében, magát a' következendők regulálákban alkalmaztatja:

1., Egy pontotis, melyről a' felek közt folyt vitatás el nem melőzhet, hanem mindenikről itélni tartozik.

2.) Minthogy *volenti non fit injuria*, többet mintsem a' Felperes kíván, vagy kevesebbet mintsem az Allperes ajánl nem itélhet, ha mindjárt látnáis, hogy másképpen van az igazság. *Judex de se opponens et judicans esse non potest*. Hasonloképpen, ha az Alperes amás félnek bizonyittásai személye per folyta modja, sat.

* Ered. a zárójel hiányzik.

50 r. ellen kifogást nem tett a' Biro magától a féle ellenvetéseket || nem tehet, hanem a' hibát, ha látyais elnézni kéntelen.

3. A' törvényt tudni, 's ha nem citályák a' felek, a' fenn forgo tárgyra nézve alkalmaztattni a' Biro kötelessége, de a factumok erőssítések, meg bizonyíttását az azt erősítő vagy állito Félől várja 's maga tudásából itélni nem szabad.

A' bizonyíttás teljes vagy hijjános 's néha ellenkező voltára nézve, a' következendő esetek fordulhatnak elő. A per tárgyaúl lett állításokat a' Felperes, a' kifogásokat az Alperes, egyszoval mindenik a' maga állításait telyesen, és pedig ugy tartozik megbizonyíttani hogy ezen bizonyíttás, ellenkező bizonyíttásokkal ne gyengíttessék, tehát:

*Ha a' Felperes amaga állításait telyesen meg nem bizonyította ugjan de nemü nemü bizonyíttása (semi plena proba) van a' másíknak pedig ellenkező nints akkor:

a.) Ha lehet a' fél bizonyíttást ki potolya, ha pedig nem lehet, abban az esetben ha adolog olyan, melyben leg alább valamelyik a' peres felek közzül benne forgott (in proprio facto van) akkor tehát ha a' felperes vagy kifogást bizonyíttó Alperes van, abban az esetben nekie itél ki egészítő esküvést (juramentum supletorium), ha az Alperes ugy ennek kítisztító esküvést (juramentum purgatorium), ha mind a' kettő ugy mégis a' Felperesnek vagy állitonak, mert nekie van már valami bizonyíttása maga mellett.

50 v. b.) Ha nem lehet a' fél bizonyíttását ki potolni, azért || mert edjik peres fél sintsen in proprio facto vagy nem olyan ember hogy hitében bizni lehessen, az Alperest feloldja.

c.) Ha a' per tárgyat tévő eset természete szerént titkos 's annál fogva a' Felperes nem bizonyíttat ugyan, de az Alperes in proprio facto van, meg kínálya ezt ki tisztító esküvéssel, az Alperes lehet ugyan hogy az esküvést el nem fogadja, azért a' Felperes keresetén nem marasztatik, de ha elfogadja, 's leteszi azonnal a' Felperes az Alperes fáradtsága költsége meg téríttését ítéltetik, végre:

d.) Ha mindenik fél bizonyíttott maga mellett 's tehát a' bizonyíttások közt ellenkezés van, vagj.

1.) Nem lehetséges azt az ellenkezést felvilágosíttani 's ilyenkor az Alperes feloldoztatik.

* Az eredetiben a felosztás teljesen összezavarodott. Itt a.), a következő bekezdés élén 1.) azután 2.) áll. Az új jelölések tölem származnak.

2.) Vagy lehetséges mikor mindenik tanukkal bizonyít a tanuk megélnék 's ellenkezőképpen vallanak a két fél esketéseire, ilyen esetre a Szék amaga kebeléből köz esketést (communis inquisitio) azaz maga tagjai közzül rendel (rendszerént) hármat ki küld, hogy az ellenkező vallomásu tanukat 's másokot is a' kiktől e lépésben adott pontok szerént ki kérdeztvén, a fenn forgo ellenkezést elenyésztteni, az igazságot ki nyomozni igyekezzenek, nem külömben rendel személyes vizsgálásra biztosokat a Szék, mikor a fenn forgo dolog tökéletes által értésére valamely szemmel való látása 's megvizsgálása megkivántatik; mind a két czélra ki 51 r. rendelt biztosoknak, mikor tudositásokat bé adják, a Székbe meg kellene esküdni arról, hogy a reájok bizott dologba igazán és jólelki esmérettel járnak el. De ez (leg [!] az also Székeken) nints szokásban. A Forum tehát a communis inquisitorol, az occultata [!] revisiorol készült biztosi tudositás mellett fel vevén a' pert, elítéli. Instr. §. 83—89.

§. 65.

A' Törvényes menedékekről.

Minden pert el hoztunk a' derekas ítéletig, azt gondolná az Ember, hogy már a' törvényesen hozott ítéletnek elég tételbe kell vevődni, de nem így van ez törvényeinkbe, sőt inkább minállunk jussa van a veszto Félnek arra, hogy az ellene hozott terhelő ítéletnek elégtételbe való vételét egyszer kétszer 's a' maga ügyét jobb moddal való oltalom ujj okok és levelek bé adása mellett ujjra a Biro eleibe terjessze, 's ujj, talán kedvezőbb ítéletet nyerjen. A' törvénynek ezen engedelmei nevezetnek *Törvényes Menedékeknek* (remedia Juridica) nagy és nevezetes szerepet játsznak ami perlésünk modjában.

Ezeknek természetével esmérkedjünk meg tehát rövideden.

§. 66.**

A' Törvényes Menedékek Fő Osztálya.

A' törvényes Menedékek kétfélék:

1.) Ollyanok, melyekkel a' veszto peres fél ügyét, ugyan tsak

* Áthúzva: a mi törvényeinkbe.

** Ered. tévesen: §. 65.

51 v. azon ítélő Széknél (primae instantiae forum) újjbol felvéteti és meg ítélteti.

2.) Olyan egy menedék, melynél fog[va] az also Széknél el vesztett perét érettebb meg vizsgálás végett felsőbb ítélő szék eleibe viszi ez az *appellatio*.

§. 67.

[A.] Az also ítélő székeken használható törvényes Menedékekről.

1.) A' per non venit meg nyeretetett Allperesnek a' következő törvényes menedékei vagynak:

1.) *Prohibita*, mely abból áll, hogy a' meg nem jelent Allperes ellen hozott ítéletnek *executio*ra való kiadását az nap akárki (csak maga nem *indebita* büntetés alatt) benn tilthatya. Instr. §. 97. A' *prohibita* az ítélet ki adását felfüggeszti 3^{ad} napig §. 98. Ha az Allperes ez alatt megjelenik 's a' pert ki kéri, elkésésének okát sem tartozik adni, hanem folytatya dolgát mintha legelőször megjelent volna. §. 99. Ha meg nem jelenik 3^{ad} nap a' *Deliberatum* újjra meg erősítettik, de már

2^{ik}) Menedék *supervenientia*, mely szerint a' per non venit hozott ítélet, ha *prohibita* nemis jött közbe, vagy ha jött a' *prohibita* 3^{ad} napja bételése utánis bizonyos ideig ki nem adodik, hanem azt a' Biro magánál tartya a végett, hogy ha azon ki szabott idő alatt az Allperes megjelenik és késedelmének helyes okát adja, a' pert maga mentségére || nekie ki adja. Instr. §. 97, 154.

52 r.

A' *Supervenientia* haladéka különböző a' perek külömbségéhez képpes.

3^{ik}) Menedék lehet a per non venit meg nyeretett Allperesnek a' *novum inhibitionale*, mely szerént az ezen két haladék alattis meg nem jelent Allperes a' kir. petsétesektől *mandatumot* vévén (*mandatum novum inhibitionale*) annak ereje mellett a' Birot az ítélet ki adásáról vagy a' Felperest annak ki vételétől vagy ha már kivette az *Executornak* való által adástól, vagy ha által adta, az *Executort* az *executio*rol, vagyha az *executio*is elkezdődött az *executum*nak által adásától (*assignatio*tól) eltiltya egyszersmind pedig a' Felperest a' közelebbi törvényes szakaszra újj ítélet elfogadására *certificáltatya* a' szokott módon, Instr. §. 120. Aki az ítélő Szék helljén jelen volt 's mégis magát per non venit meg nyeretni engedte *novum inhibitionale*val nem élhet *Calumnia* büntetése alatt,

Appr. IV. 1. 14, Instr. §. 119. Ugyan eza' büntetése annakis, aki Novum Inhibitionaleval eltiltván az Executort azomban a' más Felet ajövö Székre meghivni elmulotta, Instr. §. 120. Más perioduson tehát meg jelenvén a' *Novisans*, a' Felperességet proclamaztatja, a certicatoria relatoriából letévén a' késedelem díjját Instr. §. 153, 154.. maga mentségét éppen ugy teszi meg mintha legelőbb megjelent volna.

4.) Teheti a' per non venit meg nyeretett Allperes, || hogj az 52 v. executiot bevárja 's magát annak szegve ellene, ami szoval vagy leg feljebb páltza felemeléssel is meg eshetik. Ekkor Repulsioja okadására a' közelebbi törvényes Székre certifiáltatik, 's ott meg jelenni tartozik, 's ha meg jelenik, letévén a' repulsionis onust* a' perhez hozzá szollhat, hanem vagy ha onust nem teszen ismét per non venit íteltetik meg.

§. 68.

Mind a' két peres felek megjelenése mellett, költsönös egybefelkelkezésekre hozott ítéletnél fogva meg nyeretett peres fél pedig élhet a' következendő menedékekkel.

1.) *Novum Simplex*, mikora' terhelő ítélet ki mondatik még a Szék elbomlása előtt (stante sessione) jelenti a' vesztő Fél, hogy ítélettel kíván élni, ezt ha helye van meg nyeri, minthogy a' más félis jelen van azt certifiálni nem kell, hanem a' következendő perioduson *novizatiot* az az ujj okait és bizonyosságait bé adván ujj öszve felelkezések történnek, 's ujj ítélet hozatik. Ha a' Novizalo fél a' *novizatiot* a' következő periodus utolsó napjáig bé nem adta *indebita büntetéssel***, a' másik fél ki kérésére cassáltatik, Instr. 131.

2.) *Novum cedendo Appellationi*, ha az vesztő || Fél appellált 53 r. volna 's észre vévén, hogy lennének még nyomos ujj okai és bizonyításai, a maga ügye mellett Appellatiojáról le mondhat, 's *novumot* jelenthet. A' kir. petsetesek előtt a' Notariusoknál azalso ítélő székeken, de minthogy ezaz ellenkező fél nem tudhatya, certifiáltatni kell amás felet ajövö periodusra a' novum mellé. Ez a' *Novum addendo Apellationi*.

* A margón e teher összegei: Rfl. 72. K. Tab. 36. G. Szék. 18. part.

** A margón ennek összege: 33 fl.

3.) Az össze felelkezés mellett megnyeretetett Alperes élhet *Repulsioval*. Lásd előbbi §-us.

Jegyzés. Ha a' menedékek használatát a' Felperes és Alperes különbsége szerint osztjuk el, kijön hogy

1.) Az Alperes élhet mindenikkel különböző esetekben.

2.) A' Felperesnek Menedékei, tsak *novum Simplex és cedendo*.

§. 69.

Ezen menedékek használatában aperek különbsége szerint.

A' mi már ezen Menedékeknek a' perekben* valo használatát illeti, erre nézve a' perek három félek, u. m. hosszú, rövid, leg-rövidebb folyamatu perek: *processus longi, breves, brevissimi*.

1.) A'hosszu folyamatu perek azok, melyekben a' peres félnek, minek előtte a' per derekan** szollana vagy minek utánna perit in merito elvesztette, háromszor engedi meg a' törvény hogy más periodusig valo menedékkal élyen, 's akkor ügyét elő vagy ujra 53 v. alá vitesse s az ilyen perek tehát 4 Szakaszban || (terminus) folynak ki.

2.) Rövid folyamatu perek azok, amelyekben nemengedtetik ilyen haladék, ezek tehát két terminusuak.

3.) Leg rövidebb folyamatu perek azok, melyben az ilyen haladéknak nintsen helye, ezek tehát tsak egy terminusuak.

Szükség tehát tudnunk, melyik per melyik nemhez tartozik.

Erre nézve köz regula ami Törvényünknek ez: Minden per rövid folyamatu, ha nevezet szerint vagy a' hosszak vagy a' rövidebbek közé számlálva nintsenek. Instr. §. 71.

A' tehát tsak a' kérdés melyek a' Törvény nyilvános rendelkezései szerint vagy hosszak vagy leg rövidebbek.

a.) Hosszak egy átyalában azok a' melyekben a' fekvő jország iránt valo örökös jus (*radicalitas juris possessionarii*) forog fenn, Math. 17—19., Ulad. 154,⁵⁵ de ezen köz regula aloll sok az *exceptio*, nem árt azért az alája tartozó eseteket különis fel venni 's melyek

* Ered. tévesen: pereknek.

** Áthúzva: fogna.

⁵⁵ Helyesen: 1486:19, 1492:54. t. c. (Mátyás VI. 19, Ulászló T. 54.)

vagynak azok közzül hosszú folyamatu pereknek meg hagyva, melyek kivétel modjára más osztályokba által téve előszámlálni.

Hosszuk lennének tehát:

1.) Örökös vásár elrontása Tr. 1. 60., de ha abból azokból foly a' per. ha az elidegenítő másét adta el, rövid. Tr. 1. 61.

2.) Örökös tsere elrontása, de haszines volt a' tsere, || rövid. 54 r. Tr. 1. 71. §. 1.

3.) A' fiu és leány ág között a' jorzág leszállás természetéről folyo per.

4.) Az alap principium szerént, az osztály is ide tartozik, de más törvények értelménél és szokásnál fogva:

a.) A' közelebbi atyafiak osztálya és a' *rectificatio* legrövidebb folyamatu.

b.) A' távollabb valo atyafiak osztálya rövid, tehát hosszúnak marad tsak az ujjból valo osztály, *nova divisio*.*

5.) Határ nem barázda felett folyo perek Tr. II. 18. §. 4.

6.) Vérárulás (*proditio fraterni sanguinis*).

7.) A' *Fiscus* jorzágos pereis mind ide tartoznak, a' *Quindenalis processus*on kívül, de más törvények szerint a' *publicatio* és *productionale* forum eleibe tartozó perek is a' legrövidebbek közzé lévén számlálva Instr. §. 117, ma tsak a' régi mag szakadta (*latens jus regium*) ki keresésére folyo perek maradtak meg ezen osztályba. Apr. IV. 3.

B. Leg rövidebb folyamatu perek.

1.) Minden *repulsionalis* perek. Instr. §. 101.

2.) A' *Fiscus* Jorzágos (*realis*) perek kivévén a' már említett *latens jus regium*ot, Instr. §. 117.

3.) Tiszta zálogos kereset, prov. 135.

4.) A' *Simplex viduustol* valo jorzág kikérés prov. 134.

5.) *Asimplex vidua* intertentiojának kiszakasztásai. Apr. III. 28.⁵⁶

6.) Meg fosztás (*spolium*) Apr. III. 8. 1.

54 v.

7.) Közelebbi Atyafiak osztálya, 's *rectificatio*. Tr. I. 45., prov. 135.⁵⁷

* Ered. ceruzával áthúzza: *decisio*, helyette ceruzával *divisio*.

⁵⁶ Helyesen Apr. III. 25.

⁵⁷ Helyesen art. prov. 133.

Meglehet jegyezni, hogy mindezek a' 3^{ik} pont alattin kívül, certification kezdődnek, azért némelyek azt tartják, hogy a' certification kezdődő perek, mindég leg rövidebb folyamatuak, 's leg rövidebb folyamatuak mind certification kezdődnek, de egyik állítás sem igaz mert a' tiszta zálog brevissimus processus, pedig citation indul, a' metalis per pedig certification kezdődik, 's mégis hosszú.

§. 70.

A' menedékek használása, a' perek különbsége szerént.

A' mi már a' perek ezen különbsége szerént a' remediumok használását illeti.

1.) *A' prohibita* nintsen természete szerént és szükséges képen más periodusig való haladékkal egyben köttetve, tehát engedtetik mindenféle perben, de egy perben csak egyszer. Instr. §.96.⁵⁸ kivévén a' hosszú perket, melyekben ketszer vagyon helje a' prohibitának de a' második prohibitának dijja (onus) 6 Rf. a' Kir. Tablan Instr. 94.,⁵⁹ ellenben ezt a' prohibitat magais teheti az Alperes, ha a' Szék ülésének elbomllása után érkezett meg. Instr. 100.

2.) *A' supervenientia* hasonloképpen nem lévén szükséges-
55 r. képpen más periodusig való haladékkal egyben || kötve, ennekis helye van minden perben egyszer Instr. 153, 154. de különböző a' supervenientia ideje a' perek különböző nemeik szerént, u. m.:

a.) A' leg rövidebb perekben 15 nap Instr. §. 93. 117,

b.) A' hosszabb erdélyi perekre nézve 8, a' partiumban 15 nap. Apr. III. 1. 35.,⁶⁰ Instr. §. 154.

c.) A' rövid perekben tulajdonképpen nints *supervenientia*, de mivel a' prohibitának van helye, 's erre egy nap várakozni kell ennél fogva ha nem voltis prohibita per indirectum van mégis egy nap supervenientia, de prohibita után nints.

3.) A' többi menedékek mind olyanok, hogy természetek szerént a következő periodusig való haladékkal vagynak egybe köttetve 's ezek neveztetnek graduale remediumoknak, sőt mivel az

⁵⁸ Helyesen Instr. §. 95.

⁵⁹ Helyesen Instr. §. 96.

⁶⁰ Helyesen Apr. IV. 1. 35.

exmissio is ilyen periodusi haladékot foglal magában, annál fogva azis Graduale remediumnak neveztetik* in proprie. Ámbár tulajdonképpen graduale beneficiumnak neveztetethetnék, van tehát 3 graduale remedium:

1. Exmissio akár ad probandum, akár ad statuendum evictorem. Instr. §. 183.⁶¹

2.) A' három novum (inhibitionale, simplex, cedendo).

3.) Repulsio; ami már ezen Menedékek használását illeti megjegyezvén azt, hogy tettett a' törvénynek azt rendelni, hogy egy perbe csak egy exmissioval Instr. §. 153, 154, egy novummal, Instr. 115, egy repulsioval Tr. II. 73. Instr. 104. lehessen élni, lesz a' következő

§. 71.

A' Graduale remediumok használása a' perek különbsége szerént.

A' leg rövidebb perek, egy haladékotis mely szükséges képpen 55 v. más periodusra terjedjen ki, meg nem szenvednek, azért ezekben egyik graduale remediumot is használni nem lehet, ki vetetvén a' Zálog, mikor arajta fekvő summa dolga homályos, melyre nézve exmissionak igenis, de más Graduale remediumnak helye nints.

2.) A' rövid folyamatu perek megszenvednek egy haladékot, a' következő periodusig, tehát ha ezekbe már volt exmissio, akár bizonyság szerzésre, akár Szovatyosra, ezzel a' Graduale remedium kivan véve 's más remediumot használni nem lehet. Apr. IV. 1. 13., Instr. §. 153. Ha exmissio nem volt, lehet akármiljen Graduale remediummal élni, detsak egyikkel Instr. §. 153.

3.) A' hosszú folyamatu perek három következő periodusi haladékot szenvednek meg ezekben tehát mind a' három Graduale remediummal, (mert ugy sins több) lehet élni az Allperesnek, a' Felperesnek peig a' Novummal kívül más Graduale remedium nem lévén, ő élhet azzal, Instr. §. 154.

Mitsoda rendel használlya pedig az Allperes a' hosszuperben a' Graduale remediumot, mind egy de mégis ugy láttszik azt akarja

* Ered. tévesen kétszer: neveztetik.

⁶¹ Helyesen Instr. §. 153.

Törvény, hogy az exmissiot az Allperes legelső meg jelenésekor kérje, Instr. §. 153, 154.

Minden ezen Menedékek használásáról még a' következőket kell megjegyezni:

56 r. 1.) A' Novumok nagyon kenyes remediumok, annyira, hogy ha az azokkal élő fél, a' következő periodus utolsó napjáig elő nem állott, 's novumat nem prosequalta, az ellenkező fél novumát cassáltatni kéri, 's cassáltatikis, megpedig legalább a' novum szokása szerint, indebitával, 33 fl. Instr. §. 131, 138.

2.) A' repulsio mellett a' következő perioduson esendő proclamatio alkalmatosságával (melyel a' Felperes nem tartozik éppen* utolsó napját várni a periodusnak) ha megjelent az Alperes per non venit, vagy némely also székek szokása szerint ex actis megítéltetik és a' repulsionis onus elvesztésén is marasztaltatik.

3.) Minden remedium elenyészteti a' Bironak azt a' közelebbi ítéletét, a' mely ellen a' peres véle él, 's visszateszi a' pert az azon ítélet és ahoz tartozó Allegatiok előtti állásába. Innen egy per ha a' merítumra már leszállott volt, 's ugy kéretett exmissio, vagy ítélet hozatván ugy applicáltatott a' remedium, ily remedium mellett a' simplex exceptiok meg tételére vissza tenni nem lehet még procuratoris revocatio mellett, Instr. §. 69. 129. De ha mind tsak non venit mellett állott, ugj kétszeri Remedium utánis az első meg jelenéskoris az exceptiokon kezdheti mentségét az Allperes. Instr. §. 121, 153, 154.

§. 72.

A' Következtetések.

56 v. A' fennebbiekből következik, hogy a' különböző pereket || igyis lehet definialni: Leg rövidebb folyamatu per az, melyre egy Graduale Remediumnakis nints helye, rövid folyamatu per az, melyben egy, hosszú, a' melyben három graduale remediummal lehet élni,*** közép folyamatu (brevis brevium) melyben kettővel lehet élni, nints, hanem a' criminalis perek, melyekben tallám exmissio mellé még egy novumot engednének. Továbbá a' Ter-

* Áthúzza: ugyan.

** Áthúzza: mellett is.

*** Ered.: a' melyben — élni tévesen zárójelben van.

minust lehet így definiálni, ha az a'pernek kezdetétől egy Graduale remediumig vagy egy Graduale remediumtölgva amásikig, vagy azutolsó Graduale remediumtol fogva a' végső ítéletig különbözik, sokszor a' terminus a' Gradustol.

§. 73.*

B.⁶² *Appellatio.*

Minekutána a' per mind a' Törvénytől engedtetett menedékeken az also Széknél keresztül ment, az utolsó, az az már többé az also Széknél nem remedizálható ítélet neveztetik végső ítéletnek, *definitiva sententia* 's ezt már a vesztő fél felyebb kérheti apellálhatya. Az apellatiót kell jelenteni a' Szék ülésének elbomlása előtt (*stante sessione*) Instr. §. 160., az apellationak rendszerént minden perbe birodalmon kívül** (azaz *executio* előtt) helye van, Tr. II. 35., 175[5.] art. 2., Instr. 157. kivétetnek mind azon által némely perekben, melyekben az apellatio éppen nem, vagy tsak birodalman kívül engedtetik meg.

1.) Éppen nem engedtetik meg:

57 r.

a.) *Statarium Forum*tol.

b.) Ha az Alperes a' felperes hitére botsátván a' per tárgyát, ez meg esküt. 1755. art. 2.

c.) A' szoval folyoperekben.

d.) A' *partialis* széktől 60 forinton allol lévő perekben de ez ma nints szokásba.

e.) A' Felső Itélő Székektől a' Fejedelemhez, tsak az olyan vagyont tárgyzó perekben engedtetik meg, a' tulajdonképpen valo apellatio melyekben a' per tárgya 3000 aranyat,⁶³ de *recursu[s]* mellett az ilyen pert is fel lehet vinni 1755. art. 2. A' Székely örökség felett folyo per pedig 3 forintot érő Jozzágon fejül apellatio utjánis fel mégyen. Tr. III. 4. 6. magyarázatyánál fogva.

2.) Birodalmon kívül engedtetik meg az Apellatio (az az elébb az *execution*nak ítéletem szerént meg a *repartition*nak bé kell vég-

* Ered. tévesen 75.

** Helyesen: belül.

⁶² E felosztás első tagja (A) a 67. §-al kezdődik.

⁶³ T. i. meghalad.

zöldni) a leg rövidebb folyamatu perekben odaértvén a Triduale Forumon folyt pertis. Apr. III. 25., III. 81.,⁶⁴ prov. 95, 133, 134, 135, Instr. §. 163.

Apellalt per felyebb botsátását, ha a' Biro a' Törvénytől határozott eseteken kívül meg tagadja, az apellalo fél protestál, *de Literis præceptorio apellatoriis iis vero non obtentis de recursu.*

a.) Præceptorio Apellatorium Mandatumot kér, 's ha törvényes igazsága van nyeris a' kir. petsétesektől, s' azzal az ítélő
57 v. Szék ellen procedálván, vagy fel botsáttyák || ezen szokott kifejezéssel *ob reverentiam* mandati transmittitur* vagy pedig nem 's ebben az esetben meghivattyá a' Birakat a' Kir. Táblára, 200 Rf. büntetésre, azért, hogy a' törvényes Mandatumnak miért nem engedelmeskedtek.

b.) Ha' præceptoriumot nem kapott, recurálhatja a' Kir. Guberniumhoz 's onnan ő vagy a' más fél a' Fejedelemhez az apellatio meg nyerése vagy meg tagadása iránt.

Birodalmon kívül felbotsátott peresnek præceptoriumot azért, hogy a' Birodalmon belől botsátassék, nem adnak, de recurálni ezen esetben is lehet.

§. 74.

A' apelalt per felyebb vitele modja.

Az apelalt per a' felső szék eleibe felvitetik vagy *Transmissio* (in forma apostolorum) vagy *Rotulus* formájában.

1.) A' Transmissioba az egész perfolyta 's abban elé fordult levelek a' Szék ítéletével** együtt beiratnak.

2.) A' rotulus mellett pedig magok az eredeti Allegatiok és bizonyitto Levelek fel küldetnek. Ezen utolsonak csak criminalis perekben vagy pedig akkor van helye, ha mind a' két fél meg egyezik a Transmissio költségének meg kiméllésért, az ily moddal fel küldésben 1755 art. 2. Transmissiot tartozik venni a' vesztő Fél 3 periodus alatt, aztis belé számlálva a' melyen hozatott,
58 r. Tr. III. 35., a' Kir. Táblánál asz. István kir. || napi periodus ki

* Ered. hibás: mandatri tansmittitur.

** Áthúzva: eleibe.

⁶⁴ Helyesen III. 8. 1.

marad aszából, a' periodushoz nem kötött ítélő Székeknél 3 holnap alatt 1755. art. 2. Vehet Transmissiot a' nyertes* Félis, ha praenaturalnak a' Transmissiora, de ha nem kapjákki nem a' peresek hibája. A' Transmissioinak fel olvasása 's az eredeti levelekkel 's allegatiokkal valo össze vetése, a' két fél jelenlétében kell hogj történék.

A' Transmissiot nem tsak ki vinni, hanem a' felső forumnál beadni (apellatioját prosequalni) az apellans fél kötelessége, ha ezt tselekszi, Transmissiojához apellandi ratiokat ir, bé adja a' Felső Széknél, matriculáztatik, proclamáltatik, seriesbe tétetik, mint akármely ujból kezdendő per. Ha a' nyeres Fél a' proclamatiohoz hozzá szoll, az apellandi ratiok eleibe justificandi ratiokatis ezekre replical az apellans, duplicical az apellatus, 's így bévégződván az iratás submittáltatik és ellátatik, hanem a' Transmissio szerént hoz a' felső szék ítéletet.

Ha pedig az Apellans apellatioját aki szabott idő alatt prosequalni elmulatta, az apellatus az apellatiot Cassáltátya a' következendő moddal:

vagy nem vett az Apellans Transmissiot vagy vett, de a' felső széknél nem adja bé.

1.) Ha' nem vett, ugy az Apellatio Cassatioja történik, az also Széknél, egybé adott instantia mellett.

2.) Ha vett, ugy az apellatiot a' felső Széknél kell cassáltatni, e végre szükség hogy az apellatus is vett || legyen Transmissiot, 58 v. ezt bé adván a' felső széknek abból az apellanst proclamáztatya, ha ez akkor vagy 15 nap alatt megjelenik jo, 's ismét minden rendbe jön, ha pedig nem ugy a' felső székbeli sem nézván a' Transmissioba az apellatiot cassálya, 's also Szék ítéletét meg erősíti (per non venit). Instr. §. 163.

§. 75.

A' pernek elítélése, apellatio mellett.

Mikor a' Felső Szék a' pert apellatio mellett el akarja látni. azó kötelessége tsak az, hogy az also Szék ítéletének a' bé adott vitatásokhoz képpes helyes vagy helytelen voltát meg ítélje, innen:

* Áthúzva: vesztő.

a.) Ha az also Szék a' keresetnek valamely ágát elmellőzte a' Felső Székis azon ágáról adolognak nem ítélhet, hanem vissza veti apert, hogy az also Szék a' maga ítéletét azon pontrolis tegye meg 's úgy küldje felujjbol (rejećta), hasonló képpen vissza veti a' pert ha a' dologba valami olyan homályt lát, mely miat egész bátorsággal és bizonyossággal ítélni nem lehet, p. o. haaz bizonyítások között ellenkezés lévén az also Szék mégis communis inquisitiót rendelt.

b.) Az appellatio mellett semmi ujj bizonyításokat bé adni, sött ujj erősítő okokból is, melyek az also Szék előtt folyo vitatásokban elő nem fordultak, élni nem lehet (apellationi nihil adhaeret), hatsak azt kell kivilágosítani, hogy az also Szék az eleiben terjesztett erősségek és bizonyítások nyomán helyesen ítélte vagy nem.

59 r. Meg tévén ezekhez képpes az apellatorium forum amaga ítéletét vagy:

a.) Ismét az apellans veszt 's ennek ujjra mintsen egyébbb hátra, hanem az appellatio, rendre fel a' Fejedelemig , vagy pedig:

b.) Az első vagy 2^{ik} apellatoriummal veszt az apellatus 's ha valahogy a' per természete graduale remediumot meg szenved, az apellatusnak pedig minthogy az also Széken mindég nyert, ami ötetis illeti a' Graduale remediummal vagy remediumokkal élni modja nem volt, lekéri a' pert az also Székre 's ott a' maga graduale remediumával ujjabb okokkal és bizonyításokkal él, Instr. §. 110, 's mikor őis Graduale remediumokból ki fogy, akkor megyen osztán a' per szakadatlan apellatiok utyán a'leg felső Itélő Biroig, a' Fejedelemig, a' honnan osztán felyebb appellatio nints.

Ötödik Szakasz.

§. 76.

Elégtétel. Executio.

Ha az ítélet már tovább nem apelálható vagy nem apellálták vagy tsak birodalmon kívül botsátották fel, elégtételbe kell venni (executio).

Az elégtételnek tehát tárgja rendszerént*

* Ered. tévesen: résszerént.

1.) Egy törvényes ítélet (*deliberatum*, *sententia*) rendszerént mondom, mert amind felyebb láttuk, vannak nállunk || feles szám- 59 v. mal olyan esetek, melyekben a' törvény rendelésénél fogva minden törvénybe hívás össze Felelkezés és ítélet nélkül egyenesen executiot probalunk, az ilyen esetekről mindég különös és tiszta törvénynek kell lenni, tehát:

2.) Executiot probalunk ítélet nélkülis *articulus* mellett, az ilyen executio ha bénom botsáttatik nemely esetekben az ellent álló, ellent állásának okadására meghivatik, ezekből válnak a' *repulsionalis* processusok, melyekről magok helyén szollottunk. Némely esetekben pedig az ellent álló, ellent állásának okadására meg nem hivatik, hanem az executio erőszakkalis tovább folytatik. Ezekis tehát *articularis*, de már nem *repulsionalis*, hanem *executionalis* processusok, az *articularis* processusok közt leg nevezetesebb a *contractualis* kereset, mely ha tiszta a' pénz adosság *executionalis*, ha egyéb féle ugy *repulsionalis*. Tettzett a' Törvény tudoknak ezt a' nevet a' többi *articularis* processusoktól külön számlálni, 's innen jö az a' köz nyelven forgo törvény regula: az *executio* vagy *deliberatum*, vagy *articulus* vagy *contractus* mellett történik ám-bár ezaz utolsois tsak *articularis* keresett.

Mind a' *deliberatum*, mind az *articularis*, mind a' *contractualis* executio némelykor megszenvedik a' *repulsio*t. Ezekről az esetekről már láttunk || felyebb, némelykor nem t. i. ha a' *Deliberatum* már tovább nem remedizálható 's nem apelálható, az *articulus* és *contractus* nem *repulsionalis*. 60 r.

Ezekről az esetekről szollunk tehát.

1.) A' *Deliberatum*ot ami illeti:

vagy az *Allperes* nyér vagy a' *Felperes*.

Ha az *Alperes* akkor neki tulajdonképpen *positiva* *executio*ra nincs szüksége, ha nem a' *Deliberatum*ot *authentice* kiveszi, 's ennek neve a' *Felső Széknél* *absolutoria* *sententia*; kivéttetik az az eset ha a' költség fáradság meg térítése vagy *poenalitas* ítéltetett, melyeket az *Alperes*nek a *Felperes*en *positive* kell *exequaltatni*.

Ha' pedig a' *Felperes* nyert, neki minden esetben *positive* kell *exequaltatni* az *Alperes*t. Erre nézve öis kiveszi a' *Deliberatum*ot magában foglalo kir. parantsolatot, *Felső Székeknél* melynek neve

sententia, a' *sententia* ereje tart esztendeig, ha esztendő eltölt ujra kell resuscitálni, hasanlo képpen az also székek *deliberatumotis*.

Mikor költség fáradság ítéltetik, ezeket külön *Specificatioban* be adja a' nyertes 's a' más fél amaga észre vételit 's ellenvetéseit meg tévén a' Szék legitimálja.

2.) Az *articularis executio* esik az *articulus* nyomán, ha *Cancellisták* tészik *executionale mandatum* melett.

3.) A' *Contractualis Contractus* mellett a' *Cancellisták* aztis *executionale mandatum*mal *exequallják*.*

60 v.

§. 77.

Articularis executionalis processusok.

Az *articularis executionalis processusok* (elhalgatván a' *repulsionalisokat*, melyek fennebb elé számláltunk) főképpen a' következők:

1.) Tiszta pénz adosság (*liquidum debitum*) 's annak interesse, ha kötelező levél van *contractus* van rolla, az utso interes *fizetés*től fogva = 32 esztendő mig el nem tölt prov. 136.

2.) Törvénytelen vámolás. *Comp.* II. 3. 2. *Apr.* V. 90.

3.) Nemtelen ember törvénytelen arestálása *Apr.* III. 11.

4.) Nyom követés. *Apr.* II. 34.⁶⁵ Falubeli kár megtérítés.

5.) Ha a' *dezmatado* természet *dezma* nélkül elviszi. *Comp.* II. 43.⁶⁶

6.) Ha a' nemes Ember hordás alkalmatosságaival más *Garbonájában* kárt teszen. *Apr.* III. 5. 1.

7.) Rend ellen, törvénytelenül *kortsmárolo*. *Apr.* III. 32.

8.) Utakat elfoglalok, utasokat akadályoztatok. *Comp.* III. 3. 2.

9.) Egy átalyában hol a' törvény az rendeli, hogy a' Tisztek a' megsértett félnek *eo facto nullo ulteriori juridico processu expectato*, tégyenek eleget. De ahol az *akivételfordul* elő: *Comperta tamen rei veritate* ott inkább *repulsionalis processust* kell érteni.

* Ered. tévesen: *exequallja*.

⁶⁵ Helyesen *Apr.* III. 34. Ez a cím a falubeli kár megtérítésére is vonatkozik.

⁶⁶ Helyesen *Comp.* II. 4. 3.

§. 78.

Ki az Executor?

1.) A' Törvényes ítéletekre nézve:

Az also Székeken a' rendes kerületi vagy helybeli executor 61 r. V. Ispány V. K. Biro sat. A' V. Ispány mellett kell egy Fő Bironak vagy Fő Biro képének lenni pro Testimonio. Apr. IV. 10. 1.

A' Felső Székek ítéletének törvényes executorai a' kir. petsétesek vagy rendszerént két Cancellista.

2.) A' Contractusokat exequálják a' vármegyei és Kerületi executorok, a' felső rendelések engedelmeiből a' Vallásos iskolai 's más kegyes intézetek adosságait exequálják a' Cancellistákis.

3.) Articulus mellett, ha az executio a' Directorra van bízva, két Cancellista, ha a' Tisztekre, a' kerületi vagy helybeli Executorok.

§. 79.

Az Executio végbe vitele módja.

Az Executiot meg kell ellőzni a' Certificationak 8^{ad} nap, partiumba 15^{öd} napra. Apr. IV. 10. 1. A' Spoliumban a' meg nyeretett Allperes elébb admoneáltatik, hogy az ítéletnek önként tegyen eleget, melyet ha tselekszik jo, ha nem certificaltatik osztán vitetik véghez ellene az executio, sokszor büntetés is vétetik rajta, azért hogy az executiot meg előző admonitionak nem engedelmeskedett. Apr. II. 81.⁶⁷ A' certificatio 8^{anak} vagy 15^{enek} periodusba kellesni és ha aznap az executio ki nem mehet tsak assessor általís, vagy harmad napot lehet tenni (triduumot profigalni) mely ismét Periodusba essék. Az erről való bizonyítást tsak a' certificatoria relatoria || oldalára jegyzik fel. Ha perioduson elkezdődött az executio 61 v. folyhat osztán ferián.

Bé telvén tehát a' 8^{ad} nap, vagy respective a' 3^{ad} nap az executorok ki mennek a' helyszínére, ha jóságot az Exequandus lako helyére jóságában, ha egyebet illet az executio 's oda, a Felső Széki Executorok Mandatum convocatorium, az also Székiek tiszti petsét mellett, Bizonyságokat (commetaneus comprovincialisokat)

⁶⁷ Helyesen Apr. III. 8. 1.

gyűjtven azok előtt a' Sententiat Deliberatumot sat. felolvassák, munkálodásaik célját meg magyarázzák, 's ezzel az executiot tentállyák.

Az executio vagy be botsáttatik vagy nem.

1°) Ha nem csupa szora vagy vékony páltza fel emelésére az executor meg nem áll (mert repulsionak helye nincs) de ha erőszakkal vagy terhes fenyegetődzésekkel meg akadályoztatik, vissza tér, relatoriat is a' szokott helyre, az erőszakos ellent állással oppositio nem repulsio) megakadályoztatott executio folyamatyárol 's a' relatoriat ha kíványák mind a' két félnek ki adják.

Az Exequens az Exequandust oppositioja okadására nem hívja meg, hanem ha 1°. Deliberatum mellett volt az executio, be adván relatoriáját vagy az also Székre haoda tartozo a dolog, vagy a' kir. Táblára, kéri executioját, *pro aplacidando brachio civili sive gente comitatus*, a' Kir. Guberniumnak ajánlatni, ott a' más félis megtévén észrevételeit, a' recommendatiot meg nyeri vagy ha nem recurálhat a' Kir. Guberniumhoz, 's onnan az Udvarhoz. Ha pedig

62 r.

2.) Contractualis vagy articularis executio forog fenn Vármegye ereje (gens Comitatus vagy Sedis) ki rendelését kéri egyenesen a kerületi Fő Tisztól vagy annak Helytartójától, aki a' kérést közli az Exequandussal, 's ha helyesnek láttya a' Vármegye erejét kiis rendeli. Lehet recurálni mind a' két félnek a' Kir. Guberniumhoz s az udvarhoz, de tiszta adosság dolgában, ha a' K. Guberniumtól Brachium van applacidálva, az Udvarhoz jelentett recursus nem függeszti fel annak erejét. A' Városokon rendszerént a' Magistratus rendel Brachiumot adosság tárgyában.

Ki rendeltetvén tehát vagy a' Fő Tisztektől vagy a' K. Guberniumtól a' Brachium annak kivitele előtt 15 nappal admoneáltatik az Exequandus a' Brachium rea menetele éránt, de ezen 15^{öd} napnak szükség periodusba esni, akkor ismét az előbbeni executor számos vármegyei parasztok kísérése mellett, kiket egy Fő Tisztól rendelt Brachii ductor vezet, ki menvén ujj executiot próbálnak.

Ha mostis az Executio erővel vissza veretik ujyra relatoria irodván a' mellett a' Törvény Szék vagy respective a' Fő Tiszt uttyán valo recommendatióra a' Kir. Gubernium katonai erőt rendel (militare brachium) 's a' hadi kormány széket tudositván anyi katonaság adatik, a' mennyi szükséges. Ennek már ellent állani nem lehet.

A' törvényes Executio bé nem botsáttatásának büntetése (amugj nevezett Brachii pœnalitás) költség fáradság || meg téri-62 v. tésén kívül különböző tekintetben különböző. Több helyeken mégis 200 flor, melynek harmada az Executio kivivőjé, két harmada az Executorok és Brachii Conductoré.

II. Ha bé botsáttatik az Executor, ugy minden bajok elenyésznek, akár ellent állás nélkül botsáttatnak bé (simplex Executio) akár Vármegyei vagy Katonai erő mellett mennyen bé (brachialis executio) az Executor. Valahogj tsak ugyan be menyen és végre hajtodik az executio. A' bé botsáttatott executionak jele egy csova szokott lenni, melyet az Exequendus jóságában felütnek. Az Executor sinor mértéke a' Deliberatum, articulus vagy contractus. Elötte ha tettzik öszve felelkeznek, ö meg tészti a maga határozását 's bé végezvén az executiot még 15 napot vár hogy ha talán az alatt meg egjeznének, az eltelvén, az Executumot az executio kivivőnek assignálja, munkálkodásáról relatoriát ir (a' Vármegyén tulajdonképpen a' Testificans regiusnak vagy Fő Biro képenek kell ' relatoriát adni), azt mind a két félnek, ha kíványa ki adják.

§. 80.

Reportatio.

Ha az Executor nem ugy exequal amint a' Deliberatum articulus vagy contractus értelme hozta volna magával 's következőleg valamelyik fél az Executor hibája által magát meg terhelve || lenni 63 r. tartya, jelenhet ugyan ö elötte *reportatit* 's ennek következésében reportandi reportatiojáról leveleket készítvén, azt minden további meghívás nélkül beadja ahoz a' Székhez, amelyhez az Executor tartozik, ott a' másik felet proclamáztatván azis a maga ellenvetését megteszi; 's ítélet hozatik tsak arrol, ha valyon az Executor executiojában hibákat ejtetté? vagy nem. Ha ugy találtatik hogy igen, a' hibák kitételével 's azoknak megigazittására valo rendszabások mellett az Executio vissza utasittatik. Ezt az ítéletet remedizálni nem, appellálni is tsak extra dominium lehet. Ha ujjra hibázik a' vissza utasított Executor ujjra lehet reportálni 's így tovább még mind a' két fél az execution meg nyugszik.

§. 81.

Novum Gratosum.

Ki folyván az Apellatiok be végződván az utolsó executiois még egyszer fel lehet ami törvényeink szerént minden pert elevenniteni 's ujj szerentsét próbálni, a' vesztő félnek azt az engedelmét ami törvényeink hívják *Novum Gratosumnak*, ezzel élhet a' vesztő fél vagy annak maradéka az executiotól számlálva 32 esztendeig vagy továbbis ha különös éppen arra a' végre tett protestatiokkal időről időre jussát fenn tartotta. Instr. §. 148.

A' novum Gratosummalvalo élés modja a' következendő:

63 v. A' vesztő fél novi Gratosi Mandatumot vészen a' kir. petsé-tesektől, 's azt kapis minden perben || kivévén t. i. a' pura Fiscalitások örökségi Jussát tárgyazo pereket, melyekben elébb a' Fejedelemtől kell személyesen engedelmet nyerni, Instr. §. 144. Ekkor az ellenkező felet certifikaltatya oda, hol a' per kezdődött, vagy ha ez rendkívül valo vagy arbitrium forum volt nem oda, hanem a' Generalis Székre, Instr. §. 145. Ha pedig executionalis voltaz eredeti kereset, arra az ítélő Székre, melyre az Executorok tartoznak. A' más fél a' nálla lévő előbbeni perfolytá leveleket tartozik ki adni, hogy azoknak folytatása szerént legyen az ujj össze felelkezés.

A' Novum Gratosummal élőnek Személye, feruma, perbéli lépései ellen a' más fél tehet ki fogásokat, a' Novizans pedig csak úgy kezdheti vitatását, hogy kifogásokon ha novum előtt mindég csak per non venit állott. Egyébb aránt mint a' több novumok melett ujj erősségeket és bizonyságokat hozhat fel in merito.

Ha a' Novum Gratosumos per valamely a' Novum ellen tett exceptio romlik össze ujjra meg ujjra más novum Gratosumat vehet a' vesztő fél.

Ha pedig ujjra in merito veszt, örökös halgatásra van kárhoz-
tatva azon perre nézve, Calumnia büntetés alatt. Instr. §. 147.

§. 82.

Bé fejező Jegyzések.

64 r. Imé tehát ennyiből áll az Erdélyi rendesebb természetü perek folyamattya. Némely különös || perekről különösön megjegyezni valo pontokat minthogy azokat akik a' jus privatumból az oda

tartozó tárgjjal meg nem esmérkedtek, bajoson is érthetnek meg, itt elmellőzök, csak azt jegyzem meg, hogy amit eddig elé láttunk, az a' pereknek szakadatlan telyes és rendes környül állások között való folyamatyá, ugyde

1.) Nem minden per foly szakadatlanul, a' meg magyarázott lépéseken keresztül, hanem neha megáll, aluszik.

2.) Nem minden per megyen minden lépéseken keresztül, neha egy többis közbül ki marad, néha az egész per félbe szakad, 's elenyészik minek előtte végét érné.

3.) Különös és rendkívül való környül állások jönnek elő, melyek a' perfolytánis változtattnak, lássunk tehát befejezésül ezen pontokrolis rövideden.

§. 83.

I. A' perben nem mindenkor követik szakadatlanul egj mást az elé számlált lépések.

Sokszor egyik fél sem sürgetvén, esztendőket nyugszik, aluszik a' per. Kérdés tehát ha egy per pontyában meg állott 's egy darabig nyugott, leheté minden nehézség nélkül ismét tovább folytattni, a Felelet ez:

1.) Némely lépések megtételére határozott időt szabott a' törvény p. o. az apellatiót, a' Szék elbomlása előtt kell jelenteni, a' repulsiót az executio || alkalmatosságával, a' novum caedendo 15 64 v. nap alatt sat., az ilyen lépéseket ki szabott (fatalis terminuson tull) meg tenni nem lehet, hanem procuratoris revocatio mellett (lásd alább), sőt nemelyek vélekedése szerént ugy sem.

2.) Más lépéseknek p. o. Allegatioknak nints határozott idő szabva, vagy ha volnais megkivántatik, hogy fatalis terminus kitelésével, amásik fél kérje a jelentett de nem prosequalt lépéseknek cassatioját, az ilyenek a' Novumok, procuratoris revocatio, apellatio, ezekben a' lépésekben tehát, ha meg állottis a' per. mindég tovább lehet folytattni; az első esetben simpliciter, a' másodikban, ha az ellenkező fél a' cassatiót elmulatta 32 esztendeig, Tr. I. 79. §. 3. Instr. §. 60. Ha pedig 32 esztendeig nyugodott a' per, tovább folytatni már késő, ez a' Judicialis* praescriptio. Tr. T. 69. §. 3. Instr. §. 148.

* Ered. javítva: Juridicalisból.

§. 84.

II. Nem fordulnak minden perben minden lépések, hanem

1.) Némelyek közül ki maradnak p. o. ha nints okom fori exceptiora nem teszek, ha nints evictorom nem kérdzem* evictorra, ha nintsenek ujj okaim nem élek novummal sat. tsak a' rendet nem szabad megváltoztatni, 's ha a' későbbi lépésre által mentem, az előbbenire vissza nem mehetek, p. o. ha a' meritumra le szállottam már többé exceptiot nem tehetek, || hanem ha procuratoris revocatio mellett, sőt ha volt már egy Deliberatum meritale ugy sem. Instr. §. 60.⁶⁸

2.) Nemelykor a' végső lépések maradnak el, az az a' per nem folyik végig, hanem félbe szakad, ez 4 féleképpen eshetik meg:

- A.) Ha a' perlekedő Felek meg békélnek.
- B.) Ha a' Felperes peréről le mond.
- C.) Ha az Allperes magát eloldoztattya.
- D.) A' praescriptio által.

§. 85.

[A.] A' megbékélés. *Transactio, litis intermedialis compositio.*

Ha a' két fél a' per folyta előtt megbékélik, természet szerint félbe szakad a' per, az ilyen per nevezetik *transactio, litis intermedialis, compositio* 's olyan ereje van, sőt még nagyobb mint egy törvényes ítéletnek, tsak hogy birjon a' törvénytől megkivántato essentialis tulajdonságokkal, u. m. hogy:

a.) Tsak a' Definitiva előtt

b.) A' per tárgja ne tsak egyiknél maradjon, hanem mind a' kettő vigyen részt belőlle. Tr. I. 62. Ha ezek a' tulajdonságok megvannak egy litis intermedialis compositioba, a' pert annyira elenyészteti, hogy Novum Gratosummal is fel eleveníteni nem lehet, tsak az egyezésbe tsalárdság vagy erőltetés jött közbe, lehet annak magának felbontására perelni.

* Ered. áthúzva: fori.

⁶⁸ Helyesen: Instr. §. 69.

B. Perről való lemondás (depositio causae).

A' Felperes peréről lemondhat (depositio causae) Tr. II. 82. §. 22. 6 forint dijj mellett (depositionis onus) melynek $\frac{1}{3}$ az allperesé, $\frac{2}{3}$ a' Biroé, még pedig:

a.) A' minek előtte az allperes a' Felperes leveléből párt kért, vagyakármí más iratást tett volna, tsak onussal.

b.) Azon tul a' Definitiva Sententiaig az onuson kívül az allperes költsége fáradsága megtérítettésével is. Instr. 166.

c.) A' betsület járo perbe ha már a' proclamatio meg esett, a' fennebbieken kívül nyelv váltságot is kell fizetni a' perről le mondo a' Felperesnek. Instr. §. 164.⁶⁹

d.) Definitiva Sententia után vagy ha a' Felperes az allperes-től bévett repulsionis vagy non venientiae onusokból részt vett az előttis a' Depositionnak helye nints. Instr. 168.

§. 87.

C. Az allperes feloldoztatása (absolutio).

Ha a' Felperes perét nem folytatya, az Allperes[nek] jussa van magát fel oldoztatni a' kereset allol (absolutio obnon prosecutionem causae) ez a' következő modon esik meg: Valahányszor a' Felperes amaga idejében jelen nints 's perét nem folytatya, az Allperes mindég protestálhat, feloldoztatása iránt, 's ha a' Felperes 66 r. azon a' perioduson, melyen a' protestatio esett meg nem jelenik ugyan, de elkésésének helyes okát nem adja, a' periodus utolso napján az allperes bizonyság leveleket kap protestatiojáról (a lehető megjelenés ki kerüléséért, ma már a' periodus utolso napján szoktak a' procatórok az efféle protestatiót tenni) az első protestatio után meglehet elérkezik a' Felperes 's perét folytatya, de ujjból anyiba hadgya, ekkor az allperes protestálhat másodsor, hasonlóképpen 3^{or} 's mikor három ilyen protestatiórol, ilyen 3 bizonyság levele van, azokat egy instantia mellett az Itélő Széknek bé mutatván a' Felperes keresete aloll (megpedig a' természetes igasságánál fogva költsége, fáradsága megtérítése mellett) feloldoztatik. Instr. §. 172, 173.

⁶⁹ Helyesen: Instr. §. 167.

§. 88.

D. Praescriptio.

Ha valamely lépésnél megállapodván a' per 32 esztendeig nyugszik, tovább folytatni nem lehet.

§. 89.*

Az a' szerént félbe szakadott pert novum Gratosummal vagy anélkül fel leheté eleveníteni?

F. 1.) Ha a' perének békesség vetett véget, sem novum Gratosummal sem a' nélkül fel nem lehet eleveníteni.

66 v. 2.) Ha a' per amás három mod közzül valamelyikkel || szakadott félbe, ugy az a' kérdés, le szállott volté a' meritumra 's volté már benne meritalis itélet, mikor *Depositio, absolutio és praescriptio* közbe jött? Ha volt, ugy tsak Novum Gratosummal egyszer, novum Gratosum nélkül akár hányszor ujra lehet ugyan azon pert kezdeni.

§. 90.

III. Elöre nem látható rendkívülváló esetek jöhetnek elő a' perben, főképpen a következők:

- 1.) A' perlekedő személyek változnak.
- 2.) Idegen személy avatya magát a' perben.
- 3.) A' per folytába elé jövő Tiszti Személyek, Biro, procurator hibáznak.
- 4.) Fatumok, szerentsétlenségek, akadályok.

§. 91.

1. A' perlekedő Személyek változnak két féle képpen:

- a.) Ha valamelyik meghal, a' per maradékairá száll.
- b.) Ha a' per tárgja az alperestől perközbe akár mimodon más kezure kerül.

Hogy esik tehát ilyenkor a' pernek megváltozott Személyek közt való tovább folytatása?

A' per az ujjonnan abba belé jövő Személyre a' Felperes rész által le szállítatik, még pedig:

* Ered. javítva 90-ről.

Ha a' per folytában van, vagy legalább nints 12 esztendeje hogy nyugszik, a' leszállítás (condescendallitas) tsak a' per vagy allegatiok rendébe esik két három szoval, de ha több 12 esztendejénél || annak, hogy a' per aluszik, 's személyes változás jön közbe, 67 r. ilyenkor az a' fél, amelyik a' pert valamelyik lépésben tovább folytatni akarja (tehát az allperes is p. o. ha absolutiorol akar protestalni) amás felett 3 honappal előre a' pernek tovább folytatására 's az ujj Személyre valo le szállítása iránt certificálni tartozik ez az ugy nevezett trimestralis certificatio. Apr. IV. 1. 39. Instr. 60. §.

§. 92.

2.) *Idegeny személy avatya magát a perbe (ingessio).*

Ha valaki egy más által már elkezdett per tárgyához annyi vagy talán még több jussátis képzele lenni mint a' Felperesnek van, nem szükség, hogy ugyan azon tárgy iránt ugyanazon allperes ellen, külön pert kezdjen, hanem a' már elkezdett perbe magát belé avatya, ez a' belé avatkozás nevezetik *ingessionak*.

Ingeralhat valaki a más által indított perbe:

a.) *Ugyan azon jusson** a Testvérem zálog válto peribe, ilyenkor azt tartya a' köz vélekedés, hogy leg első köteleessége genelogiáját a' Felperessel össze kötni.

b.) *Más jusson* ha ugyan azon tárgy iránt vagy ugyan azon factumbol neki is lehet, ámbár más fele praetensioja. Igy p. o. az örökös vásár elrontására indult perbe lehet ingeralni az elzállogositonak. Illyenek a' Criminalis perek, || melyet ha a' Fiscus kezd, a' 67 v. meg sértődött Fél ingeral. Kára megfordítására nézve tsak zálogos, spoliomos, potentiás perbe nem lehet örökös jus szine alatt ingeralni. Tr. II. 84.

Az ingessionak törvényei a' következők.

1o) Az *ingessio* természet szerént a' Felperes mellett az Allperes ellen történik, az allperes oltalmára ingeralni a' Felperes ellen nem lehet, vagy nem szabad kivéve két esetett:

a.) A' Nemesség megbizonyittására indított keresetben (causa super nobilitate productionalis) a' Fiscus ingeral a' Felperes producens ellen.

* Aláhúzás tölem.

b.) Az arulásért vádoltatott idegeny országba lévő embernek atyafiai aző mentségére ingerálnak A. III. 14. 1.

2°) Az Ingressionak esni kell a' definitiva sententia előtt. Tr. II. 84. §. 1.

3°) Az Ingerens a' Felperesnek a' perre tett költségeit anyi részbe amenyi akereset tárgyából nekiis fog íteltetni, ajánlani tartozik. Tr. II. 84. §. 1.

4.) Az Ingerens ellen, bár aper a felp[re]ssel a' meritumba járis, exceptiokat^u tehet az alperes 's az ellene való mentségre egy rendkívül való exmissio adatik. Tr. II. 82.

5.) Az Ingerens a' Felperesnek tsak az accessoriuma levén, ha a' két peres fél megbékellik egy más között, minekelőtte még az Ingerensnek íteltetett volna valami az egész perből kimarad 's
68 r. || tovább a maga részére is nem folytathatya. De ha már neki rész íteltetett, vagy talán az egész, ami sokszor megesik, késő a' Felek békessége, 's már a' Felperes nélkül is a' pert tovább folytatya.

§. 93.

3. A' Perbe belé jövő Tiszti Személyek, procurator, Biro hibázhatnak, ez a' hiba nem terheli a' peres felet, gondoskodott azért a' törvény az afféle közbe jövő hibák megorvoslásáról.*

§. 94.

A. Hibáznak azok a' Tiszti Személyek, akik a' perbe elő fordult leveleket készitik mint a' kir. Petsétesek admonitiot litis motiot, sat. megtévő Regiusok, executorok sat. Ha ahiba valamely törvényes lépésbe magában van (p. o. személyesen citáltak), azon segíteni nem lehet, hapedig a' levél meg írásba p. o. Mandatumba, relatoriába van írásbeli hiba, azt meglehet igazítani (reformálni) a' Felső Széknél reformatorium mandatum mellett; az Alsoknál, bemutatván a' hibás levelet a' Székre arg. Instr. §. 72., a' honnan Deliberatum mellett ad *reformatum* kiadatik.

§. 95.

B. Hibázhatik a' Procurator kétféle képpen.

1.) Hibázik kötelessége ellen, a' pert huzva halasztva leveleket elszikkasztva sat. vagy az illendőség ellen motskos allegatiokkal,

* Ered. tévesen: megorvoslását.

adologhoz || nem tartozó vitatásokkal (inutiles digessiones). Ilyen 68 v. hibaért a' Szék bünteti intéssel prævaricatio díjjával (33) hivatalától való fel függesztéssel ideig oráig vagy örökösön etc.

2.) Hibázik a' per folytatásába, mentésébe, allegatiók be vagy nem adásába, melyekből principallissának kára 's az egész pernek elvesztése következhetnek. Ha tehát a' peres procuratorának ilyen hibáját veszi észre, segít azon procuratoris revocatioval (szoszolloi meghívással) és a' hibát megjobbitya. Ez az engedelme a' Törvénynek olyan határozatlan (vagum quid) a' mái Szokás szerint, hogy alig lehet rolla valami regulát állítani meg, probályunk megis egynehanyat.

§. 96.

A' Procuratoris revocationak regulai.

1.) A' procuratoris revocationak rendszerént a' pernek akár melly állásába, akár melyik hibás lépésére nézve helye van, tsak annyi meg szorittást találunk rolla a' törvénybe, hogy:

a.) A' hosszú processusokba ugyis elég Menedék lévén a Definitiva Sententia után Procuratoris Revocationak nints helye. Tr. II. 80. init. Instr. §. 150, az előttis tsak cum majori onere (66 fl. vagy Homagium) mindég.

b.) A' rövid folyamatu perekbeis a' definitiva sententia után tsak ugy engedtetik meg, ha || a' procuratoris revocatio mellett bé 69 r. adando ujj össze felelkezésekkel, még azon perioduson ugy elkészülhetnek a' peresek, hogy ugyan azon a' perioduson, melyen a' Definitiva Sententia kimondatott ismét submitáltassék. En legalább így értem a' Tl. Instr. 151^{ik} §-át.

c.) Rövid folyamatu perekben 's kéttség kívül a' leg rendezebbekbeis különböző a' procuratoris revocatio díjja (onus) u. m. ha a' hibát észre vettem, még minekelötte itéletet hoztak volna rea, vagy ha hoztak volna is, mégis azon nap díjj nélkül esik a revocatio, azon napon tul az egész periodus alatt cum minore onere (6 fl) az utolso napját kivéve a periodusnak. Ezen utolso nap pedig vagy a' következő perioduson cum majori onere (66 fl) Tr. II. 80. §. 3.

d.) Ha a' perbe meritale deliberatum hozatott a' simplex exceptiokra procuratoris revocatio mellett sem lehet vissza térni. Instr. 69. §.

e.) Valyon azon lépéseknek elmulatása, melyeknek fatalis terminusok van p. o. appellatio nem jelentés etc. procuratoris revocatio mellett orvosolható, két kérdés alatt van.

2.) A' procuratoris revocatiot személyesen maga a' peres fél jelenti a' Felső Székeken. Kir. Petsétes Testimoniumat vévén rolla, az also Székeken pedig egy Notarius előtt, aki a' perfolytában be írja az arrol valo bizonyittást.

3.) A' procuratoris revocatio által tulajdon képpen tsak a' 69 v. procurator hibája revocaltatik, azért a' peres elébbeni procuratorát hivatalába vissza állitván ahibát általa jobbithatya meg 's folytathatya tovább a' pert. Instr. §. 149.

4.) Vigyázni kell ne hogj alevelék bé nem adásáért revocálván Procuratorot, abé adott levelek ujjabban készültek legyenek a' revocationál.

§. 97.

A' Procuratoris Revocatio graduale remediumé?

A' procuratoris revocatio ha mindjárt meritale Deliberatum orvoslására használtatik, meg sem Graduale remedium tulajdonképpen, 's éppen azért, alap törvénye a' procuratoris revocationak, hogy ha meritale deliberatum orvoslására használtatik, a' revocatio revocandi ratiot még azon a' perioduson beadni tartozik, 's ha ezt nem tselekszi amás fél a' revocatiot cassálhattya.

§. 98.

C.) Hibázhatik a' Biro.

Ha a' Biro meritalis itélétbe hibázik lehet orvosolni appellatioval a' fennebbiek szerént; Ha pedig hibázik az exceptiokra 's más incidensekre hozott itéletébe, vagy hibázik abba, hogy a peresnek nem enged meg valamely ilyen törvényes || beneficiumot vagy remediumot, melyel a' perlés regulái szerént élni jussa volna. Az ilyen Biroi hibák orvoslására hozta bé az ujjabb szokás a' *Recursusokat*; recursust jelent amegterhelt fél a' K. Guberniumhoz stante sessione, a' recursus a' per további folyamatyát függeszti, a' recurens az ötöt terhelő itéletet tulajdonképpen 15 nap alatt a' Széktől ki venni vagy recursussárol lemondani tartozik. Ma szokás szerént mondhat le rolla 60 napig. Ha le mondani nem akar ugjan

ezen 60 nap alatt a' K. Guberniumtól Testimoniumot venni tartozik hozni arról, hogy a' Recursussát az az sérelmét felfedező kérő levelét be adta. A' Kir. Gubernium nemelykor az ítélő Széktől informatiot kérve, némelykor a' nélkül meg teszi amaga határozását, mely leküldetvén 's a' Dietaturán ki hirdetvén ameg nem nyugott fél jelenthet recursust az Udvarhoz, onnan 3 holnap alatt kell bizonyosság levelet hozni a' recursus bé adásáról promovéálásáról, vagy pedig le mondani rolla. Mind a' Guberniumhoz, mind az Udvarhoz contra recursualis instantiát adhatbe, s' abba a' maga ügyét mentegetheti az ellenkező fél; megérkezvén a' Felső Határozás annak értelme szerint a' per vagy félbe szakad, vagy tovább foly, ha pedig a' recurrens recursussát a' maga idejébe bé nem adta a' más || fél kérésére a' recursus confiscáltatik indebita 70 v. büntetéssel, ha maga idejében másrol le nem mondott, ha le, simpliciter.

§. 99.

4.) Fatumok, szerentsétlenségek, Physicai akadályok jönnek közbe valamelyik peres Fél részéről p. o. a' peresnek hivatalos elfoglaltatása, betegsége, más phisikai akadályok tekintetéből, nem volt modja Procuratorával értekezödni, vagy mentségére készülni, etc. Tr. II. 59., A. IV. 2., A. IV. 1. 38., Instr. §. 59.

Illyen esetben kér és nyer a' peres hosszabb vagy rövidebb idő haladékot (dilatiot) vagy pedig a' törvényes menedékek ideje meg hosszabbittatik p. o. Novum adatik két periodusra. Instr. §. 132.

Vége.

9br 1^{en} 836.

71 r. *Büntetések, ki szedve, a' H. T. Aprob. C. és C.'s T. utasi[tásból]*

- 1.) *Articularis poena*: 200 Mfl. C. C. V. 1 edictum
 2.) *Homagium Mortuum: a' vivum* fele a' mortuumnak
 Nemes — 66 (Élő dijj — holt dijj)
 Székely — 25 lásd III. 5, 3, 4, T.⁷⁰
 Szász — 40.
 Városi polgár 66. H. T. III. 9.
 Nemtelen paraszté 25. III. 3. t. §. 14.
 3.) *Calumnia*
 A' K. Táblán 200 II. 70. t.
 Generalis Szék 66
 Székely derékon — 25
 „ vice — 12½
 Partialis — 33.
 4.) *Emenda Capitis*
 66 — Székely 24. III. t. §. 3.
 5.) *Sedis fractio*
 Diaeta 's Gubernium 100. III. 3. t.
 Királyi Tábla — 50
 Generalis Szék — 50
 Alsobbon — 12½ II. 69.⁷¹
 6.) *Emenda linguae*
 Erdélyben 33. M. országon 100.
 II. 72.
 Székelyek 12½. III. 4. t. §. 2.
 7.) *Minor potentia*
 50 fl., Székelyek 12½.
 8.) *Indebita* a' K. Táblán 33 fl.
 a' vármegyén 12½. Székely 12½.
 K Tábla — 25
 9.) *Prohibita onussa* 6 fl.
 10.) *Repulsio* — II. 74.
 A' K Tábla 72 fl., D. Szék 25.
 Generalis Szék 36. Vice 12½.
 Partialis 18.
 11.) *Depositio Causae* II. 82. 83.
 Felsőbb Forumon 6 fl.
 Alsobbon — 3 fl.
 Székely vice szék 1½.
 12.) *Procuratoris revocatio*
 II. 79, 80, 81.
 a K. Táblán 66 fl. onus majus
 „ 6 — minus
 onus majus 6 forint, minus 3 fl.⁷²
 's ezeket mind ezüst pénzben értve.
 Mvásárhely. febr. 839.

⁷⁰ Helyesen: Tr. III. 5. §. 3, 4.

⁷¹ Az összeg az idézett helyen 100 forint, Werbőczy éppen a 25 forintot kívánó álláspontot ítéli el. A 12½ forint a gyakorlat eredménye lehet. Magyarországon a XVII—XVIII. századi törvények a megyei széksértés büntetését 25 forintra szállították le.

⁷² T. i. az alsóbb fórumokon.

Quellen zur Geschichte des siebenbürgischen Prozessrechtes

Der vorliegende Band enthält zwei hervorragende Werke der siebenbürgischen prozessrechtlichen Literatur aus dem XVIII—XIX. Jahrhundert. Die Verschiedenheit des Alters der Werke gewährt uns eine lehrreiche Einsicht in die Entwicklung des auf gemeinsamen ungarischen Grundlagen fussenden Verfahrens im „Grossfürstentum“ Siebenbürgen.

Das erste Stück kam in der wertvollen *Juridica*-Sammlung des Grafen Joseph Kemény auf uns. Der Sammler gab ihm den Titel: „*Idea processuum in Comitatibus et Sedibus Siculicalibus*“. Der Verfasser und die Zeit der Zusammenstellung sind dem Inhalt zu entnehmen. Das vorwiegend lateinisch verfasste Werk umfasst 64 Blätter und zerfällt in mehrere Teile. Erstens liest man den Grundriss des Zivilverfahrens in den Komitaten und Stühlen; die grundverschiedenen sächsischen Institutionen bleiben unbehandelt. Dann folgt eine kurze Übersicht des summarischen Besitzstreites und dergleichen. Langwieriger ist der Verlauf eines Verfahrens *ad relutionem pignoris*, das im Stuhl Háromszék wirklich vor sich ging; wir erfahren da eben Namen und Daten. Eine Divisionsformel und einige Bemerkungen über die Urkunden schliessen das interessante Werk.

Alle Merkmale eines praktischen Aufsatzes sind in der *Idea* vorhanden. Solche wurden jederzeit von Kanzellisten, Rechtsstudierenden, Rechtswahrern zur Erörterung praktischer Prozessprobleme geschrieben, also mit ausschliesslicher Berücksichtigung des alltäglichen Rechtslebens. Ähnliche Ziele verwirklichten z. B. die *Idea actionum* des Jesuitenprofessors Ladislaus Répszeli (1724) oder die *Praxis procuratoria* des Gubernialsekretärs Alexius Cserei (1746). Beide geben den Wortlaut der einzelnen prozessualen Schritte, die den allgemeinen gemäss in Schrift aufeinander folgen sollten. So erscheinen ihre Aufsätze ebenso als unsere Hs. fast als Formelbücher.

Wann und von wem soll die *Idea processuum* geschrieben worden sein? Zeitliche Angaben sind im Werke nicht selten. M. E. stammen die einzelnen Teile nicht aus derselben Zeit, sondern wurden nacheinander beendet. Einen terminus post quem für die ganze Hs. bildet das Jahr 1764, als die ständigen Tafeln in Siebenbürgen von der Königin errichtet wurden; das Verfahren der *Idea* geht nämlich vor diesen „*tabulae continuae*“ vor sich. Aber auch der letzte Teil muss vor 1777 zustande gekommen sein, weil in diesem Jahre eine unfassende Tabular-Instruktion erlassen war, die doch vom Verfasser nicht berücksichtigt wurde.

Den Verfasser des Werkes vermuten wir unter den Personen, welche in dem Traktate namentlich vorkommen. Der wichtige Familienakt der Teilung war Fremden nicht zugänglich. Die Urkunde der Division kam ebenso in die Hände der Familienmitglieder, wie in die der die Teilung durchführenden Kanzellisten. Von diesen scheint mir am besten der Protonotar Anton Kőszegi mit dem lokalen und zentralen Verfahren vertraut gewesen zu sein, wie das zur Zusammenstellung der *Idea* unentbehrlich war. Durch Familienverbände war er sowohl auf dem Komitatsboden, wie auch im Széklerlande heim. Die drei Protonotare Siebenbürgens, die grossen Richter der königlichen Tafel, machten ihre Namen andererseits durch mehrere Formulare und praktische Traktate bemerkenswert.

Das zweite Stück ist ungefähr 60 Jahre jünger, als die *Idea processuum*. Seine Sprache ist ungarisch, sein Verfasser und Alter sind bekannt. „Die Beschreibung des Zivilverfahrens der siebenbürgischen Ungarn und Székler“ enthält die Vorträge des Nagyenyeder Professors der Rechte Karl Szász vom Jahre 1836. Das Werk gibt ein klares Bild von dem ausgezeichneten Rechtsunterricht der siebenbürgischen Hochschulen des Zeitalters. Der junge Professor des reformierten Kollegiums von Nagyenyed, welches Gabriel Bethlen stiftete, gab seine Vorträge auch in Handschrift seinen Schülern. Einer von ihnen kopierte dieselbe, obwohl manchmal fehlerhaft, doch augenscheinlich dem Originale getreu.

Der Verfasser war ein hervorragender Geist des siebenbürgischen Reformzeitalters. Im Jahre 1834 kämpfte er als Landtagsabgeordneter für die verfassungsmässige Regierung und für die Union mit Ungarn. Seine politische Tätigkeit zog verschiedenartige Verfolgungen nach sich, 1839 musste er die Rechtsprofessur mit dem Lehrstuhl der Mathematik umtauschen. Doch im Jahre

1848 erschien er wieder im Landtag, und wurde bald Staatssekretär im ersten Ministerium für Kultus und Unterricht. Nach dem Freiheitskriege setzte er seinen Beruf als Mathematiker bis zu seinem 1853 erfolgten Tode fort.

Die Vorträge von Karl Szász waren von seinen Schülern und Zeitgenossen hochgeschätzt. Auch Praktiker: Beamten, Richter, Rechtsanwälte, suchten seine Schriften zu erhalten und diese für sich abschreiben zu lassen. Der Rechtsgang war ein Teil des allgemeinen Systems, welches damals von einem Rechtslehrer vorgelesen wurde. So stehen auch die verfassungs- und privatrechtlichen Lehren von Szász in engem Zusammenhang mit seinem prozessualen Traktate. Dieser ist wieder allzu systematisch geordnet. Die beiden Teile befassen sich mit den Personen im Prozess und mit dem Rechtsgang. Aus dem ersten Teil erhalten wir nicht nur die allgemeinen Bestimmungen über Richter, Kläger und Beklagten, sondern auch eine gründliche Beschreibung der siebenbürgischen Gerichtsverfassung. Der zweite Teil macht das ordentliche und ausserordentliche Verfahren bekannt. Neben den allgemeinen Rechtsnormen befasst sich der Verfasser nur mit den Regeln des ungarischen und széklerischen Prozesses, da die Sachsen ganz verschiedene Vorschriften besitzen. Doch ist diese Behandlung vollständig und mit Zitaten aus den Rechtsquellen reich versehen.

Die „Beschreibung“ von Karl Szász ist für die Entwicklung des siebenbürgischen Verfahrens im XIX. Jahrhundert ausserordentlich lehrreich. Seit 1776, als die „Idea“ verfasst wurde, änderte sich das siebenbürgische Justizwesen mehrmals. Joseph II. versuchte zweimal die Komitats- und Stuhlgerichte neu zu gestalten. Nach seinem Tode kehrten die siebenbürgischen Stände zu den Institutionen zurück, die vor 1764, also vor der Errichtung der ständigen Tafeln wirkten, und jetzt eine eingehende Neuregelung erhielten. Auf Einzelheiten des so umgestalteten Prozessrechtes können wir hier nicht eingehen, diesbezüglich verweisen wir auf die Siebenbürgische Rechtsgeschichte Friedrich Schulers von Libloy (Hermannstadt, 1867). Es soll nur eines festgestellt werden. Trotz Verschiedenheiten der Terminologie sind die Institutionen der beiden ungarischen Länder: Ungarns und Siebenbürgens in Wesen und Charakter weitgehend verwandt. Für diese Verwandtschaft sind nicht nur die mittelalterlichen gemeinsamen Wurzeln,

und die allgemeine Geltung des Tripartitum, sondern auch die ungarisch-széklerische Rasseneinheit verantwortlich.

Die Textausgabe richtet sich nach den Regeln des Wissenschaftlichen Instituts für Siebenbürgen, dessen Opferfreudigkeit die Veröffentlichung beider rechtsgeschichtlichen Denkmäler ermöglichte. Eine Abweichung davon hat sich deshalb als notwendig erwiesen, weil die Sprache der Idea gemischt ungarisch und lateinisch ist, die „Beschreibung“ aber ganz ungarisch. Aus diesem Grunde wurde auch der lateinische Text nach den Normen der Ausgabe der in lebenden nationalen Sprachen verfassten Schriften behandelt, d. h. nicht in der humanistischen, sondern in der ursprünglichen Rechtschreibung des XVIII. Jahrhunderts abgedruckt. Die Ergänzungen sind in eckige Klammern gestellt worden.

Im Jahre 1550 liess Georg Martinuzzi die erste Quellenpublikation der ungarischen Rechtsgeschichte in Kolozsvár erscheinen. Am Ende des XIX. Jahrhunderts gaben uns zwei Professoren der Universität Kolozsvár eine grossartige Sammlung der Munizipalstatuten und die beste Ausgabe des Tripartitum. Der vorliegende Band wird der wissenschaftlichen Öffentlichkeit in der Hoffnung übergeben, dass damit eine hochgeschätzte Tradition vielleicht nicht unwürdig fortgesetzt wird.

Georg Bónis.

Tárgymutató

- absolutio** ld. *alperes feloldoztatása*
acquisitio 1, 2
actor ld. *felperes*
admonitio 35, 91, 102
 executio esetében 134
 octavalis 50
agendi activitas 63
alperes 1, 62, 66
 feloldoztatása 119, 140
 megjelenik III
 nem jelenik meg III, XVIII,
 107, 108
alperesség 66, 67
 alól mentesség (*prorogata*)
 67—70
alszék (*particularis sedria*) XVI
aperta 32
arestans 28
avatkozás 13, 107, 142—143
avatkozó 1, 14
betiltás (*prohibita*) XX, 121, 125
bíró 1, 62, 70
 személyi kritériumai 87—88
bírák száma a törvényszéken 88
bírószági szervezet XIV
bíróság, törvényes (*forum iudicium*) 71
 választott (*forum arbitrarium*) 70
bizonyítás XIX, 91
 nem teljes értékű 119
bizonyosságlevél 95
 nyelve 95
 székelyeknél 95, 102
 törvénybehívásról 99, 100
brachii poenalitas 136
brachium kirendelése 135
 militare 135
 regale 25
calumnia esetei 116, 121, 137
caput bonorum 39
cassáltatás 41, 43
causa appellata 22, 24
 brevissima 29
 penes appellationem levata 2
 penes dilationem levata 1
 penes exmissionem levata 2
 penes exmissionem contra ingerentem datam levata 13, 14
 penes exmissionem evictoris levata 11, 12
 penes novum cedendo appellationi levata 16
 penes novum gratiosum levata 25, 26
 penes novum simplex levata 2, 14
 penes prohibitam levata 1, 3
 penes rejectam levata 2
 penes remissionalem sententiam levata 22
 penes repulsionem levata 2, 20
 penes transmissionales levata 6
certificatio 97, 98
 ad dandum repulsionis rationem 1, 10, 20
 admonitorio-citatoria 11
 executio esetében 134
 párja 3
 quaerulosus processus esetében 29
 relatoria 31
 trimestralis 17, 19, 20, 142
citatio, 28, 97
commissio *iudiciaria* 31
communis inquisitio 120, 131
comparitio *ammonentis* 31
compositio *litis intermedialis* 139

- condescensio 2
 consuetudo patriae, consuetudo loci 2
 continuata 118
 contractuales 4
 deliberatum 44, 45, 46
 interlocutorium 26
 meritale 14, 16
 depositio causae 140
 depositionis onus ld. onus derékszék (generalis sedria) XVI
 Székelyföldön 79
 diaeta 79, 83
 dilatio 36, 37, 146
 elégtétel, erőszakos 61
 törvényes 61
 elévülés 116, 141
 eljárás, megyei II
 osztályos VII
 panaszos IV
 széki II
 széksértési II, IX
 zálogváltási V
 uriszéki IV, V
 eltiltás (inhibitio) XX
 emenda capituli 147
 linguae 147
 evocatio 97
 erdélyi kancellária 25
 exceptio ld. kifogás
 executio ld. végrehajtás
 exmissio ld. kibocsátás
 expensae et fatigiae 2, 3, 6, 7, 12, 14, 15, 21, 22, 23, 26, 27, 29, 35, 39, 40, 41, 43, 46, 47, 93, 95, 99
 fatensek 39
 fejedelem 79
 fellebbezés V, VI, XVII, 15, 38, 40, 128—129, 138
 alszékről VI
 birodalmon belül és kívül 128, 129
 cassáltatása 130
 kir. főkörmányszékhez 23, 24, 32
 királyi trónhoz 24
 okadása 25
 fellebvitel IV, XX, 129—130
 felelkezés III, V, XIX, 91
 felperes 1, 62, 63
 felperesség 4, 63
 átengedése 64
 atyai hatalom alatt levő gyermekeké 64
 gyámgyermeké 65
 hiánya 65, 66
 felvigyázat alatt lévőké 65
 társaságoké 65
 felterjesztés III
 feria 89
 filialis szék 74
 fiscalis director 81
 forum ld. törvényszék
 genealogia 2
 generalis szék 75—77
 gubernium, kir. XVII, 79, 81—82, 90, 98
 haladék XVIII
 határozó commissio 86
 háromszéki processus 33
 hiba, bírói 145, 146
 procuratoré 144
 tisztii személyé 143
 homagium 8, 31
 mortuum et vivum 147
 idea litterae divisionalis 48
 inctus ld. alperes
 ingerens ld. avatkozó
 in jus vocatio ld. törvénybehívás
 inmatriculatio 106
 instructio XVIII, 1, 30, 94, 95, 99, 102
 ad executionem 7
 admonitoria 31, 34
 admonitorio-certificatoria ad evincendum 10—11
 certificatoria 31, 32
 citatoria 34, 35
 ratione officiorum tutricatus et curatricatus 17
 verbalis 28
 instrumenta litteralia 51
 falsa 54
 privata 51, 52
 publica 51, 52
 istrumentorum litteralium amissio 53
 impugnatio 52, 53
 itélet 92
 alapregulái 118—120
 feloldozó (absolutoria) 132
 közbenszóló XVIII, XIX

- végső (definitiva, finalis)
XVIII, XIX, 18, 25, 27,
32, 128, 139, 140, 143
- judex ld. bíró
- juramentum purgatorium 119
suppletorium 119
- juris impensio 30, 31
- ius determinativum 57
executivum 57
privatum 67, 58, 59,
felosztása 58
publicum 57
- kereset,
beadása instantia formájá-
ban 104
beadása levata formájában
104
criminalis 108
- kibocsájtás III, X, XIX, 37
avatkozó állítására 13
bizonyításra 117, 126
szavatos állítására 4, 9, 10,
115, 126
- kifogás alperesség ellen 110, 111
bíró cselekedetei ellen 42
certificatoriák ellen 26
eljárás ellen III, XVIII
intrinsicum solemnitas ellen
13
felperesség ellen III, XVIII
intrinsicum solemnitas ellen
13
novum gratiosum ellen 26
relatoriák ellen 35
sor (series) ellen 118
tanúk ellen 5, 37
törvényszék ellen III, XVIII;
4, 110
- kifogások 109, 112
elítélése 113
- kikiáltás III, XVIII, 106
- kir. gubernium ld. gubernium
- kir. tábla ld. tábla
- kütfők 59
- levata XVIII, 1, 2, 6, 30, 31, 33,
104—106
földesúr ellen 31
penes novum inhibitionale
32
penes repulsionem 32
post novum 38
- litis contestatio XVIII, 37, 38,
42, 115—116
motio 34, 91, 96
- litterae adjudicatoriae 22
admonitorio-citatoriae 2, 4, 9
admonitorio-relatoriae 95
certificatoriae 14
certificatorio-relatoriae
115
cautionales 30
contractuales 11, 14
divisionales 40
inquisitoriae 5, 37, 40, 41,
42, 44
plenipotentiales 48
praeceptoriae 43
praeceptorio-appellatoriae
6, 36
reformatoriae 23
relatoriae 1, 3, 20, 30, 31, 32,
95, 102
relatorio-certificatoriae 7
simplicis novi iudicii 40
simplicis novi reformatio-
nales 38
testimoniales 20
transmissionales XX, 6, 22,
23, 30, 32, 40
- litterarum conservator 36
- loca authentica 16
credibilia 14
- makacssági ítélet III
- manentia 22
- mandatum admonitorium 94
appellatorium 6, 32
certificatorium 19
certificatorium ad execu-
tionem 25, 32
certificatorium ad recipi-
endum novum 30
convocatorium 19, 25, 32,
134
de extradandis apostolis 24
de sistenda executione 24
executionale 19
evocatorium 98, 99
novi inhibitionalis 4
novi gratiosi 137
praeceptorio-appellatorium
129
perceptorium 43
praeceptorium 43
reformatorium 143

- megigazítás 143
 megintés 91, 92—95
 esetei 92, 93
 ki által esik 93
 mi módon esik 93, 94, 95
 mentség 109
 mutua evictio 49
 novizálás 41
 novizáns 4, 5, 15, 39, 41, 43
 novum 3, 39
 addendo appellationi 122
 cedendo appellationi XX,
 14—16, 122, 126, 127, 138
 gratiosum XX, 25, 137, 139,
 141
 inhibitionale XX, 3, 32, 121,
 122, 126, 127, 138
 simplex XX, 14, 30, 122, 126,
 127, 138
 nyílhuzás 49
 oculata revisio 120
 oktatás 58
 onus depositionis 140
 minor 9
 repulsionis 21
 oppositio, erőszakos 135
 osztálylevél VIII, IX
 pár kérése és adása 37, 40, 41, 108
 parium perceptio 35
 partialis szék 74
 per, articularis-executionalis 133
 criminalis 127
 derekas állása 114—115
 derékszéken kezdődő 77
 diaetán kihirdetett kegye-
 lemlevelek ellenzése 83
 egyszerű birtok II, IX
 elégítél próbálásán kez-
 dődő 100
 executionalis kezdésének
 módja 101
 extraserialis 117
 falu erdejére menő hatalmasko-
 dók ellen 100
 földesura hatalma alatt lévő
 paraszté 74
 határok felett 76, 78, 79
 háromszéki V
 hosszú folyamatu 123, 124,
 127
 instantia útján kezdődő 28,
 113
 írott kötelezésen alapuló 100
 jobbágy, eseléd felkérése 78,
 100
 jöszág különböző székekben
 fekszik 80
 jöszágvisszakérés gyermek-
 telen özvegyektől 76, 97,
 98
 két város határa felett 82
 koresmároló paraszt ellen 100
 legrövidebb folyamatu 29,
 123, 124, 127
 libertinusé 74
 marhabehajtásnak ellensze-
 gűlők ellen 100
 nagyobb hatalmaskodás ese-
 tén 107
 nemesek ellen 76
 nem zálogban levő peres
 fiscalítások visszaszerzé-
 sére 83
 nota eseteiben 83, 107
 osztály 76
 osztály első és másod izbéli
 atyafiak között 100
 örökös just nem érintő fekvő
 jöszág iránti 75
 pap és mester megverése,
 általok megveretés esetén
 100
 parasztjait közszolgálatra
 hajtó, sareoló nemesség
 ellen 100
 privilegium körül 81
 publicatiós 108, 109
 quindenalis 82
 repulsionalis 108, 132
 rövid folyamatu 123, 127
 spoliium 61, 76, 113
 spoliium esetén, ha a per
 tárgya különböző terüle-
 teken fekszik 82
 szándékos emberölés eseté-
 ben 107
 száraz és más törvénytelen
 vámok eltörlésére 83
 szász nemzet, szász székek és
 városok birtoka felett 81
 személyi (personalis) 74
 széktörés esetében IV, 58,
 104

- szóbeli harmadnapos 88, 104, 107
- törvénybehívást kirekesztő 102
- törvénytelen megfosztás esetén 82
- uriszéki II, IX, 30
- vagyoni (realis) 74
- zálog II, IX
- perbeli lépések 62
- szabályok 62
- személyek 62
- személyek változása 141
- peres eljárás XVIII
- periodusok 89—90
- perjog, rendi jellemzése XXI, XXII
- perjogi irodalom, régi XV
- perlés 58, 61—62
- tudományának elmélete 58, 59
- perlekedés a szászok között 59
- perorvoslat XIX, 126—127
- pert megszüntető tények 139
- perujítás III, IV, V, VI
- plenipotentiaria constitutio 103
- plenipotentiaris 8, 9, 63, 102—103
- poena, articularis 147
- calumniae 147
- depositionis causae 147
- fractionis sedis 147
- ellegitimae appellationis 147
- illegitime extrahendi mandati 6, 7, 35, 43
- indebitae 15, 39, 147
- minoris potentiae 147
- prohibitae 147
- repulsionis 147
- revocationis procuratoris 147
- vineuli 14
- praesentatio 106
- principalis 103
- proclamatio 1, 106
- procurator 2, 102, 103
- procuratoris constitutio 6, 8, 28
- legitimatio 8
- revocatio III, VI, XXI, 9, 41, 46, 103, 127, 138, 144—145
- processus articulares sensu strictiori 102
- cumulatus 105, 112
- quaerulosus 19, 61
- proclamata 32
- productionale forum 79, 83, 90, 98
- prohibita ld. betiltás
- prorogata 36
- questio facti, 110—111
- juris 110—111
- personalis competentiae 110—111
- recursus XXI, 32, 114, 128, 146
- ad excelsum regium gubernium 29
- ad suam majestatem XVII, 24
- regius (homo) 93, 94, 95, 99, 102
- relatoria certificatio 31
- reportatio 136
- rotulus 129
- rubrum 105, 106
- salarium 1
- sedis fractio 28, 88, 104
- sententia ld. ítélet
- series 117—118
- seriei insertio 32
- sigillum 1
- authenticum Transsilvanicum 3, 51, 52
- judiciale 3
- silentium perpetuum 27
- solemnitas intrinseca-extrinseca 5
- stallum agendi 103
- statutio 101, 102
- supervenientia 121, 125
- szavatos III, 1, 4, 9, 12
- állítása 12
- másodrendbeli 115
- meghívása 114
- székelyszék XVII
- szószóló 102, 103
- tabula continua IX, XV
- tábla, királyi XVII, 75, 76, 79, 80, 90; tárgyai 80, 81
- termini praefixio 32
- terminus 22, 138
- secundus, tertius 3
- testimonium 95
- törvénybehívás XVIII, 91, 96—100

- nemes emberé 99
 nem szükséges 99
 törvényes menedékek 120, 121
 szakasz 89
 törvényszék Erdélyben 71, 72, 87
 fellebbezési (forum appellatorium) 131
 felülvizsgálati (f. revisorium) 6, 22, 23
 falué (f. pagense) 84
 harmadnapos (f. triduale) 85, 98, 99
 kerületi Székelyföldön 77
 kerületi vármegyéken és vidékeken 72, 73—74, 90, 98, 99
 közönséges 73, 98
 marchalis 79
 osztoztató (f. divisionale) 86
 quindenalis 82
 rendelt (f. delegatum)
 rendes 72
 rendkívüli 72, 84, 90
 számvető (f. computale) 86
- számvevő (f. censurale) 86
 rendelt (f. delegatum) 86
 tüsténtes (f. statarium) 86
 városon 79
 vizsgálatának szempontjai 71
- transmissio ld. fellebvitel
 udvarbíró 35
- uriszék (forum dominale) 84—85
 usus et fructus 2, 6, 7, 21, 22, 39, 46,
- vántora VI
- viceszék Székelyföldön 78
- visszaüzés IV, XX, 20, 21, 31, 122, 123, 126, 127, 132, 138
 finalis sententia ellen 25
 okadása 21
- végrehajtás IV, XXI, 2, 7, 17, 22, 92, 121, 131—133
 articulus mellett 132, 133
 bebocsájtása 136
 próbálása 22, 131,
 törvényes ítélet mellett 132

Tartalom

Bevezetés	I
Idea Processuum in Comitatus et Sedibus Siculicalibus. Irta: Kőszegi Antal [?] 1776.	1
Az Erdélyi Nagy Fejedelemségbéli Magyarok és Székelyek Polgári Pereik Folyamattjának Rajzolattya. Egy kézi könyv, melyet Tanítványainak ki adott Sz[ász] K[ároly], leiratta Nagy Leo- pold 836k 8br Nagy Enyeden.	55
Tárgymutató	151
Deutscher Auszug zu den „Quellen zur Geschichte des siebenbür- gischen Prozessrechtes“	147
